

ВОЛОДИМИР ТИМЧУК

СЛОВОДИЄМ

Володимир Тимчук

СЛОВОДІЄМ

Львів
“Тріада плюс”
2014

УДК 821.161.2–3
ББК 84 (4 УКР)
Т 35

Т 35   **Володимир Тимчук**
Словодієм. – Львів : «Тріада плюс», 2014. – 164 с.
ISBN 978-966-486-153-0

Дебютна збірка новел і сенок Володимира Тимчука “Словодієм” відкриває читачеві ще один вимір такого банального і унікального водночас життя. Лейтмотивом усіх сюжетів і героїв є потужне, вибухове, пломеніюче “Жити!”

УДК 821.161.2–3
ББК 84 (4 УКР)

Фото автора на обкладинці – Роман Сергієнко

ISBN 978-966-486-153-0

© Тимчук В., автор, 2014
© Гаврилко Н., художник, 2014
© Сергієнко Р., фото, 2014
© “Тріада плюс”, видавництво, 2014

МЕЛОДІЇ ЧОРНОЇ ГОРИ

Його родинне гніздечко тулилося в межигір'ї попід Чорною Горою, звідки в негожу днину доносився її гнів, а в сонячний полудень – мелодії троїстих музик, що збереглися в цих горах ще від Довбушевих часів. І поночах тут відбивалися в гірських скелях стріли довбушевих легінів, що боронили свої землі від польського гніту, а відтак ночували біля ватри попід правічними смереками і перед сном неслися як вихор у запальному дикому танці “Аркан”. Може оці давні відгомони предків нескореної Гуцульщини і формували світогляд юного парубка Володимира Тимчука, й стали основним факелом при виборі професії. Його рід з діда-прадіда ростив маржину, сіяв жито, будував гражди і виховував дітей... А ще – садив сади-виногради і чорнобривці попід вікнами. І кохався у співах та хороводах.

Отож. Акурат отой відгомін Довбушевих змагань і борінь вояків Української Повстанської Армії, нескорений дух Гуцульської Республіки спонукали легіня до вибору професії військового та дослужитися до чину підполковника, не оминаючи громадських діянь і боротьби за українську незалежність. А в душі у Володимира Тимчука завжди бриніли поетичні струни і увінчались вони першою ліричною збіркою, а тепер за нею поквапилася і перша книжечка прози, яка шукає свою стежину до українського читача.

Жанр оповідання стоїть найближче до поезії, до переживання. Автор своїми творами зумів глибоко дістатися до людських почуттів. Прикмети художнього письма Володимира Тимчука – це правдою народного слова оповідати про життя військових. І це йому найкраще вдається, бо він – на військовій службі в армії України. Щось він це пережив, перебачив, пережував, пересіяв через решето, відкинув половину і подав читачеві, як на

десерт. Саме з цього циклу варті уваги його новели “Військовий”, “Перевірка”, “Кличка”, “Доля людини”, “Майстер”...

Володимир Тимчук добре знає силу впливу живого слова, вміє розкрити його глибинні можливості, його багатства, його барви, його емоції... Він обирає собі найближчі, найрідніші теми, в яких ідеалом є доброта, самовідданість, милосердя людської душі в найрізноманітніших проявах. Часто-густо використовує в своїй творчості немало прислів'їв і приказок, які збереглися в його пам'яті ще з батьківського краю.

Письменник всіляко заохочує в своїх героїв пробудження характеру, як і взагалі вміння постояти за себе, зробити рішучі кроки, вчинки, бути готовим відплатити за раніше скоєну кривду. Це яскраво відображено в його новелі “Система”, яку також непохитно можна віднести до циклу військових. У ньому молодий лейтенант не може виявити покору корупції, але в ній задіяні високі посадові особи (навіть дружина прокурора) і в кінцевому наслідку система урядила знищити борця за справедливість. Лейтенант опиняється у лікарні, бореться за життя, обдумує свої вчинки і доходить до умовиводу: “...На операційному столі та на палатній койці Олександр утвердив себе у виборі: “Або я – їх, або вони – мене! Жодного компромісу!”.

Але, перед тим, як показати життя військових сучасної української армії, Володимир Тимчук звертається до теми УГА та УПА. Із цього ряду впадають в око такі повісті як “Бандерівка”, в якій автор вміло випишує долю української дівчини Дарії Орлик, котра за свою підпільну діяльність в армії УПА перенесла тяжкі тортури на допитах, відбула каторгу в московських концтаборах, втратила коханого – українського повстанця, але незламний дух спротиву, волі, непокори зуміла зберегти в собі і вистояти ворогам на зло.

Проте, в серці Володимира Тимчука живе Гуцульщина – той райський куточок землі нашої, який зберігся впродовж віків, як казкова мить. Тут письменець дає серцю волю і змальовує найкращими мазками, як художник на полотні, неперевершені картини карпатського краю, як у новелах “Пішки до Криворівні”, “Душу усопшого”... В його новотворах віднаходимо багато гарних порівнянь: “Гори-городи падали з плечів” або “Вітри носяться по верхах, вкритих смереками, ліщиною, по чистих косовицях і ти ніби видиши одночасно припливи-відпливи довколишніх морів”. Чи: “Онде визирає блискуче око керниці. Летиши до неї, аби напитися студеної води, запізнавши в ній смаки дитинства...” (“Пішки до Криворівні”). І самому автору, Володимирові Тимчуку не раз хочеться чкурнути із сучасного європейського міста Львів у рідне село Ясіня під Чорногорою, аби напитися води з батьківської криниці – з криниці материнської любові.

Володимир Тимчук у своїх творах прискіпливо вимальовує кожний образ, кожне порівняння, вміло підбирає кожне слово і, мабуть, тому в його оповідях немає нічого зайвого. Він ніби за руку водить читача по гуцульських селах і міських кварталах, по військових частинах.

Значна частина новел Володимира Тимчука носить напутній характер. Особливо це стосується природи, навколишнього середовища. І серед них цікавою є новела “Білка”, в якій автор мовою художнього слова відтворив образ пані, котра щоразу квапиться в парк, аби постукотіти в ньому горішком до горішка і викликати з дерев білочок та нагодувати їх. Автор замислюється: “Хвилює одне: хто ж принесе горішків, коли одного разу пані не прийде?...”

Володимир Тимчук вміє в прозаїчному, буденному, здавалось би, житті, підмітити те, чого не зауважують інші. Наприклад, цікавим є оповідання “Трамвай”, в якому читаємо:

“Його ритм нагадував стукіт серця кремезного діда десь високо в горах”. З-поміж інших новотворів письменника вирізняються оповіді про видатних діячів української культури Миколу Колесу, Івана Головінського, Олексу Новаківського. Пробує свої сили автор і в коротких п’єсах, ба, навіть у драмах. Серед них убачаємо мініценку до 150-ліття Євгена Петрушевича “Народ мій буде” та сценарій вистави до 120-ліття полковника Євгена Коновальця “Цукерки для полковника”. І тут, хоч-не-хоч пригадуються слова нашого славного Григора Тютюнника: “Гарна книжка створює настрій”. Можу з переконанням мовити, що збірка новел Володимира Тимчука таки створює настрій і певен, що вона знайде свого читача.

Дмитро Пожоджук

З'ЯВА

Світ зустрів Олександрю не просто недоброчливо, – вороже.

Все почалося з моменту, коли її передчасно вирішили викликати і перервати безтурботний відпочинок. Комусь, напевно, було заздрісно, що вона насолоджувалася спокоєм, мала задосить харчів і коли хотіла – спала, коли хотіла – гуляла. А вже нині їй доводиться жити за правилами, кимось придуманими та їй не зрозумілими. В її особистий простір віднедавна почали втручатися сторонні: навіть не десятки, сотні пар очей прискіпливо спостерігали за кожним Олександриним рухом, чатуючи на якийсь її крок, який цих спостерігачів задовольнить, а може й не задовольнить. Але Олександра і гадки не мала, що то має бути від неї за крок, ба більше, вона над цим не задумувалася. Адже їй ішов усього-на-всього шостий день від з'яви, від її народження...

Власне вона ще не була Олександрю, це новоспечені батьки дійшли згоди, а ви напевно знаєте, скільки суперечок та образ іноді викликає іменування свого чада, що їхній слух пеститиме ім'я Сашенька, Сашуля. Але безіменність Саші, якою вона невдовзі стане, зовсім не позбавляла її реальної фізичної іпостасі, з якою стикаються оті сторонні, чомусь всі в білому, та яка спричинює дівчинці теж ще незрозумілу незручність і больові відчуття. Адже там, у мамці, їй справді було всього досить – вона зростала услід за задоволенням від смоктання свого пальчика, а без мамки, точніше поза нею, ні смоктання пальчика, ні його несмоктання не вдовольняє запитів організму щодо подальшого росту. Треба смоктати тепер щось інше, незвичне ні смакові, який починає відчуватися, ні шлункові, якого змушують працювати. Та й обмеженість, а швидше неспроможність через незрозумілість у переміщенні маленькій теж не до вподоби. В мамі все було зрозуміло: вільний політ-плавання у будь-який бік чи як завгодно обертаючись, для чого можна було свій зовнішній світ, такий близький, штовхати і руцями, і ногами. Навіть здавалося, що мати раділа цим ударам-поштовхам і було так приємно, коли вона погладжувала і зверталася чи то подумки, чи

словами до неї. А в новому зовнішньому світі, який набагато більший та мінливіший, ніж будь-що раніше уявлене Сашенькою, хоч пручайся, хоч штовхайся – ні спокою, ні насолоди від цього не відчуваєш. Якась безпорадність і позбавлення смислу.

Та ось коли ті самі сторонні Сашеньку перемістили до чогось такого близького, рідного, а може і саме це близьке та знайоме привели до Саші, вона відчула, що це її опора в такому чужому світі. Це – Мама! Доня збагнула, що це саме ті руки, що гладили її в утробі – відгомін минулого затишку. Голос є саме тим, який заспокоював її, невгамовну. А запах, яким дорогим їй здався запах Мами серед сотень тисяч чужих, злих, різких запахів. І, виявляється, маму можна побачити! Не знаю, що саме вплинуло на Сашулю в ту мить, коли руки матері підхопили її, але вона, трішки подумавши, якщо цей процес усвідомлення з'яви мами можна назвати думанням, заспокоїлась...

... Прошли місяці та роки. Саня зрозуміла, що і цей світ може бути цікавим і зручним. Його слід вивчити. І вона вивчала. Спочатку впізнаючи голос і усмішку батька. Лякалась, коли неньове обличчя, таке звичне, раптом заростало щетиною. Потім, на чотирьох, коли своєю з'явою можна було здивувати-порадувати маму, а своїм зникненням – її занепокоїти. Пізніше, через синці, порізи, кольори, форми, цифри, літери, слова, фрази, контрасти, книги, маленьких пернатих або чотирилапих, через нерозділений пісок у пісочниці чи вподобану у такої ж маленької Катеринки ляльку з великими синіми очима. Нарешті, через перше, також нерозділене, кохання.

А надійде час, коли вже велика, правильніше, як підказує читач, доросла Олександра носитиме нове життя, буде голубити те маля, ніжно звертаючись до нього і тендітно погладжуючи, чекаючи на його з'яву і забуваючи при цьому, яким ворожим був на початку світ.

ЖИТИ!

Василь намагався у всьому бути, якщо не першим, то хоча б урвати від життя можливе. У цьому він навряд чи відрізнявся від інших людей у світі і лише від знань, умінь, крутінь, хватки та зв'язків залежало, хто ж відхопить найбільше благ.

...Операція була складною. Кардіолог шість годин боровся із коронарною недостатністю. По завершенню хірургічного втручання Василя скерували в реабілітаційну палату. Зрозуміло, що без чітких гарантій на одужання. Та й вигляд пацієнта свідчив не про радісні миті його життя. Не більш життєрадісно виглядали й інші пацієнти, які заводили коридори лікарні в очікуванні своєї черги-присуду якогось безчуттєвого “судді” в білому халаті.

Попросили дати дорогу. Наполегливо. В гаморі мало хто чув, тож доводилося повторювати та й підвищувати голос до того ж. Благо, що жіночки-бабусі, які все знають і на будь-які життєві ситуації мають безапеляційні відповіді-діагнози, зауважили намагання медичних сестричок кудись спровадити лежачого хворого. І, поступившись, фіксували явно не життєдайний вигляд щойно прооперованого. Діагноз вимальовувався миттєво – всезнаючі хрестились і хрестили Василя, щось шепочучи та закочуючи очі догори, паралельно вимагаючи від інших відвідувачів негайно усунутися з дороги. З дороги майже ... небіжчика, як це влучно, в напівсвідомому стані завбачив Василь. Усередині все перевернулося: “Ні! Не дамся!” – натягуючи з останніх сил простираadlo на очі і, навіть, далі, аж до потилиці, – “Я житиму! І вам, і долі наперекір!”

...Ось уже восьмий рік Василь і далі бере від життя саме життя, примовляючи при цьому навіювану з дитинства у мальовничих горах дідусеву настанову: “Не спіши, бо успіш...”

БУТИ

– Ким хочеш бути, Ромцю? – це питання із ряду вічних, як-то: “Скільки тобі рочків?”, “Що казала вихователька в дитсадку?”, “Які сьогодні оцінки отримав?”, вимучуване: “Коли ти вже нарешті одружишся?”, “Як справи на роботі?”, а коли там кепсько, то: “Як діти?” і, нарешті: “Як здоров’я? Як ся тримаєте?” до вже дідуся чи бабусі, які буквально вже не тримаються, а потребують опертя, аби добратися десь, хоч за кілька кроків. І що вражає – те, що на всі такі питання чомусь очікуються позитивні відповіді. З розігнутими пальчиками, за начебто умовним рефлексом, виробленим у дитяти, все зрозуміло – головне завдання лише вчасно додати нового пальчика, пояснивши чадові, чому. А з іншим? І вихователька в садочку казала, що все добре – звісно, коли не треба до чергового звіту-заходу готуватися, для якого батьків до гаманця припрошують заглянути, – і оцінки добрі, за власною шкалою цінностей і градацій, і “добре вже про це, себто пов’язання нової сім’ї, питати”, і на роботі добре за винятком одного – начальника, і діти – добре, хоч і перехворів менший на вітрянку днями, а старша рейвах улаштує, відвойовуючи все пізніший час для дискотеки, і здоров’я, аякже, добре, хоча всі розуміють, що дійсно добрі часи розтряслися на звивистих стежках життєвої верениці між дитячим садочком, школою, гуртком, універом, першими свіжими залицяннями, неповторними коханнями і душєрвучими розчаруваннями, поміж медовим місяцем і спалахнулим, наче жаринка від повіву, ще досі ніколи не чути криком у пологовому... Та й багато таких поміж.

– Буду артистом.

У цих словах тверкнуло рішення не одної днини. Як?, як залишитися можна було самим собою, одночасно сховавши свою душу, свій внутрішній всевимір від чужого ока? – питалося у спраглої правди і сатисфакції людини, яка через дотик грубого світу зачинала сприймати життя. Як плакати, сміючись, коли перед очима – випалена земля з дивом уцілілими димарями та іншими рештками осель після до

полум'я спекотного липня тисяча дев'ятсот сорок третього? Як мовчати, кричачи в серцях, нагадуючи собі валки з новітніми рабами шостої частини півкулі під дозором осоружних старих новітніх опричників? Як усміхатися, стискаючи в уяві кулаки та зуби перед оскалом лицемірного ошчасливлювача для твого народу?

– Буду Артистом.

Не маючи нікого за плечима – домовиною стали і попіл на згарищах, і тайгові мохи для всього роду – Роман, наречений колись у честь творця добрих справ і слави Волинської держави, зібрав усі пожитки – не так багато їх і було: сорочка домоткана з білого льону і одна, вже давніша, вицвіла та місцями потерта, але не позбавлена своєї неоціненної ваги – її ж бо торкалася дорога рука нені, залишаючи на щастя, на долю для Ромуса вишиті червоним і чорним хитроплетіння за ще передсьоговічними кодами культури, відкритої Вікентієм Хвойкою, того часу, коли на інших теренах сучасних цивілізацій ще домінували дики та печери..., вибачте, відволікся, були ще в тому речмішку (про сумку чи торбинку і поготів нема що казати) штани, як же без них до міста?, дві мотанки ниток і одна почорніла та вигнута голка, три шматки господарського мила – цього добра тоді було і було, – напевно за планом у ту п'ятирічку треба було Америку перегнати за кількістю засобів гігієни на душу, ту що населення, були ще: надтріснуте пенсне, єдиний речовий спогад про батька, гребінець, і правою його стороною, самим кінчиком, можна було зачесатися, шматочок сала, ви достеменно таке бачили, зазвичай у п'ятницю, під кінець торгів на ринку, коли весь добрий, знову це слово!, крам уже розпроданий, залишається таке, інтегралом вигнуте, товщиною на півтора мізинця, його, навіть, і солониною вже не називають, таке собі салочко..., і дійсно салочко, бо яке ж воно смачне, коли ти цілий день лишень думаєш: “Уже поїсти чи відкласти на потім?”, кілька цибулин і мішечок, що зі старої штанини, сухариків. Забув, у цьому мішечку трубочкою були зв'язані невеличкою за довжиною, не більше долоні, тією самою ниткою дев'яносто чотири “сталінських портянки”, тобто карбованці. Копійки не зв'язувалися – їх, вісімдесят три, було акуратно, за номіналом,

уткнуто в один із шматочків мила. Решта все було на собі, і це було тим, що вражало – однострій! Справжнісінький..! Кольору полину, з грубого полотна, яке, ой як добре, знову воно!, тримало свій вигляд, якщо по ньому як слід, наче на косовиці, пройтися пудовою, розжареною на печі, залізком. Гудзики, на диво, були підібрані однакові й виблискували, як тільки промінчик сонця погладжував цього вояка. Аж не віриться, що таке обмундирування можна було приберегти в забутому до сліз Богом волинському селі. Не знаю, чи згодився б Ромко повісти свою історію, як він в-и-б-л-а-г-а-в цей однострій у фронтовика, що якось кілька днів і ночей провів у полі над ставком, ладнаючи зчеплення свого лендлізівського “Студера”, який, як казав цей уже немолодий дядько, безвідмовно проколесив аж з-під Уралу і до Одера, а тут, на Україні, вередує, наче нешлюбована панночка у часи спокою і братерства поміж народами і вождями. Який свій улов зі ставка носив Романько – так його повеличав кавалер ордена самого Богдана Хмельницького – “За три підбиті танки фріців дали”, – для запашної юшки на волинських травах і хвої, яких грибів-боровичків для паморочливої запіканки – шлях через пів-Європи навчив готувати делікатеси не гірше пізніших французьких чи інших якихось буржуйських ресторацій – назбирував хлопчина, якого коріння понавідкопував і житель своїх законних шести квадратів у землянці, що фантастично за сонячний день перетворював, м’яко кажучи, напівтехнічний спирт у напій, який роками готують для розливу десь у погребях Шотландії та Ірландії – залишимо це на совісті так випадково, а чи випадково?, поєднаних долею ветерана і справжню, “не освячену” довідкою, дитину війни. Цей подарунок став дуже в нагоді нашому героєві, який до пари йому умудрився ще заробити на чоботи, хай і поношені, але гарно випастувані та взувані лише в сонячну днину чи в ніч із місяцем-серпанком – дощ же можна перечекати і босоніж – і тепер юнак, якому став пробиватися перший несміливий вус, підтягнуто крокував до своєї справи, а може й слави...

На іспиті до театрального інституту один сердитий дядько – пізніше він очікувано виявився деканом, – усе намагався загнати в куток Романа – хай і на додаткове питання відповідь про роль мистецтва

у вихованні нової радянської людини, хай і затагне щось своїм барвистим тенором, хай і відтворить радість воїна, що отримав листа з дому, від дружини. Навіть на останній цвях, Ромцеві так здалося, у домовину його мрій на театральне буття спромігся: “Ви маєте дуже добру виправку і форма Вам разюче пасує. Тут, за кілька зупинок трамваю, є військове училище – гідні захисники Вітчизни нашому народові, нашій партії дуже, підкреслюю, дуже потрібні!” Лише набагато пізніше уже посивілий декан зізнався своєму талановитому, від Бога, вихованцеві, що ця мімікрія була обов’язковою – “Все для фронту! Все для перемоги!” і доти пронизувало начебто мирне життя.

Тоді Роман з останніх майже вольових зусиль, тремтячими губами і серцем, пролепетав: “Артистом хочу бути!”

Володимиру Звонарю

У війську, в студентських колах водяться білочки. Це, коли чи-то від напруженості, відчаю чи рутини хтось робить зовсім неочікувані та невластиві вчинки, – такий собі локальний міні-черновецький.

Але наша історія не про несправжню білочку, а про цілком реальних, яскраво жовтогарячих, мов помаранчевий прапор Майдану, з такими мов помаранчевий грудневий шалик, пухнастими хвостами і такими ж радісними та сповненими здивування від пробудженої мужності як у майданят очима.

Щоранку, поспішаючи на роботу, незалежно від примх погоди, бачу вже звичну картину. Ви її теж можете побачити, якщо десь о пів на восьму взимку відгукнетесь на скликаючий цокіт волоських горішків у середині парку Івана Франка, що в самісінькому центрі Львова. Літня пані навіть у лютий мороз без рукавичок, які б напевно захистили її по-домашньому стружені руки, робить, здавалося б, рутинну роботу: стукає горішком об горіх, пильно стежачи за своїми подружками, перериваючись з гідною пошани терпеливістю на прохід-промчання теж звично поспішаючого кудись перехожого. І для неї в ці миті, а особливо для білочок, ці “поспішали” є такими ж плинними у їхньому спільному всесвіті, як для нас на чудовому весняному лані, куди ми нарешті вирвалися з лещат урбанізації та інформатизації, метушлива бджола, якій, напевно, здається, що нектару не вистачить і якійсь маленькій дитинці під час не менш лютої зими не дістанеться цілющих властивостей меду.

Інколи, більш цікавими за перехожих, спраглими розділити спілкування пані з білочками, виявляються собаки, яким також немає діла до тих, хто поспішає, а ось до тих, хто є більш статичним на ділянці, де їх вирішили вигуляти, в них невіддільний інтерес. Підбігши під сам дуб або явір, по стовбуру якого щойно карабкалася вгору-вниз якась з наших помаранчевих красунь, черговий собака зупинявся,

задирав голову настільки незвично від своєї повсякчасної манери все нюхати, і однозначно шкодував, що не може ані літати, ані дряпатися по стовбуру дерева. Терпіння у кожного песика виявлялося набагато менше, ніж у пані з білочками, і вони про це знали, тож за кілька секунд-хвилин безкрилий чотирилапий винюхувач відбігав, уможливлючи такі очікувані дотики змерзлої руки й пухнастого гарячого жовтогарячого хутра та обережних зубок...

Системи чи режими змінюють один одного, можновладці звільняють або займають м'якенькі шкіряні крісла, жалкуючи за ними або оберігаючи їх залежно від, як вони кажуть, політичного моменту, все навколо продається і купується, навіть горіхи та рукавички, тільки подібний контакт-дотик є незалежним від суспільних примх. Одне хвилює: хто ж принесе горішків, коли одного разу пані не прийде?..

Березень 2010

ТРАМВАЙ

Це був звичайний трамвай на звичайному маршруті.

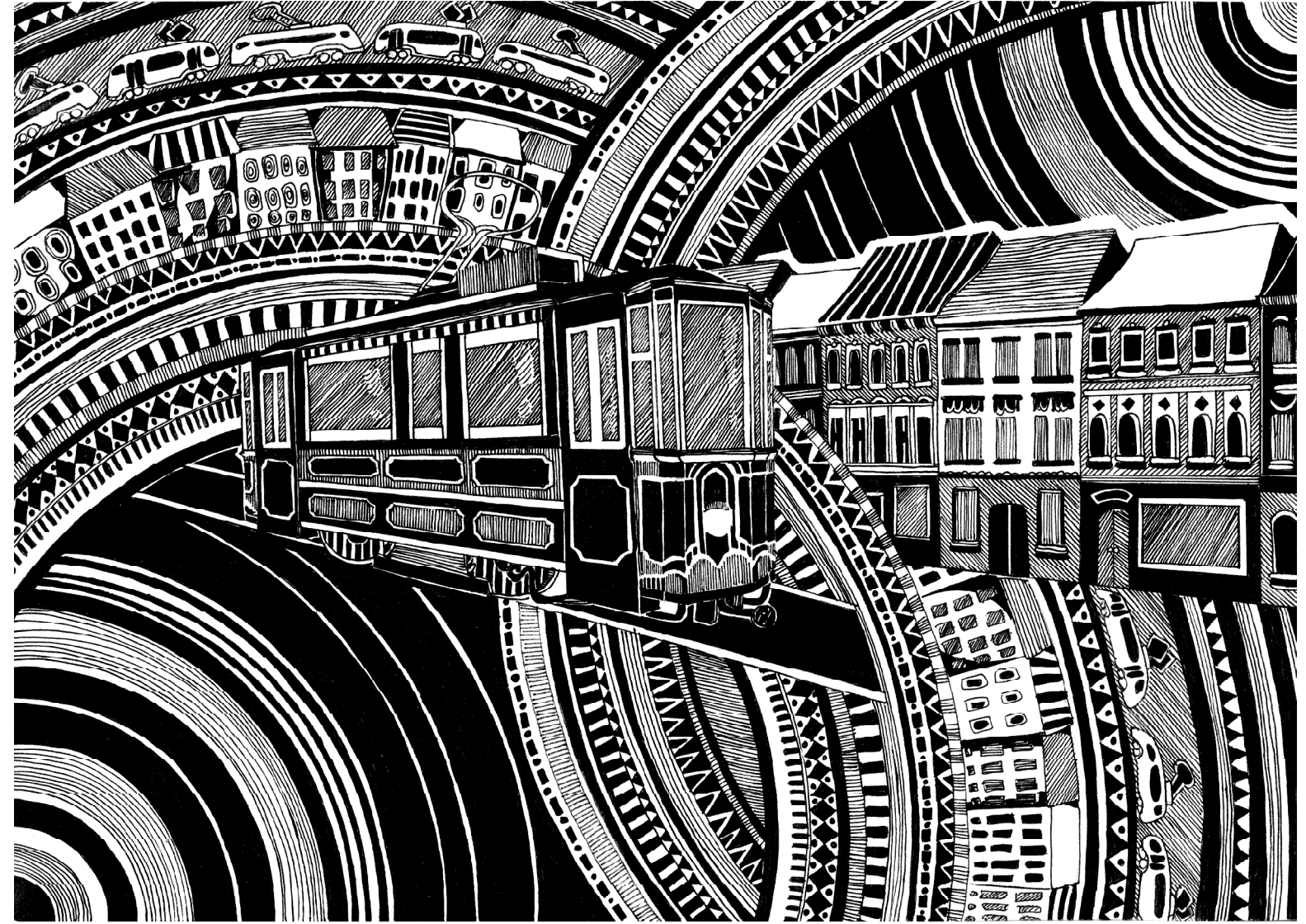
Здавалося, що він петляв безперестанно, адже саме в нього перевтілилися колись незмінні провісники світань серед всеохоплюючої, навіть змертвілої темряви – півні, і тепер ще до сходу сонця трамвай дзеленчав-кукурікав і його голос розливався з-над Святоюрської гори по всій долині Полтви.

А в час, коли місто, кажуть, що навіть королівське, прощалося з минулим днем, наш трамвайчик був ніби останнім промінчиком сонця, що своїми пустощами і ластовинням пробивав уже нову всеохоплюючу темряву.

Він мав на це право – бути пустотливим і радісним. Бо коли навколо все сновигало, неслося у нестримному потоці, його обганяли і підрізали, йому сигналили та махали руками, бо всі кудись постійно поспішали та все ж всюди запізнювалися, наш трамвайчик розлого відбивав ритм колесами по колії, що вела його завжди тією ж самою дорогою, повз ті самі дво– і триповерхові будинки, прикрашені забутими вже архітекторами та просто вмільцями чудними, незрозумілими орнаментами та химерами. Його ритм нагадував стукіт серця кремезного діда десь високо в горах, який давно позбувся хвилювань молодечого кохання, турбот про власні статки та звук, навіть поріднився з бурчанням і сварками своєї баби. Справді, куди ж поспішати трамвайчику? Чим йому бентежитися?

І, диво! Нікуди не поспішаючи, нічим не хвилюючись, він знав про все у цьому місті, кажуть занесеному спочатку у якийсь список у Магдебурзі, а набагато пізніше – в інший якийсь список в якомусь Юнеско. Зрозуміло, що ні інших міст, ні таких поважних організацій трамвай не знав, ніколи в них не бував і не буде, але йому приємно було, такий своєрідний льокальний патріотизм, що про це місто говорять у далеких містах і пишуть у великих і напевно коштовних книгах.

Так ось, наш трамвайчик знав про все. І про те, що Юля з Ющенком ніяк не помиряться, хоча йому здавалося, що ті, хто про це говорив, і не хотіли цього примирення, постійно відшукуючи заслуги в одного з цього “знаного подружжя”, а в іншому – вбачали лише вади. І про те, що масло, молоко, яйця, сало, картопля то є дорожчими, ніж минулого літа, то подешевшали, бо і це літо минає. Лише одного разу трамвайчик чув, що раптом зникли омари і осетри, і як пізніше він не вслухався, так і не з’ясував, чи з’явилися вони і взагалі, що воно таке. А ще він не розумів, чому його пасажири, а також його попутники-автівки скаржаться на шляхи-дороги, що їм уготовано їздити. Ось його шлях – рівнесенький, сяючий, а зараз і граційний, бо довкола Ратуші, аби не порушувати молитовного спокою в Катедрі, Успенці, Домініканах, про що давно мріяв столітній ювіляр, його, трамвая, “взули” у м’які мокасини, від чого, здається, він насправду парить у повітрі. Але були і прикрі миттєвості. Так, йому дуже боліло, коли його гості, а ними він вважав усіх, хто піднімався по його сходинках, бурмотіли, що оплачувати за поїздку стало дорого. Хотілося у ці миті всіх возити задарма, але згадувалися інші болючі миті, коли веселих студентів, які сміялися з усього на вузеньких вуличках міста, яке в середньовіччя дало оселю та заробіток десяткам народностей, і, напевно, саме через це, місто в ті часи не грабувалося завойовниками, так ось, цих студентів нахабні дядьки виводили, тримаючи за руки та вимагаючи при цьому оплатити десь із десятків поїздок у трамваї. Якимось розповідав йому його зведений брат Поїзд, що такі люди упіймали одного бешкетника. Пізніше, коли замість усталених і звичних днів, на які трамваї чекали, бо їх прикрашали червоними прапорцями і гаслами “Мир! Труд! Май!” і “Слава Великому Жовтню” – цей Жовтень, правда, так жодного разу і не проїхався трамваєм, – почали в інші дні прикрашати синьо-жовтими прапорцями і говорити про Тридцять червня, про Незалежність, про Листопадовий чин, так ось тоді стало відомо, що впійманий порушник позбавив життя одну людину, повз величний, але знову чомусь не завершений пам’ятник якій наш трамвай несе своїх гостей.

А як інколи хочеться йому змін – кудись інде поїхати, або, щоб його по-іншому розмалювали. Проте залишається лише задовольнятися непланованими зупинками. Ось він нещодавно почув, що на колишній вулиці Лонського відкрили меморіальний музей-тюрму, в якій колись давно було пролито багато сліз матерями, дружинами та доньками, а може навіть і мужчинами, за нагло забитими мешканцями цього міста. Так ось, йому хотілося глянути, чи висить вже табличка, чи багато людей приходять доторкнутися пам'яттю до минулого. Та зупинки там немає. Однак став у нагоді випадок, досить звичний для сучасних доріг. Там, поруч, є будинок, де мешкають найголовніші на шляхах, які стежать за порядком, але найчастіше шукають, за що можна “свого ж брата” покарати. Так ось, хтось із достойників цього відомства просто залишив свою автівку посеред дороги, посеред власної дороги трамвайчика. Він, як правило, ображається на таких водіїв, адже на їхню територію він не зазіхає. Але цього разу зупинка йому була потрібна і вони разом із друзями, а зібралось позаду нього ще зо п'ять рейкових побратимів, обговорили останні новини, зауважили, що жодних нових табличок не з'явилося і за більше як півгодини жодного відвідувача не побачили. Прикро, що люди, тримаючи в голові завтрашній день, метушаться, поспішають у справах, які, як свідчить його, Трамвая, столітній досвід, часто-густо виявляються марними, і в цей час забувають про вчорашній день, який дав їм життя, сформував їх як особистість, і забувають про сьогодні – повне краси та величі вчорашніх здобутків і втрат. Автівка можновладця від'їхала, трамвай зітхнув і покотив далі самотнього пасажира, що так само спостерігав за усіма змінами на стареньких, але постійно нових вуличках Львова.

ЗУБ

Одарка, як і кожна жінка, що віддавала себе чоловікові, дітям і господарці, у свої тридцять із невеличким гачком згадала нарешті про себе.

Постійні усмішки граційних героїнь нескінченних любовних серіалів впевнили її у тому, що така усмішка буде прикрашати її на хоч і рідкісних, але вкрай важливих забавах. Адже якщо, навіть, у церкві жіночки поміж поклонами та молитвами “за здоров’я” встигають обговорити зачіску, одяг і колір обличчя, то що вже казати про вихід у люди – на весілля. Сьогодні ж бо села сильно спорожніли, молодь воліє спочатку спробувати сімейні стосунки без офіційних штампів у паспортних, тому весілля стають рідкісними і про них довго-довго гуторять у селі. Молодих вже залишать у спокої, сватів згадають, хто чого кумедного утнув, розбишак пожурять, які напилися і побилися, скажуть, що достеменно і начебто той Місько залицявся до нареченої і мали бути вже заручини, але дівка найшла ліпшого, з машиною і роботою, та, звичайно, доберуться до гостей, перемиваючи всім кісточки: хто в чому одягнений і скільки разів уже цю сукню та або інша гандзя вбирала, для кого призначена обновка в тої мотрі, та інший подібний міх фантазій.

Одарка цього не любила, була прагматичною, тож коли чоловік отримав премію, вирішила поновити зуби.

Їздили до містечка з десятків разів. Всі це знають: знимку рентгенівську зробити, щось полікувати, десь спізнити на прийом, приміряти, щось заважає, підпилати. Це ж – на роки. І ось місток готовий – гарнесенький такий, рівний, сяючий білизною, ніби від прального порошку, яким переривають улюблені серіали. Єдине – поклали на випробування, через місяць, казав лікар, треба прийти, поставити на “вічний клей”.

Заметавшись знову між чоловіком, дітьми, господаркою та серіалами, Одарка не зчулася, як наблизилася весілля в далекій родині. На суботу, на дев’яту, домовилися з Ганкою, а вона – перша перукарка на все село, до того часу одягнеться, намалюється і о десятій – в автобус.

Обійшовши увечері газдівство, приготувавши їжу дітям і переконавшись, що всі її доручення на завтра зрозумілі, Одарка вирішила щось кинути за драбину. Вкраявши шмат хліба, вона почала запивати його молоком, аж раптом щось тверде у роті. “Невже в хлібі якась біда? Але звідки?” – миттю думка промайнула і ще швидше вона виплюнула на долоню свою сяючу усмішку.

Сказати, що почалося, просто неможливо! Не спавши всю ніченьку, з першими півнями, Одарка понеслася до міста. Добре, що машиною керував чоловік, а то на дорозі було б те, що інколи в стайні, трапляється, якщо там не поприбирати кілька днів.

Стоматкабінет, що працював би з восьмої, знайти в суботу виявилось не простою справою. Чергова дантистка в районній поліклініці сказала, що без рентгенівської знимки вона нічого робити не буде. А коли почула, що їй дадуть “любі” гроші, то ще стала непоступливішою.

Довелося шукати іншого і таки знайшли. “Любі” гроші, звичайно, віддали йому, хоча він і не гарантував, що міцно триматиметься. “Та хоч як”, – утішала себе Одарка, – “головне, щоб не беззубою”.

Вдома вже годину чекала перша перукарка на все село Ганка. Поки вона крутила хоч щось на голові, Одарка однією рукою наносила справді войовничий грим, а іншою – підпрасовувала спідницю та кофтинку, які, чомусь раптом, але цілком закономірно виявилися пом’ятими. На біду, донька розревілася і хоч мала лише дванадцять, вважала себе цілком дорослою для того, щоб теж піти на весілля. А тут Василь у шибку стукає і гукає, що до автобуса всі зійшлися і тільки на Одарку чекають. Чоловік у ці миті вважав за краще стати непомітним, тому надати краватці форму вузла, а штанам – рівнесенькі канти, намагався власноруч.

Забаву відбули. Одарка була неперевершеною зі своєю новою усмішкою. Єдиною прикрістю було лише те, що частувалася вона виключно напоями. А раптом на таріль доведеться викласти її білосніжний скарб?

ФІКУС

Важко прищеплюється українськість на кримському півострові. Спостерігаються постійні наїзди на “Кримську світлицю” та телерадіокомпанію “Бриз”. Рідко де купиш у газетному кіоску “Флот України” чи “Дзвін Севастополя”. В ефірі – тотальне засилля музичної російської попси та шансону, а передачі навіть за участі тих, хто мав би відображати риси української державності в автономії, виходять на общепонятном.

Дивним винятком на цьому тлі, хоча напевно традиційним, стають піснярі, які все ж таки своєю музикою і текстом подекуди достукуються до сердець кримчан. Так собі думала Астахова Раїса Тимофіївна, вдова відставного капітана першої ранги, який після командування базою атомних підводних човнів у Северодвінську – справді дієвої загрози загниваючому капіталізму з глибінь світового океану, як і більшість відданих советських офіцерів на пенсію поїхав не в отчі місія чи до Пітера, який у молоді курсантські роки поєднав його з красунею-студенткою Райкою, а з усією родиною на ПБК. З часом загниваючий капіталізм перемиг і в державі розвинутого соціалізму нові суспільні процеси виявилися болючими для Александра Владленовіча і невдовзі він попрощався з цим світом. А де, як відомо, з’являються поховання, там стає і Родіна. І на цій новій Родіні Раїсі Тимофіївні ставало дедалі важче. Син, якого вивчили на фізика-ядерника, з часом потрапив під скорочення в інституті, бо не встиг захиститися, і змушений був перекваліфікуватися в сферу обслуговування оргтехніки. Якось, заправляючи картридж за викликом на кафедрі філії МГУ, він познайомився з Дашенькою, студенткою, що в лужковському пулі прибула здобувати освіту в Севастополь аж із Москви, напевно, щоб і в неформальному спілкуванні серед одногрупників виховувати відповідний піетет до Первопрестольної. Деяка відмінність у віці не стала на заваді шлюбові Даші та Сергея, а, оскільки розбудова сім’ї істотно відрізнялася від студентського безтурбоття, невістка Раїси Тимофіївні перебралася до батьків, потягнувши за собою чоловіка. А донька родини Астахових, як це часто трапляється в наш час, по народженню онуки для мами цілковито переключилася на дитячко, її запити чоловік підтримати не спромігся, став рідше бувати вдома і зрештою перебрався до іншої жінки, тож на бабусю

лягли нові функції – забезпечення сім'ї. Три покоління жінок дому Астахових змушені були облюбувати одне помешкання, щоб мінімізувати витрати на послуги, транспорт, харчі. Тож не дивно, що Раїса Тимофіївна, дивуючись собі, як це дух чужої їй держави, що підточує світоглядні постулати колись “найкращої спільноти”, наспівувала час від часу “Веселі, брате, часи настали, // Грошей немає, роботи теж...” Довелося і самій входити в ринкові відносини, благо після чоловіка залишилася трикімнатна квартира, куди після декількох років коливань відважилася впускати курортників. Прибрали з донькою, зробили простенький ремонт, повикидали зайві речі – ой, як важко наділяти такі зріднілі предмети ознакою непотрібності! Залишили, зрозуміло, кухню, ліжка, шафи і ... фікус. Дерево, посаджене Астаховими у річницю їхнього подружжя, що вперше святкували за кількадесят років гарнізонного життя у власній оселі, вимахало вже чималеньким і стало невід'ємною часткою інтер'єру.

З грошима стало простіше. Незважаючи на скепсис доньки, найперше Раїса Тимофіївна розрахувалася за давно не плаченими рахунками за воду, світло, квартиру. Вдалося зняти постійне напруження, пов'язане з візитами до дитсадка, де узвичаювалися щотижневі побори. Навіть стало вистачати на якісну косметику, яка мала психолого-терапевтичний ефект, – накладаючи тіні або помаду, Олександра відчувала, як змінюється кожна клітинка її тіла, як урівноважується дихання і як в голові снують думки про пристрасті. Такі спостереження над собою природно прискорювали лет часу і помолоділа Санька пересідала з маршруток та “одинадцятого” на таксі.

Але сталося!

В одне з традиційних відвідувань відпочивальників перед тим, як вони полишать винайману квартиру в зв'язку з від'їздом, Раїса Тимофіївна схопилася за серце: серед кімнати бовваніло те, що колись було фікусом – деревом родинної пам'яті. Кілька листочків, що дивом трималися, були, наче сито, пропалені цигарками, стовбур умудрився помістити на собі цілі ряди, вишкрябаних здається, ножем, “дружніх” привітань прийдешнім “Сдесь билі...” та “Паша + Саша = ...”, а ґрунт був покритий якоюсь киселеподібною сіро-буро-малиною суспензією, що, наче натюрморт, містила недопалки, кришечки від пляшок з-під алкоголю та презервативи.

ЗРАДА?

У родині Микити та Галини не заладилася з початків. Чоловік, звично, волів зберегти всі свої вольності, а дружина вдалася до обструкцій кожного кроку чи бездіяльності колись свого милого. Розмови про розлучення стали в домі частими, хоча ще не втілювалися через пречудну доню, що тільки лишень опановувала ази сидання, гугління та хапання. Однак ні, не розлучалися напевно через боязнь людського осуду та, зрештою, не могло ж подружжя за кілька місяців так розлюбитися!?! Але коли чоловік у черговий раз залишав взуття розкиданим біля порога або насмілювався подивитися щось на кшталт дебюту “Карпат” у Лізі Європи під кілька пляшок “Опілля”, то отримував такого прочухана, що забирався з подружнього ліжка та припиняв спільні трапези. Дружина не відступала, адже перед очима мала з дюжину ілюстрацій ідеальних подружжів, коли любий або супроводжував кохану попід ручку, або ішачився під кількома пакетами всякого краму з “Шувару”, або вимивав вікна та вигулював пса...

...Він несподівано, в першу чергу для себе, спробував взяти її за руку – вона різко відштовхнула з вигуком: “Як ти насмілився мене торкнутися?” і попрямувала в кінець кімнати, погойдуючи пружними стегнами, зупинилася у півоберті до Микити біля столу та почала вирівнювати стоси паперу...

... – Коли ти зателефонуєш, скажеш як добралася?...

...Скандал виник через дрібницю, яку через п’ять хвилин словесної перепалки уже ніхто не пам’ятав. Звучали образи у переміш із взаємним викручуванням рук. Після таких напружень чоловік Галинки виходив розвіятися, охолодитися, сподіваючись, що після повернення всі вже спатимуть і наступні розбірки почнуться зі сходом сонця...

... – Я тут сама. Може обговоримо все за кавою?..

...Його рухи ставали дедалі менш ритмічними, а її вже давно не були такими. Здавалося, що її трусило ніби від низьковольтної напруги. Дихання вже давно ніхто не контролював, нігті борознили

почергово засмагли плечі та сяючу сідницю. Відвівши голову назад від її вуст, оченят, бровинок Микита сильніше стискав своїми колінами її праву ніжку. Ще сильніше...

... – Я вже забув, коли тебе торкався...

...На роботі Галинці співчували, мовляв вертиться, наче білка в колесі. “Що ще від нього можна було очікувати?” – звідусіль лунало...

...Маленька нестримно заливалася сміхом, коли татусь її піднімав на руках і легенько покручував зі сторони в сторону. За кілька хвилинок він поклав доню на ліжечко і дав свої пальці, щоб та вхопилася і втілила свій намір сісти. Задоволенню не було меж...

...Теплота та сяйво залили їх майже одночасно. Микита, наче після напівстаєрської дистанції, звалився на оздоблене шукаючим свого щастя пілігримом серед морських просторів простирадло і пригорнув її до себе. Вона вслухалася в те, як сповільнював свій життєвий рух Микитин двигун, він же легесенько пощипував її сосочок...

... – Сходи принеси яблук, тільки дивися – не бери гнилі. І щоб були солодкі. Маленькій вже немає з чого чавити сочок. І не барися! Зараз вже сьома, скоро дитинку слід купати...

...Відчувалося, що вона не знала, що зараз чинити. Микита теж вагався. Адже стільки часу! Він підійшов до неї і забрав папери. Її руки, немов осіннє кленове листя, опустилися і вона розвернулася до нього, втупившись своїми великими карими очима: “Чому ти так довго не приходив? Чому? Чому???”

СТЕЗЯ ВИПУСКНИЦІ

Розпашілий травень конкурував із душами випускників – в них дійсно клекотіло задавненим: “Нарешті! Ще зусилля, ще мить і я вирвуся з остогидлої школи та гнітючого отчого дому у вільний світ. До нового життя!”

В думках Аліна вкотре перебирала всіх з когорти нарешті спаяних, але відав не показовою дружбою – всі ж бо усвідомлювали, що не сьогодні – завтра востаннє продзеленькає шкільний дзвінок, яким так часто нас у часи планової вакханалії з постачанням світла-електроенергії до державно-пріоритетних щодо уваги та розв’язання проблем шкіл тішили двійко чергових, які розбігалися у протилежні сторони коридорів, і услід за стиханням цього провісника нового уроку стихали уже напевно за звичкою, часом вибрикуючись, класні гамори, вже не посадить за парту поруч закоханих і нишком осміяних Ілька і Марічку, вже не кине в чергову несподівану дрож Василька, який ураз усвідомив, що і на цей урок він не має не те, що виконаного, а й списаного домашнього завдання, не перерве вже ледь тендітні безформові мрії Світланки про добровільні не достатньо усвідомлені тяготи сімейності – купи діточок з брудними пелюшками – про памперси і пралки-автомати в ті часи ще не мріялось – і зголоділої маржини, і не прополених городців і, най-значущіше, десь забареного мужа – однокласників, приміряючи до них портрет очікуваної студентськості.

– Іван однозначно поступить, не дарма так тягнеться за медаллю. І Матвій Зенонович на всіх уроках триндів, що підготував гідного учня для геофаку.

– Люба? Так їй батьки допоможуть, це поза сумнівом. Щоб два магазини тримати і не вивчити єдину доню – такого вони собі не дозволять.

– Катька також батьків напругатиме – вони ще досі в шоці від її втечі з дому із тим заїзжим рокером (ой, до біса привабливий хлопець, лишень мити його слід би частіше), тож кістками ляжуть, аби віддати її в якийсь вуз пансіонного типу, здається в ментовку в самій столиці її опеділять, відпочивав же в них на

Різдво якийсь генерал – він, як сказав, так очарувався нашими колядками, мовляв, що аж почув трепіт дитинства, навіть його лампаси враз стали безвартісними в ту мить.

– Мишко? Цей ні. Він має надто багато запитів і спокус сьогодні, аби зволікати з їх втіленням ще років зо п'ять. Сто пудів, що негайно дремене за бугор – баблo заробляти.

– І Оленка, звісно ж, піде вчитися. Піде, щоб більше не вертатися. До хати. Батько ж – гірше вітчима. Вже й чужих роками не стидасться, клене доню-долю на чім світ стоїть, а коли візьме зайвого на груди, то й руки йому сверблять, педагог хренів – недарма останніми місяцями, начебто під приводом підготовки до іспитів, залишалася допізна у мене Оленка, хоча вчитися і в моїй хаті не дуже вдавалося – папiк теж прикладався до пляшки і на моралі засакакував, мовляв, у його час вони всього самі досягали – і освіту, якщо прагнули, і роботу, якої хтіли, а ми нині їм на шию сідаємо і від них вимагаємо, аби своє чадо вони поступили, прилаштували, хату-машину підігнали. Що ти йому скажеш на таке? Загробив своє життя і наше вище плінтуса не ставить. Оленці хоч є кому допомогти – тітка десь у столиці добре вертиться і завжди їй і пакунки передає, і на канікули до себе забирає, а я серед цієї господарки і п'яних балачок, навіть не розмов, світу Божого не бачила.

Якось непомітно в подібні монологи після шкільних консультацій Алінка стала затягувати Романа. І що з того, що попередні одинадцять років не принесли жодного щему серця по золотистих кучерях однокласника? На ровесників дівчата традиційно позиркували із доброю лептою скептицизму – ні галантності, ні грошей, ані твердості у життєвому поступуванні – лиш дуроці в голові та задерикуватість у кулачиськах. Та недарма кажуть, що спільна доля ріднить – свердлячи свої серця такою юначою, покликаючою до максималізму, заздрістю до уже-ще “колег по партійній лавці” наша пара не зауважила, як стала шукати можливостей усамітнитися і десь пошептатися, помріяти, потішити один одного, спочатку словом, а далі доторком руки, погладжуванням волосся, обіймами, несміливими цілунками. Звісно, що услід за випускним і несамовитими проявами емоцій у цю ніч, випробуваннями себе шампанським

і міцнішими напоями на вмісткість, сталося і це. Дике, несамовите, позбавлене і глузду, і прелюдій єднання, яке чомусь лякаюче, але доволі логічно завершилося станом нової реальності-дорослості, який також традиційно визначають карбованим “заліт”.

Для Аліни новий стан став шансом вирватися із мученицького замкненого кола безвиході в післяшкільній дійсності – вона стала прислухатися до своєї утроби, до нового життя, поміж іншим готуючись до пошлюбуння із Ромусем і не зважаючи на відсутність статків, збережень або ж стабільних доходів. “Якось воно буде”, – утішала себе і коханого. І коли вдалося наскладати дивовижним чином якихось 120 доларів, а в цей мент завітав до оселі сусід Микола, чемно привітавшись і не менш чемно поцікавившись, коли ж родина поверне йому борг – сотню долярів, який вітець позичив у червні для любої дитини, що збиралася поступати вчитися, – навіть це випробування не похитнуло відваги і рішучості в Аліни докорінно змінити своє життя, давши нове, за яке вона вже знала, як відповідатиме.

ДУШУ УСОПШОГО...

Горе прийшло на сес грунь нежданно.

Адї, кіко то роботів коло хати є, коли всі май нехарні не х́оте вже гонц нічо робити і вїзжають на моря? – то ріпу сапати і підгортати, то з бербеницев за вурдов, а з тайстров за сиром сьї подати, перше спровадивши вівці в полонину, то сьї сіно зачне і вже гóлів не підойняти.

Зра́на косарі скосили і сонце зачéло припікати.

– Гія го обернути, до вечіра вісохне, – відрізав Василь Марусі, шо параїла в хаті і якраз в той момент змотувала верéти, аби вітрясти.

– То було б добре, а чи за чесок могли би сьмо справити. Якраз мала сьї збудить і дала-м би їй цицьку.

– И-и, чійко, якшо сьї збудить, то нічо сьї їй не стане, – май потім даш їй цицьку. Хто терпен, той спасен. – Як завжди безапеляційно, опираючись на народну мудрість, підвів ризику під ваганнями жони Василь і додав. – Якщо мéмо помале робити і не вспи́ємо за чес обернути, то я сьї лишу сам, а ти сьї вернеш до малої.

...Робота в руках молодого подружже горіла. Василь навіть став сьї задивляти на чудом збережений після родів гнучкий стан свої Маріки і подумав, а чи не взети її прямо тут, на свіжому сіні. Треба тільки ще дві валки розмітати.

Та враз з лісу стали виринати дитячі гойкання, які важко було розібрати, і лише коли дівча, а се була сусідська Гафійка, шо вже в третій клас перейшла, вискочило на поле, муж і жона виразно почувли-усвідомили: “Пожар! Горите!”

...З хати вдалося вікегнути обвуглену люльку, надтріснуту банку з грошима та й якісь не зрозумілі причандалля.

Парастас уже був заказаний на другий день на три часи по полудню, але мусіли заждати трохи, бо зі вскритія не видавали трупик дитятки. Весь цес час молода мама сьї побивала, аж бувалі жіночки за серця сьї хапали і головами покивували. Всі, хто прийшов розділити горіч утрати, підбадьорити рідню, тихо, проте жваво обговорювали причини й версії загоріння, подекуди виринали квінтесенції-імперативи: “Най хоч тепер сьї повінчають!”, “Не гія було їм від старих іти, мусіли терпіти”, “Бізівно, шо то сьї має пересіяти, чийко же, золото не горить” і подібні житейські спільності. Десь далі під яблїньков бавилисе діти і лише більш старші дівчата час від часу осмикували молодших братиків і сестричок, умовляючи їх бути чемними, аби фанки не лишитисе. Спокуса фанкою залишалася чинною хвилинку або дві, а далі діти знову тішили звільнену душу своїми дитячими пустощами. Ось і відчитали повністю псалтиря, всі, хто мав ще дяку, востаннє в хатчині поперехрещувалисе. Молоді легіні, знайомі чи рідні Марії та Василя, взялисе за труну і якось махом винесли із хати. Піп став щось затягувати на церковнослов’янській, час від часу перериваючи це закликком до кострубатого многоголоссе із мінорним проханням до Господа, аби помилував. Ось гробик скроплено водов і залунала над грунями команда-присуд: “Беріть!” Процесія поволі рушила і лише мати кинулася її спиняти із прощеною сьогодні божевільною тирадою: “Лишітьсє, хлопці! Не забирайте! Я ще з нев не набуласе! Най я її ще обійму”.

Невдовзі підійшли до ями, що мала стати місцем останнього спочинку для дитинки, чий життєвий шлях не виміряти і сантиметрами власного руху – лише за хронометром вічного часу можна було ствердити, що малятко бачило кільканадцять ночей і кільканадцять днин. Гробик опустивсє, мати та інші жінки посилили голосіння, стало чути, як перші купки землі стикалися із ясеновою кришкою. Всезнаючі горянки кинулися до скиглівших жіночок, зупиняючи їхній плач: “Все, вже не мож голосити. Беріть калачик і дивітьсє на сонце”. І всі стали зазирати через дірочку у здобному тісті на сонце, так і не побачене малям, з яким уже попрощалися.

Неподалік чи то бавилися, чи просто ділилися по-дитячому зрілими думками діти.

– Не патякайте, діточки! – хтось із перших, що покидали цвинтар, на ходу кинув малюкам.

ВІРЮ...

Звичними у сьогоднішньому світі стають розмови-дискусії про Бога. Є Він? Чи немає? Як Його побачити? Чому світ має так багато недосконалостей? Якби не побутові щохвилинні справи, які змушують цю сучасну людину вертатися мов білка у колесі, кінця б таким дискусіям не видно було.

І справді, чи є Бог і невидима нам дійсність і чому ж світ недосконалий?

... Максим відносив себе до квазі-релігійних людей. До церкви ходив не лише у ті дні, коли там паску святять, – у всі важливі віхи у житті, а це і успішні іспити, і пошук-отримання роботи, придбання автівки чи ... дружини, – Максим супроводжував молитвою-благословінням священника. Вдома цілу полицю виділив для богонатхненної літератури, уважно прочитував Сверстюкову “Нашу віру” і знався на всіх тонкощах розколу в українському православ’ї.

Якщо все вимолене з часом ставало менш значним, це і здобута колись освіта, і невдячна вже сьогодні робота, яка вимагає часу аж повний робочий день, а взамін дає лише одну зарплату, і, навіть, машина, яка, здається, перетворилася на годувальницю сімей дашників, то одна справа, навпаки, набувала значущості невпинно, модулюючи життя тією дійсністю, якої Максим або не хотів, або про неї не думав. Мова – про подружжя.

Цього разу його ненаглядна вирішила зробити так званий косметичний ремонт. Зрозуміло, Максим не вітав такого захоплення ідеєю своєї Ганки, проте сімейні зі мною згодяться – якщо дружина вирішила що-небудь перетодіяти, то це стає справою часу і нервів.

Своєю назвою косметичний ремонт явно не відповідає своїй сутності, яку він розкриває. Адже косметика будь-якої жінки – це повноцінність, належність і стиль, тож незавершеною на обличчі жінки бути не може і в кожному наступну мить вимагає удосконалення. Чи не так, любі жінки?

Природно, що і косметичний ремонт поширюється на все, чого може торкнутися рука чоловіка-майстра, та, в першу чергу, око господині.

Не втомлюватиму читача нудним переліком робіт, він і так до гудливого болю знайомий чи не кожному. Скажу лише одне – завершення, о, слава!, ремонту, хіба таке можливе?, припало у подружжя на суботу.

Пізно-пізно потомлені Максим і Ганна поставили на місця свої речі, змили явний бруд, поскидали робочий одяг і завалилися, напевно вже в неділю, до ліжка.

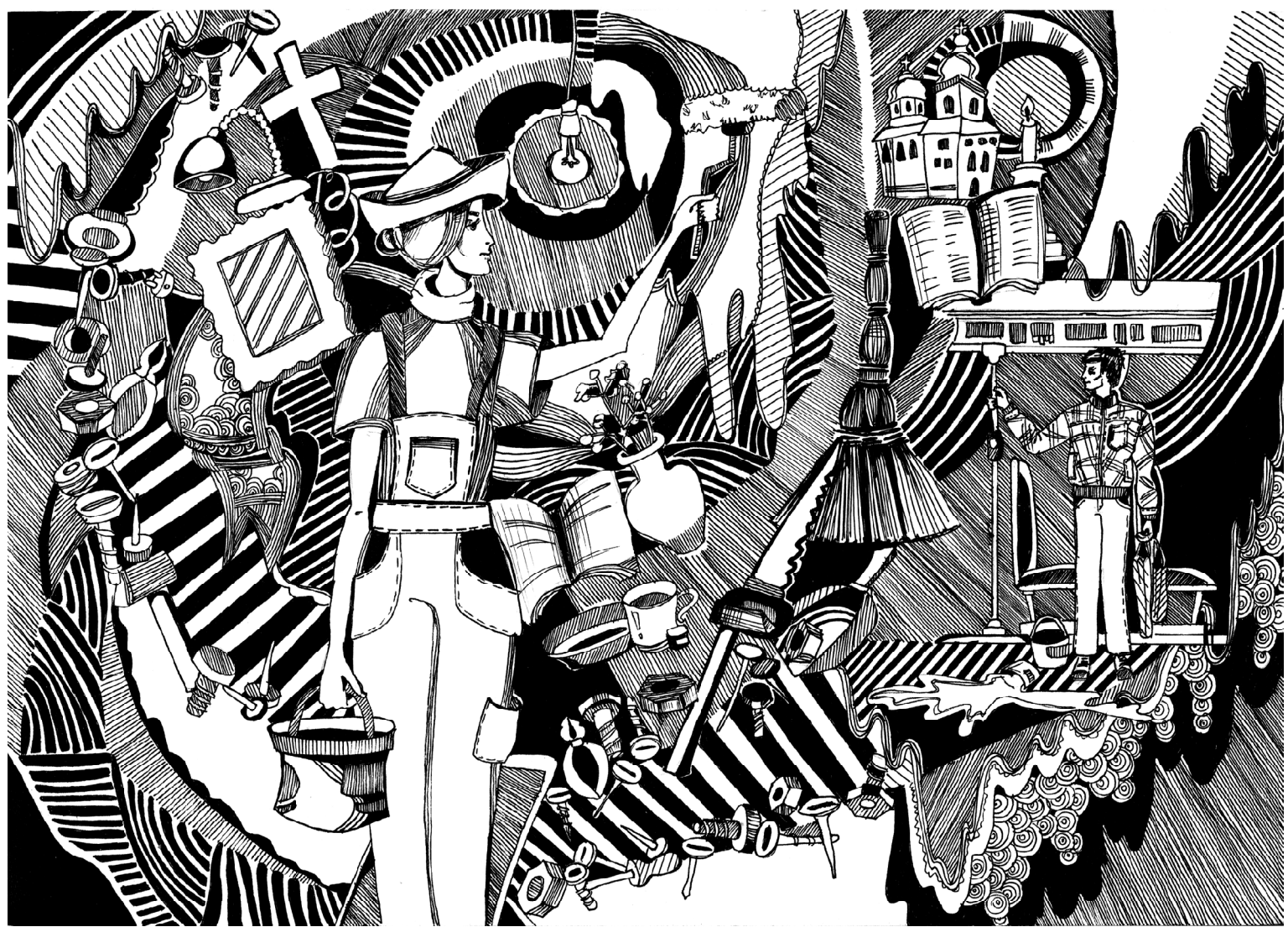
Не збудили їх ні треті півні, ні припікаюче в потилиці сонечко. Лише десь під обід, немов із важкого бодуна, стали вони на ноги. Очевидно, що в церквах вже й обідню доспівували, тож сім'я до храму не подалася. А взялася за ..., правильно, доудосконалення косметичного ремонту. Пообідавши, звичайно. Тут підтерти, тут підмалювати, а там – прикріпити. А ще – замести, помити, віднести.

У голові в Максима блиснули думки-спогади, прочитані в якихось із книжок з полицки, що мала свідчити про його богомільність, – про сьомий день, який слід віддати творцеві, про чоловіка, що служить Богові, коли неодружений, і служить жінці, коли – під вінцем. Проте ці думки так і залишалися затуманеними, адже побут затягував повністю.

Аж ось, коли вже сутінки надворі, а дружина вимивала світильник, ляснув запобіжник і згасло світло. І постійно вибивало доти, поки чоловік не згадав про неділю і почепив образ Св. Миколая на стіну. Світло запалахкотіло. “Все! Годі! – вирішив доволі емоційно Максим, – а це все, і розбиті чашки, і зламаний ніготь – від порушення не стільки релігійних укладів, як нашого ставлення до них, від відмови та лінощів у відвідуванні служб, прочитанні молитов”. “Нормальні люди до церков ходять, а ми над дурницями печемося”, – гадаю, подібні слова частенько лунають у родинах.

Дружина мусила послухатися, тим паче, що роботи майже всі завершили, і запропонувала поїсти. Вечеряючи пловом, Максим накусив на кісточку і відчув, як розкришився зуб. Не менш емоційно він відреагував і на порушення родиною постів, а це саме Успенський завершувався...

“Я мушу заспокоїтися, прогулятися”, – мовив до дружини і вийшов у місто. Пройшов зо два кілометри і вперся в будівельний супермаркет, який, як здавалося ззовні, був велелюдним.

“Це ж треба, неділя, день для сім’ї та Бога, а ці люди – у своїх матеріальних клопотах”, – вже готовий був повчати Максим, однак тут же згадав, що не встиг купити ще декоративної фарби для дверей і декоративного кутика для дверної рами. А попереду важкий тиждень, робота в іншому кінці міста, а ще – йога та італійська вечорами. Не скористатися нагодою заощадити час і зробити приємне своїй Ганусі, а вона так мріє про гарні сяючі двері, чоловік не міг, тож поповнив когорту напевно сімейних будівельників. Придбавши все, а в крамниці побачив-згадав ще з дюжину дрібниць-удосконалень косметичного ремонту, він сів у свою маршрутку...

Водій мчав, адже як-не-як у неділю дороги вільніші і пасажирів менше, і робив повороти, помітно не пригальмовуючи. За мить після одного з таких поворотів Максим почув, як щось гепнуло і він з жахом зауважив, як по салону розтікалася дорога декоративна фарба – рожева мрія його дружини...

ВИКЛИК

- Чи чулисте ви вже новину, сестри? – ще здалеку гукати зачала Людмила.
- Невже Селена трійню народила?
- Чи мо' Давид таки рішивсь засватати Ганнусю для Павла?
- А може в стайні похворали кози і де тепер шукати молока?

Довкола гомін лиш прискорював роботу, поки вістунка добігала на майдан. Спинилася, захекана стояла та враз спіймала думку про вигляд свій з путі, поглянула на груди, стегна, ноги та зайнялася фарбою, уздрівши розріз від ступні. Останні ще кровили і біль нарешті вчуся, проте вже сором заповняти починав усе її єство. Від усмішок, здавалось, не сховатися і лише вістка врятувати від тих підозр могла.

Людмила ж тим хутчіше повіла:

- Від Мойсея слово нове!
- Та неуже і що там ще, – лунає звідусіль.
- Він Отця сказав веління про наділи для колін!
- О, нарешті це здійснилось, розпайована земля! Це вже значить – вихід близько й обітована земля!
- Що там чути за наділи? Кому вкраяно і де?
- Хто сусідом є у кого?
- Де поселимось ми вже? Хай Людмила одвітає, тихше, сестри, будьте! Цить!

І жінки угамувались, стали вухом в одну мить.

– За чисельністю здобули землю всі наші брати: в кого є імен найбільше, той найбільший має пай. Жереб ж кинуто для того, щоб не сіяти вражду. А всього ж порахували шістсот тисяч всіх синів.

Раптом глас різкий і чистий перерізав шумовиння: “Що вділив Отець небесний донькам рідним безталанним? Що для сиріт Салпаада уготовано в житті?”

Гробова настала тиша – справді, де притулок віднайти донькам Ізраїлю?

– Так не можна далі жити!

– Чом про нас забули всі? Бо хіба дітьми Авраму можуть бути лиш сини?

– Йдімо ми до Моїсея, до священства, до князів і нехай вони нам скажуть їх докори до батьків. Що в Салпада є в провині?

– Чи на Господа він йшов?

– Чи з дружиною своєю нагороди не знайшов, що доньками, не синами, збагатив свою любов?

Ось громада біля церкви вся докупи зібралася.

Глави всіх колін поважних до наради приступають, бо нечувана це справа ще з часів Адама й Єви – є в жінок сміливість гідна сперечатися з Завітом. Незважаючи на опір і братів, і духовенства, в коло стала наймолодша Салпадівна, про яку і в Соломона було б що сказати в Пісні, бо красою вона гожа та й до праці не ледача.

– Я отця свого земного на сім світі не стрічала – він за гріх свій первородний упокоївся давно, ще як вийшли ми в пустелю. Тож чи винна моя мати, що в пісках мене гойдала, сни квітучі призивала, вишивати й прясти навчала, щоб в землі обітованій спокій вся рідня знайшла, так чи винна ж моя мати, що Отець, позвавши мужа, не лишив по ньому сина для прославлення ім'я? Я питаю вас, всемудрі, за який же гріх Салпада ви караєте нестатком тих, хто вам дає тепло, красить вечір і турботи розганяє й вдень, і в ночах та в скорботі й терпеливо йде по ваших же слідах? Гей, одумайтесь, ви, князі, без жінок чи були б в змозі ви долати шлях пустельний, скільки ж там вже довгих літ? А тепер, коли наділи роздають і вправо, й вліво, чи позбавите надії на майбутнє ви сиріт? Я вам кажу – не проститься цей проступок вам ніколи, якщо доньок безталанних ви залишите ні з чим!

Тут піднявся сильний гомін: не розчути, схвальний він чи може ні, та ніколи досі рада слів не чула тут таких не від мужа чи пророка, від дівчини молоді – й багатьом ввижався гріх.

Слово йшло до Моїсея. Промовляти до лілеї, до священників і князів, і громади усієї він почав, піднявши перст.

– Ми почули різке слово. Ми почули мудре слово. Та проте ми знаєм точно, що весь поділ ми здійснили так, як повелів нам Бог. Рахували ми коліна за синами Ізраїля, та Салпада пам’ятаєм як достойного отця. Тож беруся я сьогодні у Хеферовім наділі, звідки вийшли наші доньки, розібратись до кінця.

І пішов пророк нагору до Отця – представить справу, щоби правду не порушить й не порушити закон.

І на справу Салпадівен Господь мовив Моїсею, що правдиво доньки кажуть і належить їм земля.

– Вкрай наділ їм серед вуйків і усім скажи завіт: від сьогодні, хто без сина світ залишить в Божу днину, хай доньки все успадкують, якщо їх нема – то брат, якщо ж брат відсутній також – хай майно відійде гоже всім вуйкам, як їх немає – то комусь з його рідні. Ну а мудрість ми жіночу ще вшануем в інші дні.

Слава донькам Салпадівнам, що чинили себе гідно.

УКУС БДЖІЛКИ

Сусід уже шостий рік просив Василя, аби той завів бджіл. Ні, не для того, щоб поживитися чужим мукам, бо мав сам більше десяти вуликів. Просто хотів допомоги, бо ж ну ніяк одночасно диміти димарем, забирати рамки та крутити медогонку. Однак користався іншими аргументами – свій мед, цілющі дари бджільництва – прополіс, вощина, пилок, відпочинок від повсякденних клопотів, коли обходиш бджоли, та багато чого іншого. Проте Василь на умовляння не піддавався – у нього свої “бджоли”-“мухи”. Як з чотирьох літ, взявши вперше до рук сопілку, він став вигравати чудернацькі мелодії, так і нині, розмінявши п’ятий десяток, утинає прекрасні твори для класичного оркестру. І каже, що для того, щоб щось путнє народилося, потрібно, аби ті “мухи” літали в голові, літали, часом позбавляли сну на тижні, і, врешті-решт, вималювався би якийсь образ мелодії.

Та все ж наполегливість сусіда перемогла. Василь отримав у дарунок вулик і бджіл. Почав розбиратися. За два роки пекучого досвіду постійного покусування вдалося йому виробити методику спілкування з медоносками – до бджілок йшов уранці, перед тим прийнявши ванну і одягнувшись у бездоганно чистий одяг. І бджоли оцінили! Одного разу, а було вже майже десять вуликів, наносили стільки меду, що Василь і починав, і завершував день із медом, і продавав, а, згодом, і просто давав знайомим і гостям. А вже пізніше він дізнався: щоб отримати столову ложку меду, одна бджола має зробити від сорока до шестидесяти тисяч вильотів із вулика. Або своїми крильцями помахати десятки мільйонів раз. І за медом може летіти аж чотирнадцять ... шістнадцять кілометрів! І так тих самих сорок тисяч раз із вулика туди-назад, туди-назад!!! Жодної миті спочинку, життя ж-бо коротке – всього близько чотирьох декад! Тож не дивно, що Василь оцінив невгамовність трудівниць, які у самозреченні – коли вже відцвіли первоцвіти і акація, липа і гречка, сонях і пізнотрав, починають носити найцінніший вид меду – падовий, той, який виробляють дерева, комахи, гусінь. Такий мед вбиває бджіл, проте вони його несуть, несуть і вмирають.

Знаючи про нескінченність гармонії та акордів, Василь побачив Боже сотворіння і у бджолах, адже, вдумайтесь, як не існує однакових дерев чи листочків на них, так не існує і однакових роїв, але не за кількістю або видом бджіл, а за ... запахом – кожен вулик і рій в ньому має свій, унікальний, неповторний запах, за яким бджоли впізнають свою родину і по-справжньому жорстоко воюють проти чужих родин.

Хотілося митцеві бачити солідарність крилатих і серед людей. Погляньте ж-бо, більшість комах на несприятливий час зими перевтілюються в личинки, натомість рій не полишає навіть у студінь вулика. Гадаєте, лютий мороз не пробирається крізь його стінки? Тоді спробуйте перезимувати, не опалюючи оселі. А бджоли зігрівають свій прихисток собою – рій цілу зиму, збившись у кулю, взаємно рухається – всі стремлять до середини, до ядра, підтримуючи у своєму клубку сталу температуру – десь близько вісімнадцяти ступенів. Єдині, котрі перебувають поза такою взаємною опікою, це – трутні, їх ще красним літом після вивонених ними функцій виштовхано з вулика, напевно, щоб далі гуляли. Остання риза життя бджіл більше нагадувала Василеві людський світ.

І ось одного разу іншого його сусіда, а на той час сусід-пасічник, який прилучив Василя до сотового світу, вже відійшов у кращий світ, укусила бджола. Від цього обличчя і шию йому рознесло напевне вдвічі більше, ніж у відомого складача іспиту з “Операції И...”. Викликали швидко, ледве відживили. Ображений трудівницею міг говорити через надзусилля, проте на Василя накинувся: “Це твоя бджола мене вкусила!” Василь по-сусідськи може і б допомагав хворому видужувати чи вирішувати домашні справи, але його безупинні звинувачення та претензії на відшкодування змусили Василя відреагувати по-іншому:

– Добре, я оплачу все лікування, весь реабілітаційний період, але ти доведи, що то саме моя бджола тебе вкусила, а не якась роботяга, що за чотирнадцять кілометрів летіла до квітки, чи бджола-завойовник, яка атакувала чужий вулик.

І справді, як з’ясувати, хто тут винен?

Любив Микола Філаретович Колесса брати участь у вступних кампаніях. І учня собі підібрати – за неписаним, але ніким не оспорюваним правом першого вибору: “Цей/оця буде в мене”, і поспостерігати за викрутасами колег по катедрі, які усіма своїми фібрами намагалися включити інтуїцію, щоб розпізнати талант – останній мав забезпечити їм безтурботне існування на час свого навчання в консі, і, щонайголовніше, насміятися від душі – гумор, приязний сміх, який пробирав до усіх нервових закінчень, лишаючись часом не проявлюваним на вустах, митець цінував, – бо “маститі персонажі усіх жанрів”, це один із перлів-характеристик на абітурієнтів від маестро, “за, – ще одна із його квінтесенцій, – дивним збігом обставин і часу збиралися в цій аудиторії нашої приймальної комісії”.

– Ну гаразд, – споважніє професор, – музикант є універсальною особистістю, зводячи свою творчість на трьох китах. До речі, на яких? – після цілком прогнозованої паузи абітурієнта, що так і не став студентом (хоча йому про це ще не оголосили). – Може синьому, сірому і кашалоті?.. Галино Олексіївно, які там у нас кити годуються?

– Пісня, марш і танець, Миколо Філаретовичу.

– Так, хай буде так. Ну так промаршируйте нам, шановний, ось тут, вздовж цього ряду. Так-так, як в армії. Добре. І до дверей промаршируйте, а там зачекайте на результати.

– А Ви, будьте ласкаві, станцюйте нам щось. Що вмієте. Можете лезгінку, можете краков’яка, зрештою, можете віденський вальс покружляти – обожнюю я його, – так у часи повального закриття церков уже і на Західній Україні та віри в непохитність і всемогутність раціонального розуму нагадував Колесса собі, а, можливо, і присутнім, а серед них обов’язково сидів і секретар парткому, про існування, все ж, Бога.

Надійшла черга екзаменуватися і Василькові з далекого гірського села Ясіня на Закарпатті.

Впопад чи невпопад відповівши на цілий жмуток запитань, дійшов Василь і до останнього рішення.

– Ви щось казали, що любите співати. А що саме? Які пісні?

– Народні.

– Народні – це добре. Виконайте нам ту, що найкраще, а може найчастіше співаєте.

У принципі довго копатися в пам'яті не довелося абітурієнту, він на повні груди вдихнув і затягнув спочатку голосно, а потім з кожним рядком все тихіше: “Широка кровать моя спальная – // Много в ней подушек, простыней. // Приходи ко мне моя родная, // Будем делать...”, – не закінчивши, обірвав себе Василь. Запала мовчанка, яку ніхто не брав на себе розрішити.

– Что будем делать? – одна із рідкісних фраз під час набору, яка просто мусила у вигляді запитання – посада та відповідальність зобов'язувала – вирватися крізь зуби у секретаря парткому.

На такі питання також ніхто не волів відповідати. Лише Василько, якому далекі були апробовані практикою комуністичні догми поведінки, спромігся відкрити очі дорослим начебто людям на очевидне: “Маленьких детей”.

Микола Філаретович подивився уважно на теж уже не-студента і промовив: “Дуже-дуже голосно Ви співаєте. Ідіть далі”.

– Сюди? – відійшовши на кілька кроків назад Василь.

– Далі, далі.

Василько, ще не розуміючи, чого від нього хочуть, підійшов аж до кінця класу і зупинився. Але не зупинявся Колесса: “Далі, ще далі”, – вказуючи на двері завершив вступний іспит Микола Філаретович.

Багато років з того часу сплигло. І маестро Колесса, що пережив обидві світові війни, бачив постання і падіння до десяти адміністрацій різних державних утворень, пропустив через вступні та випускні іспити тисячі обдарованих і не дуже діячів музичного мистецтва, мирно спочиває на Личаківському цвинтарі. А

інший маестро, Василь Калинюк, що так і залишився в своєму гуцульському Ясіню, ставши, за словами одного із тенорів львівської капели “Боян” імені ще одного гуцульського маестро Євгена Вахняка, “українським Бетховеном”, якимось, по своєму ювілею, сказав нам: “Якби тоді я поступив до закладу своєї дитячої мрії – львівської консерваторії, то, відав, не став би я творити музику. А так, той провал наповнив мене образою і змусив не спати ночами, музикуючи. Дуже вже хотілося видати Львову і свій звіт”.

ОБЕРЕЖНО: ЛАЗНЯ

Хто не був у лазні? Не думаю, що такі є. Але хто не був у лазні загального користування, той не знає радості від однієї таємниці. Якої? Про неї і розповідь.

Вперше я відвідав загальну лазню ще юнаком у рідному гуцульському селі. Там дуже вуйкі, які всю Божу днину рубали смереки й тегнули їх долів, по п'єтницех попідвечір влаштовували собі баню. Ось де знали пунктуальність. Домовлено на п'єть по місному – бігме, що до того часу банщик розкочегаре ватру, нагріє парну за дев'єносто градусів і рівно по п'єтій відкриє двері. Махом усі залітають, се роздягають так, ніби у війську, і займають свої місце на полицех, аби йїмити першу пару. Малі хлопці, шо ліс іще не валели, мов горобці тиснуцьє на середущих і нижчих полицех, не сміючи занїмати май верхні – не через мощну пару, шо се здоймає дь'горі, – горішні місце належать фьист поважним вуйкам, які за пару минут зайдуть. Свої бажанне залізти на самі верхи малі легіні сповнеють в кінці бані, коли парний день се скінчив. І не дай ти Божє, аби хтось зайшов до парної після послїднього з вуйків – міг дістати лїйкою від парника, який має саму важливу функцію, – лити на розпечене камінне воду, аби кождий новий пар доганєв перший і з горішніх полиць се чуло:

– Як пішов! Ой, я-я-як пішов!

– Та де там пішов, якшо нічо не дійшло?

– Парник! Ти шо, з пущков се бавиш? А ну сипні, як має бути! Тільки камінне не заллей!

Ясно, шо ніхто не міг вискочити з парної, заки на горі ловили перший пар. Доходило до того, шо з'явлелїсе місце на верхніх полицех, на нижніх – єблику нема де впасти, декотрі вже сьї злегли долів, шукаючи холодів, а з горів чути:

– Парник! Ти знов се бавиш? Тобі шо там руки повсихали? Ану, влеї води! Та-а-ак! Відáv не зігрїло! Додай ще, абим закрїпив!

І коли вже читалосє молінне в очах, тот з вуйків, шо мав право на слово, відрубував:

– Добре, на первий раз, для розігріву, доста! Але якщо меш і далі так ллети, ніби зі свов Маріков сьи любиш, то ми те враз пропаримо.

Другі та наступні парі ставали менш напруженими – купа люду се відмиває, робле масаж? або просто віддиhaє і пропускає другий захід і лазня помале перетворюєсе в говоріння...

– Остап їде на море з сім'єю, казав, що одинадцятого, – почалася одна з розмов у парній на Тургенєвській, перейменованій патріотами у вишитенках на Героїв УПА.

– Ні, він не може їхати одинадцятого, тієї ж днини – фінал.

– Справді, напевно щось він наплутав. Як думаєш, аргентинці чи бразильці?

– Аргентинці виглядають сильніше, але один мій знайомий математик вивів спеціальну формулу, за якою порухував, що чемпіонами стануть німці.

– Та вони ж ніякі. Коли б не судді, то не відомо, чи не спакували б вони вже валізи.

– А ти пригадай, як ніякі греки або данці Європу вигравали. Німці – це дисципліна і порядок, вони не помчать, як тупоголові англійці, будь-що голи забивати. Знають своє.

– Так, нам би в державі такий порядок і дисципліну. Але ці німці не менш тупоголові, таку справу в сорокових запароли. Через ідіотську політику їхнього фюрерика.

– А ти чув, що в Запоріжжі пам'ятник Сталіну поставили?

– Чув. А на його Батьківщині, в грузинському Горі, на цьому тижні йому пам'ятник демонтували.

Масове гуляння організували. Напевно москалям мстяться, у них же він третє місце зайняв серед найвидатніших постатей.

– Брехня! Як і з Бандерою намахлювали. Такі постаті, як Ярослав Мудрий, або напівлегендарний Дмитрій Донской переможцями стати не можуть – надто багато часу їх відділяє від сучасників і яким є вплив їхніх діянь на сьогодніня, майже ніхто не може сказати. Тому в них перше місце також віддали більш реальному і пам'ятному діячеві, Йовжку Джугашвілі, з яким москалі пов'язують свою былую мощь...

...Пара добирала своє і довелося податися охолоджуватися. Басейн з крижаною водою був сам раз. Пригадалося: “Лазня цілюще поєднує контрастні температурні чинники, відживляючи капіляри та шкірний покрив. Ще давні єгиптяни, їхня провідна каста жерців, приймала лазню впродовж доби чотири рази: двічі – вдень, двічі – вночі, продовжуючи цим самим собі здорові довгі роки, зберігаючи поставу та світлий розум...”

– Я скинув три з половиною кілограми. Мав сто п’ять. За три тижні помітний результат. Легше буде на морі.

– Ти в Одесу? Скільки зараз коштує купе?

– Не люблю їздити в купе. Знаєш, простата вимагає часто вночі вставати, і дверима туди-сюди якось ніяково. Тож я плацкартом. Вісімдесят гривень. Останній раз з Дмитром мали два верхніх місця, а внизу – жінка з малими донями. Дуже незручно було часто злазити, а ще ноги витягуються на весь прохід. Цього разу взяв собі з жінкою нижні бокові і дуже з цього радий.

– А дружина, як на це?

– Їй все одно. Головне, щоб не передумала взагалі їхати...

... “В лазні рекомендовано паритися з віником. Використовують березові, дубові, кленові, кропивні та інші віники, розраховуючи на той або інший ефект – якщо березові добре пропарюють, відкриваючи пори шкірного покриву, то дубові, навпаки, стягують їх начебто еластичною плівкою, а, наприклад, ялівець надає неймовірного релаксуючого аромату”.

За стіною, а там було жіноче відділення, чулося, як працював віник. Свист. Плеск. Свист. Плеск. Затягнули знову своє:

– Хороша, м’яка пара!

– Так, гарно попарилися. Шкода, що Петро не прийшов.

– А він дружині купив путівку в Шкло.

– Пільгову?

– Ні, повну. Каже, що може собі дозволити. Шість тисяч з дитиною.

- Напевно дав би і більше, аби місяць своєї не бачити.
- Та ні, навпаки. Навмисно взяв у Шкло, а не в Трускавець, бо до нього сорок кілометрів, а не сто. І після роботи двадцять хвилин – і ти біля жінки. Крім того, вода там краща, ніж в Трускавці. Така, як у Східниці.
- А санаторій досі відомчий?
- Ні, якісь приватники викупили. Правда, я там востаннє був у сімдесят третьому, коли перший раз заміж виходив.
- А скільки ти разів заміж виходив, – іронічно додав третій.
- Двічі.
- Заміж?
- Тю, ну як це, одружувався. То сплутав. Так ось, тоді ми з моєю майбутньою дружиною приїхали вранці. Дивлюся, а назустріч мужик зі спінінгом і повною авоською ось-таких здоровенних коропів. Я аж спотів від радості, що вудки взяв. Але розклали з дівчиною намет, залізли в нього і ... до наступного дня не вилазили... Якби назавтра друзі не приїхали, то може і на озері не були б...
- ...“Не допускається вносити в лазню напої у скляній тарі!..”
- А гроші, що не треба було?
- Як не треба? Треба. І карточки мусили бути – було ж пораховано, що в сім’ї стільки дорослих і стільки дітей, ось нашої сім’ї – мама, дві сестри старші, я і брат – було положено вісімсот грам хліба.
- На день?
- Чому на день? На руки.
- Як це на руки? – ніяк не второпає моложавий чоловік, навіть налисник якийсь чудернацько повис на виделці.
- Пішли мати, простояли весь день, не доступилися і повернулися без хліба, відлупцювали нас і вклали спати. На другий день так само – нічо не взяла і знову нас побила. Лиш на третій день принесла

буханець – як ми тішилися, не передати словами – в житті так не раділи. То вони покряяли по скибочці і ми ласували, розтягуючи пережовування, і ніщо нам не могло тоді смакувати ліпше.

– А інші харчі, їх що, не було?

– Та хоча б хліб був. Можна було перетягнути, хоч всі – шкіра і кістки.

– А який це рік був?

– Сорок шостий. Чи сорок сьомий. Уже не пригадую. Мені було чи п'ять, чи шість.

– Так це ж тільки перемога над фашистами була.

– Ну й що, що була?..

...І жодного надпису: “Адміністрація за залишені без нагляду речі відповідальності...”

– Досі не визначився для себе, де нам краще: в Європу, чи може в Митний.

– Та тобі точно з ведмедами та лаптями краще буде. – Засміявся статний шатен. – Бо складами ковбасними твоїми ти жодні санітарні норми не здужав досі, не здужаєш і поготів. Там тобі лейби перебивати не дадуть.

– Цікаво, а цей Майдан буде до кінця?..

Одягаючись, дізнався наостанок, що...

– Бачив, Едіка. Добре виглядає. Після інфаркту.

– Він – ще той козак.

– Чотири інфаркти переніс. І у свої дев'яносто чотири носить, каже – юність спокутує.

– Да-а-а. Ти йому вже не наливай. Хай на розливі буде.

– Ага, йому не наллеш!

Взявшись за ручку, аби покинути лазню до наступного разу, відчуваючи себе зановорожденним, я зрозумів її таємницю, чому тут так невимушено і бадьоро. Не здогадальсь? Напевно це – чи не останнє місце в нашому житті, куди ще не пробралася жінка. В лазню загального користування.

ПІШКИ ДО КРИВОРІВНІ

Карпати фист файні були, є й на охтема муть. Чого кегне в Карпати, Біг віда. Але там, бігме, сьї робить ліпше на душі, гїя лише сьї попустити. З кождим кроком з кежкóв борньовков на пличех, який лише ззаду гóрод з его клопотами, ідеш так, ніби сьї гори-городі падали з плечів. Втома проходить. А які любі серцю пейзажі навкруги!.. Груні стискають своїм буянням у барвах соток відтінків зеленого кольору. Небо, таке близьке і маленьке, не те шо в гóроді, сьї відбиває в стрімкому потоці Черемоша. Вітри носесе по верхах, вкритих смереками, ліщинов, по чистих косовицех і ти ніби видиш одночас припливи-відпливи довколишніх морів, стоячи на фист малім безлюднім острові. Не дивисе, шо месні шуткують, коли їх сьї питають про віддих на морі, – це само собов розумієсе там, де сьї перетнут вулиці из світлофорами, і там, де запалені свікла по вікнах чомусь не є порозмітані по всіх грунех, а зібрані, наче піки на хатах, – у них море тўтай, зелене море.

І ти йдеш, йдеш, аби лиш просто йти, навіть, коли тобі кажуть, шо зараз бізівно ме автобус, бо то далеко йти. Подумалося, шо колись автобусів не було і месні мусіли долати такі далі пішки, а тепер шо, розлінилисе? За сим поворотом виднієсе новий поворот, досег його – попереду ще йдин, який, як і перші, відкриває тобі шось нове і файне. Добре каже Боянівський Василь, шо людям гїя сьї дивити д'горі, а не попід ноги, даже у містах. А на Гуцульщині попід ноги і сьї не дивить.

Онде визірає блискуче око кирниці. Летиш до него, аби напитисе студеної води, запізнавши в ній смаки дитинства і відчуваючи, які глибини несе сьї водице з верхів.

Ось і обіцений автобус на всіх парах і враз нахально сьї спинєсе недалеко від кирниці. Встоявши протів першого рипанне, шо йде за тобов з міста, по відношенню до свої маршрутки за пару митрів від зупинки, все одно рїшаєш сьї скористати услугами сего чуда техніки застоїних часів, бо нині лиш в селах мож увидіти полатаний пазік. Чогось те дивує, шо він переповнений, але ще мож втиснутисе, лиш борньовка сьї не вмїщеє.

– Ану, потиснисе, аби легінь сьи ввійшов, – якась із бабів розмашисто перериває базар.

Чемно подекував і сьи дивиш, як помале відновлюєсе сісе пірїване море розмов про різні речі, але в той же час зв'язані невіддільно між собов чимось неуловимим. Поки автобус набирає бистроти, хочажи і собі шось нахабно сказати своїм ревучим мотором, а вітри, шо шугали по верхах, тепер починають сьи носити в салоні через люки, повідкривані вікна й недолатані двері, ти прагнеш ймити в собі сесе саме шось невловиме. Якись вуйко, не ховаючись, фіглює з іще повнов краси молодичков, а та відверто, під регіт обох, відвішує відмови своїм Йваном так, ніби від него бізівно залежило, чим сьи кінчать фіглі. Дві бабки традиційно споминають ціни на відсутні колись товари на прилавках магазинів: “Чи кимеш кіко то стоїло шо його не було?”. Дівки, на вид учениці школи, явно хтіли се казати випускницями якогось інституту, аби, відав, скорше піти в сімейно-строїтельний. Хлопці, ховаючи свою соромливість за неспинними пустими безконечними балачками, здавалося, готові були сим дівчетам у їхнім прагненні помочі. Водій своїм басом, який ревів, як мотор, розказував анехдоти. І в сему вирі, де ніби ніхто нікого не слухав, усі чули всіх. Всі були єдним тілом, сполученим віковими звичаями і ... недолатаним пазіком. Всі якось реагували, коли з автобуса хтось мав вилазети. А комусь – чомусь постійно се був чийсь чоловік, доводилося нагадувати, шо якщо зараз не вийде, ме плéскати назад, хіба шо він, бігме, їде до свої любаски, але ж бо жона – то вчує, коли автобус проїде. Для всего цього відав не вистачело лиш камери Куштуриці.

...Я провів з пекучов дитячов ностальгїєв цес червоно-біло-синьо-ще бозна який автобус – він відносив від мене і моє минуле, і наше майбутнє безтурбоття.

МЕДВЕДІВКА - ПОРТОВЕ МІСЦЕ

Ви бували в Медведівці?

Дійсно, їх, поселень з похідною чи то від бджолиного наробку, чи від місць, де косолапі ласували малиною, а може й тим самим медком із пасік русичів перед розселенням їх і на теренах Залісся та невинним омилозвученням мови, чимало – і на берегах приток Славутича, і Дністрі, і на Бозі Руському, і на Тясміні й Уголі, що Оріллю нинче зветься.

Але я говорю про Медведівку, що розкинулася поміж понад двоівіковими вербами, що дивом переживають свій час – обіцяно ж їм було ще молодечим віттям привітати ту Вторую, що по упокоренню вольниці вибиралася в об'їзд крайових надбань благословити ошчасливлених, для цього і напрямки обозначили – гладких доріг на Русі з часів занедбання водних колій більше не водилося – за звичкою самодержиця поїздки не здійснила, але залишила по своєму намірі ці зелені напрямки на Україні, і деякі з них на берегах Гнилоп'яті таки заповільнили свої весни, упіснили свої розмаї літа та пломенючі осені й подовжили зими, зими, зими, аби дочекатися таки можновладця, моменталюючи плинні трафунки: то чи не відпервовікові чумацькі валки, то передові, а може й ар'єргардні загони кіннот Мюрата-Давидова, то непочутих лядських глашатаїв нової Речі, то спантеличені гони раптом обезкріпачених одворянених поміщиків, то ще більш спантеличених безталанних і покорених долі мрійників сільської глибинки п'янким і трунким гаслом “Земля – селянам”, у міжчассі отверезюваних стрільнями чи канонадами, чужими бойовими кличами вершників чи гуркотом залізних вогнеметких і смертесійних страхіть, помічених хрестом від системи, яку, мов Вавилонську вежу, демонтовано Нюрнбергом, чи пентаграмою від системи, яка “рай” і “загони для щастя” будувала залізною рукою і ще чекає на свій Нюрнберг-2...

Ця Медведівка має небагато дворів: усі вздовж головної, тієї самої, що для можновладця, вулиці. Правда з часом, коли був побудований цукровий завод кимось із тодішніх порошенків, швидше за все із

бельгійським або німецьким паспортом – агов, угодо про асоціацію, чуеш?, – дорога, а тоді це колійні вибоїни серед духмяних ланів подільського чорнозем'я, стала оминати центральну та єдину вулицю Медведівки, навіть не зважаючи на те, що солярю чи бензин тоді ще не використовували для автомобілів, яких також ще в проєкті не було, і не було, що економити – свою порцію вівса тягловий кінь все одно очікував однакової – з бердичівсько-козятинсько-брацлавського перехрестя коротшим шляхом до заводу виднівся той, що залишав село за кількадесят кроків по ліву свою руку-узбіччя. Звісно, що людина вимушений був йти вслід за прогресом – і завод закликав до постійної чи сезонної праці, і просто глипати на битий шлях, – але через деякий час центральна вулиця перетворилася в тупикову, яка розбігалася вже чудернацькими стежками до різних пасовищ.

Часи змінювалися, люди теж умирали і народжувалися, хтось зносив ветхі хатинки, хтось ставив уже цегляні оселі, колгосп спочатку з'явився, а потім зник, але обидва рази залишав більшість селян і без роботи, і без шматка паляниці, церква всуголос зачинялася, а пізніше відкривалася, після тих часів, коли “благодійні”-глашатаї матеріально-технічного тріумфу – парторги і комсорги – не справилися із моральним перелаштуванням на новий лад суспільства, погрузнувши в трясовину власної аморальності, прихід став дохідним місцем, з паперті якого залунали директиви в дусі комсоргізму, залежно від пори політичного року, а молодь, ну звісно, молодь усіма своїми жилами і вольовими зосередженнями, правдами і неправдами, прагнула вирватися із сільської глибинки до більш атрактивного життя, хоча б у сусідньому Бердичеві чи Козятині, якщо не поталанить в близьких обласних Житомирі чи Вінниці, або ж і в не такому далекому самому Києві. Зазвичай молодь уже не поверталася, якщо не брати до уваги приїзди у празниковий період, аби напхати побільше сільських статків до торбин, які мали властивість бути дуже непідійомними на шляху до гуртожитку чи найманої квартири, але мали також і дивну властивість аж занадто швидко порожніти.

Щодо інших якихось пам'яток у Медведівці, окрім згаданих напівлегендарних верб, якими поросли у всіх віках землі матері-України, то хіба що водокачка від того самого цукрового заводу приваблювала

на розкішному ставі і рибалок ранніми світанками чи сутінковими вечорами, і залицяльників, які смарагдовими літніми днями виблискували мускулами та грацією перед городськими дівахами, стрибаючи в глибини вод і час від часу залишаючи за таке піжонство довгоплакувану і однією із тих засмагальниць данину – травмоване від невдалого стрибка тіло юнака. Тому і висять там попередження, які, за звичкою чи через панування нігілізму, ніхто не читає, лише інколи їх використовують у якості мішені під час кидання камінців або сніжок, залежно вже від не політичного, а календарного року.

Але одну, ключову деталь у вашій мандрівці повз Медведівку, слід усе ж врахувати. Там досі живе дядя Толя. Навіть не знаю його прізвища, але цього, мабуть, в селі і не потрібно – є такі люди, про яких лише сам запит на додаткову інформацію уже лихоманить: “Як, ви не знаєте дядю Толю? І хто він такий?”

Познайомтеся. Лише не кажіть йому, як це роблять всі його односельчани, вітання “Добре утро!”, а то одразу нарветесь на лікнеп стосовно вашої географічної та часової необізнаності: “Утро вже давно почалося, але там, – ще махне рукою, – за Хутором Михайлівським. А у нас починається новий ранок. З чим Вас і вітаю”.

СЕКСУАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ

По війні це було. Чужій війні. На якій уже в майже шістнадцятій радянській республіці чубаті хлопці з завітчаних вишневених садками сіл виступали окупантами. І в одне таке село повернувся Кіндрат. Трохи раніше повернувся за заявлений строк, бо зі шпиталю, після реабілітації. Та всі раділи, не розпитуючись про підсвідомо зрозумілу інвалідність, адже скільки подвір'їв втратили своїх молодих орлят назавжди.

Партійна лінія простежила, щоб Кіндрат не звивав до вештання, тож його одразу покликали до колгоспу механізатором. З технікою особливих проблем не виникло, свого часу доводилося і БМП посеред пустелі доводити до ладу, але виникли несподівані проблеми з дівчатами. Їх у колгоспі, як і не обслуженої техніки, вистачало. А втамувати їхню цікавість – простіше ще раз перепрудити Дніпро черговим Дніпрогесом. Кіндрат до техніки – дівчата перешіптуються, хлопець на перекур – котрась з гурту ніби мимоволі кидає щось буденно-саркастичне: “Перекури шкодять здоров'ю” або ж “Нашим відважним воїнам не треба перетруджуватися”. Врешті-решт, не знаю звідки, чи через третіх знайомих вдалося комусь кілька рядків у особовій справі рядового Калини К. С. прогледіти, чи може жіноча інтуїція, а куди ж без неї, підказала, але між дівчатами стало мовитися про Кіндратове, як це так літературно сказати, бездостойнство. “Пропає хлоп! Кому він як не мужик потрібен?” – так і снувало в повітрі.

І щоб остаточно запевнитись у своїх здогадках, а яка ж жінка покладається на свою доволі правдиву інтуїцію?, спокусити Кіндрата зголосилася Гандзя.

Ну для жінок ця справа не хитра. Спочатку принести якусь залізяку, щоб Кіндрат її зремонтував, адже її вона вже два роки тримала у корівнику і надої були найбільшими, а тут, чогось, корови перестали доїтися, може сила залізяки вичерпалася? Потім пригостити парубка пирогами з вишнями, бо чогось немає апетиту і шкода викидати, до зорі ж вчора їх ліпила, не забувши при цьому трішки послабити косинку, якою закривала груди...

На з'яву Гандзі всі дівчата злетілися, як горобці на сонях. “Ну шо? І як? Кажи давай” – звідусіль лунало.

“Ай, пусте!” – відмахнулася Гандзя, – “було б про що розповідати!”. “І що, є?” – не вгавали красуні. “Та щось там є, але війна далася взнаки, якесь воно не те”, – силувано байдуже відповідала молодичка, не бажаючи видко ділитися деталями свого інтиму. Проте ефект, напевно, від очікуваного Гандзею, виявився зворотнім: “Не те! Не те! Не те!” – всіх засвербіло. Пізніше масла в огонь підлила Катруся, що на другий день повіла, як вчора в ніч бачила попід ставом Кіндрата і ... Гандзю. Щоб засвідчити свій клас дізнавальниці, а може просто від буйної фантазії в очікуванні більшого розголосу, запевнила Катруся, що парочка перебувала в любощах.

“Вулик” гудів. Чекали на дослідницю, а Гандзя не поспішала. Напевно, знову ця інтуїція, відчувала, що від молодиць вона не переконливо відчепилася.

– ...Мужик він, звичайний мужик.

– Ти кажи його тасмицю, а то ми бачимо, що тобі до нього медком намастилося.

– Та вона в нього втюрилася, а сама грає мов актриса: “Люблю хлопцям голову морочити!”

– Та ні, дівчата, я не знаю, просто в нього, в нього...

...Через два роки Кіндрат таки побрався з Гандзею.

Але до того часу навряд чи знайшлася б у селі молодиця, ба, навіть, дівчина, яка б не була з ним. Вістка про Кіндратове достоїнство сягала навіть довколишніх сіл. І лише одна Гандзя знала, кому слід дякувати за “не таке”, за зарубцьоване і на вигляд та дотик ребристе – невідомій медичній сестричці, тій, яка насмілилася роздягнутися перед знівеченим власною гранатою рядовим Калиною, якому вже загрожувала ампутація статевого органа, бо його, достоїнства, практично не залишилося. А те, що залишилося, згідно з природою, відреагувало як слід на принади жіночого тіла.

НЕВИДАНА

Вона виявилася доволі успішною у сфері сучасного “крути-вертись”. У свої двадцять вісім цілком легальним шляхом Надійка забезпечила себе і білосніжним Renault Koleos, і власною, нарешті окремою від батьків, однокімнатною квартирою в престижному районі облцентру, і регулярними вояжами – взимку в Баварію, Австрію чи Хорватію на гірськолижні VIP курорти, влітку на пляжі Каталонії, Сардинії або ж Криту. Європу Надійка, навіть будучи зі сходу України, цінувала за її досконалість (останню вона виявляла в культурних надбаннях і милувалася цим спадком), а також за динамічність і повагу до особистості, що разуче контрастує зі стилем життя в Дніпрі, Харкові чи Донецьку, не кажучи вже про міста північного сусіда.

Не зважаючи на власний ритм життя, Надійка віднаходила час на те, щоб побути із книжкою на самоті – чи не найбільшим її задоволенням у пізні години, коли стрілка добігала часу перетворення надії в дійсність, кабриолета – у відкошного гарбуза, а наряду від Лілії Літковської – в хатній поношений халат. Черговий твір з її списку, що регулярно поповнювався і за порадами колишніх подруг та друзів по універівському життю – ті, як пообзаводилися сім’ями, одразу стали далекими між собою, нагадуючи про свої родинні набутки та цікавий чи гіркий досвід новими статусами, світлинами та цитованими мудростями у соцмережі. Свою сторінку в одному із пасинків “Цукровенка” дівчина створила швидше для годиться – не очікувала ні бізнес-прориву, ні бойфренд-файнду, а також не була в особливому захопленні від переглядань світлин малюків її колежанок – не через заздрісні моменти, зовсім ні, просто вважала питання зростання чада надто інтимними, аби заповнювати ними ресурси світової мережі.

Саме ця сфера життя моєї молодій колежанки, з якою я мав честь завітати якось в Інсбруку, – пригадую, що в перший, як згодом з’ясувалося, свій приїзд на освоєння лижні вона, тієї сонячної морозяної

днини, стояла знерухомлено біля ski-центру на отриманих у прокаті Blizzard Viva 7.3 IQ, поглядаючи на гірські зимові краєвиди, близькість неба та сповнених радістю лижників і лижниць, і мені нічого не залишалось, як витискати швидкість до самих безпекових щитів і в останній мент здійснити крутий та різкий гальмівний поворот, осипавши сніжинками красуню в червоно-білому лижному костюмі не гірше за несподіваний повів вітру як передвісника хурделиці, – своєрідним чином непокоїла мене. Це було згодом, а тоді, в Альпах, я після такого нелюб'язного нальоту вже люб'язно розпочав знайомство, яке на десятиліття стало для нас товарисько-рідним.

– I'm sorry I was in a hurry. But the snow is so gentle and the weather is so marvelous that it is impossible to ski slower. And it's strange for me to see you so fresh and joyful without any movement, why aren't you conquering the speed and slopes?¹

– It's my first time, so it's not strange I don't know how to cope with these stuffs², – промовила ця сніжинка з багрянцем на щічках, подарувавши не менш білосніжну усмішку.

– Oh, you don't look like a young girl who hasn't been listen about adrenaline on the snow and not to have a chance to try it yourself, do you?³

Ще одна саяна усмішка замість відповіді винагородила мене.

---

¹ Ой, вибачте, я дуже поспішав. Але гляньте, який сніг ніжнесенький, і погода фантастична – ну просто неможливо кататися повільніше. Дивуюся, як Ви, така свіжа і сповнена втіхи, і тут без жодного руху. Чом не підкоряєте і швидкості, і ґруні? (англ. тут і далі).

² Це вперше, тож нема чому дивуватися, що я не відаю, як дати раду цим штукам.

³ Що Ви кажете, Ви ж не виглядаєте на дівчисько, яке ніколи доти не чуло про адреналін від снігу і само не спробувало цього, хіба ні?

– It’s interesting for me where is it possible to live without ski and snow friendship?⁴ – налягав я на знайомство, оскільки ця молода особа вочевидь змудилася і потребувала encouragement-a.

– There is an enigmatical state in the centre of Europe. Unfortunately, it is well known in the world only by its corruption and hesitating between East and West and Orange revolution in 2004 hasn’t repaired the opinion...⁵

– Ukraine, – вирвалося у мене замість того, щоб дивуватися способу мислення та висловлювання білявки, хоча дивуватися нікуди від мене не втекло – пізніше і через це довелося пройти.

Ясно, що опісля ми перейшли на спілкування рідною і тут я дійсно вперше почував чуприну – Надійка з перфектною мовою Котляревського та Лесі Українки виявилася майже із під самого кордону з Росією...

– Дивуюся, чому ти досі незаміжня? – це питання я задавав їй чи не при кожній зустрічі, віддаючи належне то її начитаності та інтелекту, то витонченому, аж на межі фолу, відчуттю гумору, то смаку у підборі наряду чи косметики, від яких інколи, та обманюю, завжди мліло десь у грудях – ось би мені скинути років так зо двадцять!, – а то витребеньками господині – солодошами, за рецептурою яких міг би погнатися і сам Valentino⁶, та салатами із у головіневміщуваними інгредієнтами – тунцем, бринзою, паприкою, виноградом і ще чимось, дуже вже еротичним, чого Надійка не відкрила.

Дівчина іноді відповідала звичним: “Не знайшла ще” або “Чекаю на свого принца”, а подекуди посилалася на роботу, а також на те, що на шляху “Одні жонаті попадаються”.

Але одного разу...

---

⁴ Мені цікаво, де ж це можна жити, не знаючи ані лиж, ані снігу?

⁵ Є така собі чарівна країна в самому серці Європи. На жаль, більш відома за своїми корупційними справами та коливаннями поміж сходом і заходом, а Помаранчева революція 2004 року не спромоглася змінити цього уявлення...

⁶ Фешенебельний кондитер сучасності на Закарпатті, на сьогодні уже – бренд, ТМ.

Вибач, Надійко, ти просила цю історію залишити між нами, але тоді я зрозумів, як вона тебе мучить, як вона проситься на волю, щоб осоружне тобі стало твоїм звільненням.

– Його обличчя я не пам’ятаю. Час від часу надходить ця хвиля і я силкуюся його згадати – не можу. Одна пляма, сіра, на тому місці, де, мабуть, мали б бути очі, брови, ніс, не уста – рот.

– Із дівчатами ми відзначали день уродин. Хлопців принципово не хотіли бачити цього вечора – на них ще надійде час інший, а в той вечір нам хотілося своєрідного гарему у миті відсутності його власника. Жарти, приколи, підколи, легеньке шампанське, обмін рецептами і адресами дизайнерів, спогади про перші цілунки та прогнози долі акторки із “Не родись красивою”. Повірте, є про що поговорити дівчатам і не лише на один вечір. – Надійка, знаюче, підняла свій келих із “Бастардо” урожаю 19... року, оцінила його колір і прозорість у бічних променях сонця, що збиралося на останній тепловий спурт перед своїм сховком до ранку, і... не пригубила, дозволивши ароматові, що чекав свого часу довгі десятиліття, полоскотати ніздрі і збудити мозок у бажанні чимдуж справитися із цим букетом. Я продовжував мовчати, вдивляючись у жести цієї дівчини доби комп’ютерного прогресу та фармацевтичних гегемоній, яка, складалося враження, переплутала століття.

– Про таксі якось не встигла і подумати – рука на автоматі потягнулася і найближча автівка загальмувала.

– Я йому казала, що мене батьки чекають, що мені завтра до універу, що бабуся в мене важкохвора, сердечниця... А він їде в напрямку лісопосадки і прямо говорить, що йому потрібен секс, він його вже давно не мав, і мені нічого іншого не заподіє, звісно, якщо я мовчатиму. Треба, навіть щось і заплатити. Каже: “На кермо не кидайся, двері не відкривай – покалічишся, кому будеш потрібна?”

Цього разу Надійка вже ковтнула з бокалу, забувши, переконаний, поганяти надповільно п’янку рідину поміж яснами.

– Послухайте мене, будь ласка. Я... Я... ще дівчинка. Дуже Вас прошу, дуже, не позбавляйте мене того, що я хотіла би до свого подружжя зберегти. Будь ласочка. Ну давайте, я Вам це..., я готова зробити... все інше згідна зробити Вам. Давайте я ротом. Я справлюся. Ну будь ласка.

– Він згодився. Мене так нудило – він ще був немитий, до жаху брудний і смердів. Серця в мене в ту мить не було. Сперму хотілося якнайшвидше ковтнути, аби вона не потрапила на щось інше на мені. Собі наказувала, що це не моя голова, яку він охопив руками і мало не одривав, аби прискорити свої конвульсії задоволення ...

– Після того, як я виридалася, він спитав, зараз навіть можу сказати, що із деякою жалісливістю: “Куди тебе відвезти?” Не дивлячись на нього, може тому не сформувати мені його образу та очей, я відповіла: “До універу”.

Ніч віддавала уже свої права серпанку.

РОЗІГРІВ

Не нудьгує в обласному центрі Илько – чей же це не в горах ньєвї дрїва рубати та маржину сокотити. Набїдувався з цим для своїх двадцяти п’яти до боле. Весь час вимальовував собі файне майбуттє, коли се виб’є в люди. Ось нинї і вибився. Та й шо з того шо на співанках і фіглєх, якшо це все фист се людем любить – вони слухають, регочуть, плєскають і платє добрі гроші. Тай харизма вже починає брати своє – шанованї співаки радо кличуть Илька на розігрїв – хоч цєс не співає під фанєру...

Телефонний дзвінок збудив Илька у найманїй квартирї – чи то від задуми, чи від дрїмоти. Була восьма. “Щє не пізно”, – майнула випадкова мисля і Илько потєгсє за самсунгом, який відтворював цимбаловий сєйшн. На сенсорному світїлася все щє Кицюля, з яков останнім часом у Илька не складалося. “Чого?” – інша вже не випадкова мисля буравила і мозок, і сєрцє – “і в сєксї нїби все файно, і не напругаємо один одного життєвими клопотами”.

- Слухаю, – чомусь зі студїнню вирвалося в молодика.
- Ти вдома? Зараз зайдю. Треба сєрйозно поговорити. Що питимєш?
- Як завжди – п’ю все, що горить. Маю в хатї пївплящини коньяку.

Поки Наталка підходила, Илько на автоматї, але відчував, що без бажання, зачав марафєтитися. За короткий час у мїстї він скоро збагнув, що мужський облик грає не меншу роль, а подекуди і бїльшу, нїж жїночї принади. Тому йому була незнаною відсутнїсть любасок чи хоча б подруги на нїч. Лише з Наталков він підтримував уже тривалї вїдносини, але перєстав з нев їздити до її батьків – послїднї вже на трєтю зустрїч пїсля знайомства затягли байку про те, що дївчинї, якїй вже двадцять вїсїм ось-ось, слїд вити вже своє справжнє сїмейнє щастя. І хоч Наталка з цього приводу нїяк не висловлювалася, Ильковї ставало важко пїсля привїтання з її родиною, вгадуючи, що вони очїкують від нього “Благословїть, тату, благословїть мамо...”

– Так за шо віп’ємо, – насмішкувато кинув хлопець цій вродливій і чортівськи спокусливій кралі, – за нас?

– За нас, за нас, – вторила йому якось затяжно Наталка і, не чокаючись, перекинула п’янкий трунок “Гербового”.

Відроджений бренд потішав – паленості і сліду не було, навпаки букет був дуже багатим і терпким, “як і наше кохання” – так раніше шепотіла виснажена пристрасстю Наталочка, сховавши сором’язливість у бурхливі оргазми.

Пляшка швидко порожніла за беззмістовними розмовами, наближаючи, здавалося, таку вже звичну і незворотну близькість.

– Кажи ще щось, моє пітетко, – глянув в зеленкуваті очі красуні Илько і кров хлинула йому до інструменту кохання.

– Я прийшла тобі, Іллятку, інше сказати, – затримуючи погляд на карих очах, від яких вона хмеліла і без міцних напоїв, в той час, як її коліно вже обволікувалося теплом від долоні коханого. – Я виходжу заміж. За три тижні. В тому місяці, дванадцятого.

– І що вже, даже музиків замовили? – якось не до речі вихопилося в Илька, хоча він бізівно хотів зіронізувати, але за мовчанкою Наталки зрозумів, що такі замовили.

– Я для тебе робила все і підтримувала тебе у всьому. Але мені не хотілося отримати тебе лише через те, що я, буцімто, від тебе залетіла. Я дуже хотіла, аби це була твоя свобідна воля – бути зі мною.

Обоє розуміли, що розмову Наталка завела лише для того, аби почути: “Гаразд, я готовий на тобі одружитися. Ти ж мене любиш, а не того остолопа!” “Так! Так! Тебе!.. І за тебе!”

Але він мовчав, і вона мовчала.

– Мене на гуляння хоч запросиш?

Похитала головою – замало місця на одному весіллі для двох її чоловіків.

– Ти не хвилюйся, я скандалити не буду. Ми з ним подружимося і я подарую йому класний подарунок?

– Який? – аби хоч що-небудь спитати, промовила пригнічена Наталя.

– Роги. Оленячі. Семірку, ні, вісьмірку. Розкішні. На різьбленій підставці, мало в кого такі є.

– Навіщо?

– В хазяйстві все знадобиться...

Заручена піднялася аби одягнутися.

– Вже підеш? Йди. Але послідне, що хочу тебе запитати: а нащо ти все це мені казала і при цьому випила мій коньяк?

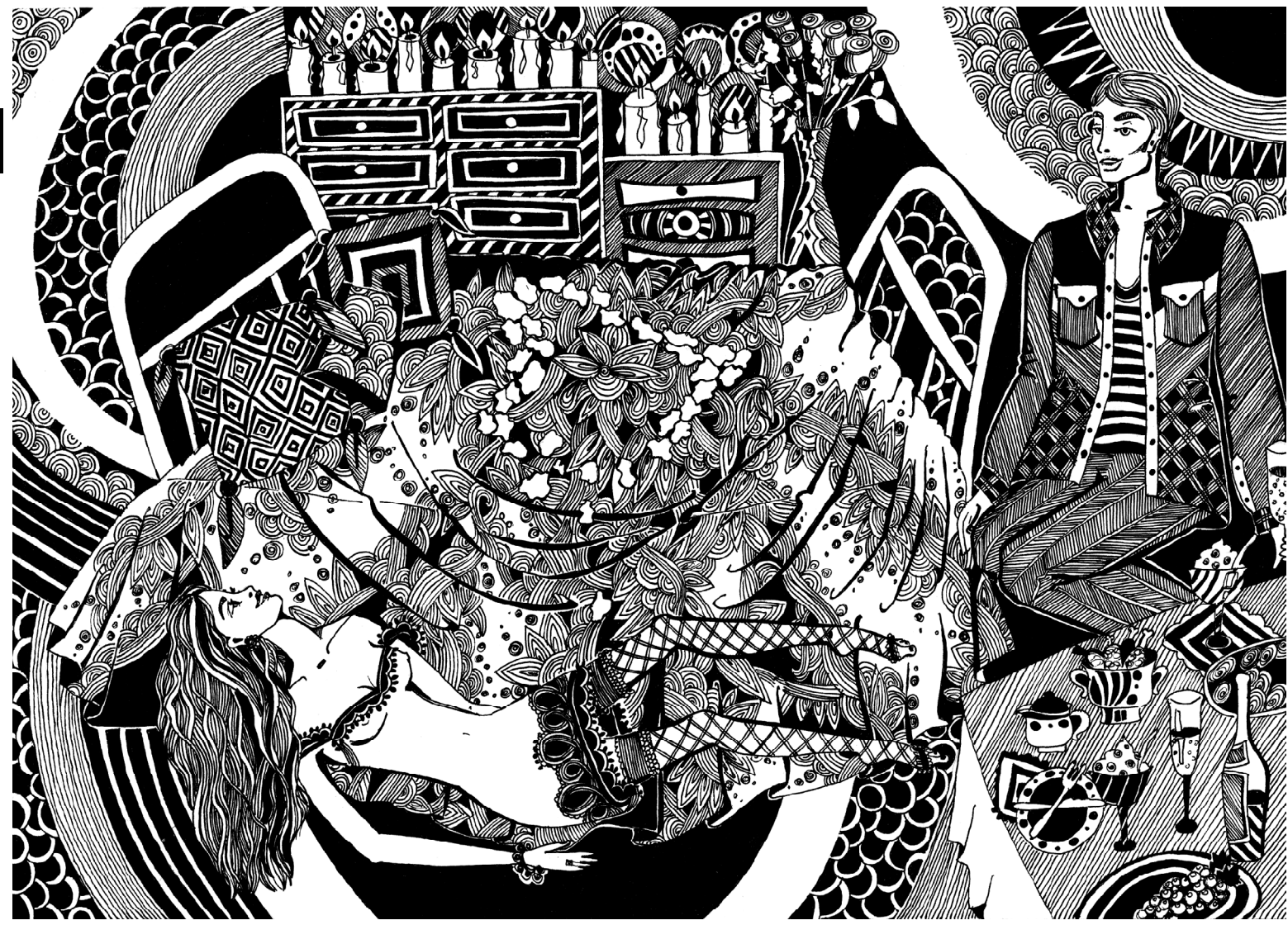

ПРИСТРАСТЬ

Олена з Олексією не ладили вже з півроку. Чомусь давно забулися і медовий місяць, і передшлюбні залицяння, і раптові прояви невгамовних сексуальних фантазій. Спілкування зводилося вже навіть не до формальних: “Привіт!”, “Бувай!”, “Що нового на роботі?”, а до звинувачень-докорів: “До яких пір це буде повторюватися?” чи “Ти мене зовсім не чуєш!”.

Очікувано, що такий стан швидше спричиняв відсутність взагалі спілкування та зростання внутрішнього напруження перед невідворотною зустріччю. А коли розмова від начебто безпечних “Куди я дивилася?” та “Взяв та й обманувся!” перейшла до “Що хоч, те й роби, мені байдуже”, Олена відчула, що зароджуються незворотні процеси в родині. “Напевно з’явиться інше кохання у когось із подружжя”, – витало в повітрі.

Відважилася зрештою привнести свіжі враження у сімейні стосунки. Прибрала в оселі, приготувала французьке рагу, колись Олексійко шаленів за ним, зварила узвар, застелила подарункову, ще з весілля, шовкову постіль із великими бордовими, сповненими палючої пристрасті, трояндами на світло-небесно-салатовому тлі, прийняла ароматизовану ванну та змастила тіло духмяними оліями зі скарбниці східних чарівниць, очікуючи на повернення дружини з роботи. Навіть вже усталене спізнення Олексія не збило Оленку з її намірів. Погодувала свого колись ненаглядного, трішки прироздягнула і скерувала в спальню на подружнє ложе. А чоловікові що треба для відчуття своєї неповторності та харизми? Ось Олекся і розмістився, в русі остаточно роздягнувшись, на новій білизні, посміхаючись, передчуваючи блаженство. Оленка, теж розпашіла, не змушувала себе довго чекати. Стрімко увірвалася в кімнату і, як у французькому кіно, у вкрай спокусливій білизні з китайського шовку кинулася до знову любого. Та сталося диво... Олекся чи то від браку пестоців в останній час, чи від властивих чоловікам лінощів не зовсім зорієнтувався і його кохана, прошмигнувши повз нього по шовковистій білизні через усе ліжко, гепнулася на підлогу. Любощі розпочалися із зойку та сміху.

ПОДОЛАЙ У СОБІ ГАДА

– Семене, ти чуєш? Мусиш витягнути Марка з тієї багнуки. Скільки про це ще мусолитимемо? – вкотре своєї завів тесть із приводу Семенового швагра, який свій молодечий запал реалізовував, а на думку батька змарнував, у банді, як говорив Марк, “Рогатка саундз”. Бенд творив якусь суміш із року, етно і рейву, накладаючи на нього також англо-польсько-український мікс. З цим ще можна було б миритися рідним, якби Марко не попалився перед ними із травкою.

– А що, аз єсм ен едалт і цо хцу, то ай ду, – залишив шокованих батьків у стані нерозуміння не лише, як далі бути, а й як віднайти спільну мову із чадом.

Тесть від бездіяльності ратував за наслання на ту “банду” доблесних правоохоронців, але Семен вміло відбивав посили Тимофіїча, переконуючи, що з нашими зв’язками, точніше з їхньою відсутністю, заgrimить ненаглядний Марко до криміналу і доведеться пакунки возити. Але, своєю чергою, бездіяльністю Семен таку власну позицію не освячував – він довідався про учасників парубочого гурту, з’ясував терен їхніх виступів із набутками, оцінив потенційну аудиторію і ... заспокоївся – бенду світили пристойні бабки, які проходили через руки неформального лідера – їхнього гітарного баса. Отже, треба було лише цю обставину засвітити перед спасним хіба що любов’ю до “колбасної музики” колективом і подібна можливість небавом опинилася в руках швагра Марка.

У лазні знайомий директор айтішної фірми поскаржився, що не знає, як вдовільнити хіть і захоплення його молодесенької дружини – стару ж бо він попрощав через її нескінченні воркотіння і тотальний контроль, хоча змушений був як пост-придане віддати фактично нове “Міцубісі”, – а його нове кохання, хоч і палке та нестримне в ліжку, балдіє від незрозумілих Феліксові Валер’яновичу, так іменувався директор, фільмів-фентезі, музики-RNB і книг якогось чи якоїсь Любки або Савки, в яких, перегортаючи

сторінку, миттю забуваєш, про що писалося на вже схованій від очей. Зрозуміло, що Фелікс хотів випендритися перед своєю пошлюбованою пасією з нагоди їхньої першої спільної річниці.

– А подаруй-но їй концерт якогось культового колективу, – запропонував колишній колега по студентських і лавці, і лярві.

– Це що, зводити її в філармонію на Тото Кутуньо? – не второпав Фелікс, який і в студентські часи особливо кмітливостю не відзначався – швидше був наполегливим і передбачуваним, що згодом оцінили заокеанські споживачі аутсофтингу, давши кошти і чимало ТЗ¹ на фірму.

– Мисли простіше – замов їй виїзний персональний концерт, яким ти її просто з ніг зшибеш.

– Та ти що, – гроші Фелікс Валер'янович рахувати вмів, – я не витягну, – миттю усвідомив, аутсофтинг навчив, що треба ситуацію підправити, тому додав, – по-перше, а по-друге, де я їх, на вулиці підберу чи що?

– З фінансами остудись – ти ж першу річницю відзначатимеш, чи не так? І прагнеш, аби твоя кохана закарбувала її на все ваше подальше, сповнене обопільної поваги та приємних сюрпризів, життя? – начебто знущався Семен, а можливо й заздри в колезі в тому, що свою, не менш пиляючу, не може поміняти на якусь довгоногу та ліжкоохочу. – Так ось, я дізнаюся ціну, підійде – замовиш, не підійде – фольксфагена “Поло” придбаєш. А гурт на приміті такий, що твоїй припаде до душі, я знаю – мій швагро там грає. Та ти не хвилюйся, наживатися на тобі не будемо, ми ж спільною кров'ю поріднені, – натякнув на проведені по дівочих блоках безсонні ночі студентської юні.

Валер'ян, а кликуха, надбана ще із безтурботних часів, ніяк не відпускала від себе цього солідного вже мужчину, мугикнув, що мало означати взагалі-то згоду, а швидше – час на роздуми.

---

¹ Технічне завдання

На тому і зійшлися. Семен здибав басового гітариста, без проблем його умовив, змалювавши всю красу майбутнього концерту для файної кобіти та ще за гроші її уже підтоптаного і погодив ціну, зрозуміло із двадцятьма відсотками “за клієнта”.

...Чи закохалася Сніжанка в екстравагантних і сексапильних мускулистих юнаків, які лабали фактично на її честь, і чи влаштував пізніше їй Фелікс подружні сцени за дещо викличну поведінку – про це, чесно кажучи, ми не знаємо, не цікавилися. Але, звісно, поцікавилися, скільки припало іншим хлопцям бенду за скажений вечір і спокусливі мрії про єднання з білявкою? Семен і не здивувався, як виявилось, що “на таксі” і ще трохи залишилося “на шампанське з цукорками” для своїх відібраних шанувальниць – благо, що часто ці цукерки подібні шанувальниці тягали зі собою. Тож на Семенові “двадцять відсотків” можна було замовити цілий бус для усіх шанувальниць бенду і звозити їх, наприклад, в “Лісову казку” на Світязь із “усім включено”. Чим він не забув похвалитися перед Марком. Вочевидь, що довіра, “зміцнена” травкою, якось миттю розвіялася, залишивши синці на обличчях тих, кому не судилося із самих початків піти шляхами дійсно культових груп і вивести “Рогатку саундз” на топові місця світових хіт-парадів, про що неодноразово мріялося під кайфом.

Марко почував себе спустошеним, позбавленим леліаних і ночами, і дівчатами орієнтирів і згорав усередині від сорому перед родиною. За два тижні він прийняв рішення податися туди, куди останніми роками, а можливо, і століттями їхали його краяни – в чужі землі за долею. Ще через пару тижнів він уже спробував себе вуличним музикантом чи то у Вероні, чи у Палермо. Але музика все більше віддалялася від Марка. Зрештою, він визначився і ... висвятився, став на парафію в одному містечку на півночі Італії і зробився по суті державним службовцем, діяльність якого оплачував італійський аналог українського міністерства культури. Тепер з амвона невеличкої парафії лунають проповіді про спокуси сьогодення і про потребу кожного мирянина “состязатися” із ворогом людини.

МОЦАРТ

Л. О.

Дві сестрички були, наче вимальованими. Завше охайні, чистенькі, причесані. Завше оточені оцінюваннями на кшталт: “Ой, які чепурненькі! Ой, які розумненькі! Справжні кралечки! Золотця-дівчатонька!” Не дивно, що до всього, чого мали торкатися руці красунь, вони відносилися зі взірцевою сумлінністю.

Мали дівчатонька бабусю. У селі. Щоліта батьки відряджали туди сестричок на оздоровлення. Але яке оздоровлення без чогось нового, без нових звершень і здобутків? Тож вирішили Катруся і Орися заопікуватися бабусиною корівкою, яка з якогось дива зовсім не давала молока – її вим’я здавалося вкрай твердим, доїтися корова давалася вкрай знехотя і успішним надоем вважався якийсь літр запашної рідини.

– З чого почнемо? – Орися спитала Катрусю.

– Пам’ятаєш, якось ми читали, чи може слухали, що класична музика сприяє покращенню результатів у всьому. Мислю, що наша Білянка, почувши Моцарта, видасть добрі надії.

– Так. А пригадуєш, що і сметана добре впливає на шкіру, робить її ніжною, розм’якшує. Як тоді, коли ми згоріли на сонці, але намастилися сметаною і нічого не відчували.

– Так, вона гарно живить клітини, знімає запалення. Але бабусі, напевно, не слід казати, бо її серце вхопить – робитимемо вигляд, що з’їдаємо в себе в кімнаті.

На тому і порішили. Вранці, в пообідню пору та в надвечір’я – в час підготовки до доїння – хлів наповнювався звуками Моцарта. Одночасно дівчата змащували вим’я Білянки сметаною. Хвилин за п’ятнадцять одна з леліточок умощувалася біля відерця для молока, інша ж – великим віялом відганяла

від рогатої надокучливих мух. Моцарт припинявся. Але розпочиналися виступи сестричок. Які ангельські голосочки мали Орися та Катруся! А набутий ще з часів молока матері репертуар народної пісні чого лишень вартував! Рідко якій корові пощастить у житті переслухати такий багатий український мелос!

...Через місяць за донечками, відпочивши десь на узбережжях морів, повернулася мати – очам не вірила – корова, яку вона вже давно бачила проданою “хоч на м’ясо”, щодойння наповнювала молоком повне цеберко.

ВИЩА КОМПЕТЕНТНІСТЬ РУЛИТЬ

Пишався собою Іван Васильович. А, дійсно, як не пишатися, коли всі органи влади – і державної, і місцевої – за два десятиліття пізнали, хто такий Морозюк. І як його не знати, коли всі інстанції час від часу, до речі саме від свого безцінного службового часу, мусять готувати відповіді на чергове звернення громадянина Морозюка І.В. Деякі, найбільш кмітливі, у сучасну еру комп'ютерів, навіть шаблони вже собі понаготовлювали: “Добродію Морозюку І.В. // вул. Академічна 279, кв. 83 // м. Л-к // На Ваш лист від __.__.20__ року, наш вх. 20_____ // Шановний-Вельмишановний (востаннє 1) Іване Васильовичу! // Ваш лист спеціалістами управління уважно-детально-з належною увагою (востаннє 3) вивчено-розглянуто-проаналізовано (востаннє 1). Щиро-Сердечно (востаннє 2) дякуємо-приносимо вдячність (останні два рази 2) Вам за Вашу турботу-переживання-піклування (востаннє 1) щодо порушених у Вашому листі питань...” Ну і далі, згідно зі змістом звернення добродія.

Сфера зацікавлень пана Івана питаннями, належними до компетенцій різних владних інституцій, вражала. Не повірите, почавши зі скарги на ім'я начальника свого ЖЕКу на предмет відсутності лампочок у під'їзді та відривання пружини від вхідних дверей до парадного, за кілька років Іван Васильович доріс до законотворчого рівня, взявши активну участь в обговоренні змін до нічого іншого, як самої Конституції держави та її найсвятішого вираження – Закону “Про вибори Президента”.

Не цурався він звертатися і на випередження. Так, одного разу, вийшовши прогулятися та заодно зробити закупи, Іван Васильович став свідком наїзду автівки на кицю, що схотіла перебігти дорогу – скрип гальм, дикий нявкіт, плач малого хлопчика і знерухомлене тільце тваринки не залишили незворушним добродія Івана – він відмовився від своїх намірів і швидко повернувся додому, щоб встигнути зателефонувати на гарячу лінію муніципалів, аби змусити їх невідкладно прибрати “сліди” наїзду та рештки того, що раніше котом звалося. Ці рештки пролежали ще десь із тиждень, але це вже Морозюка

не цікавило – може він із розумінням ставився до механізмів управління в державній машині, адже треба вивчити уважно питання і комусь поставити завдання, а та особа, своєю чергою, теж має розпочати довгу процедуру делегування цього завдання конкретному виконавцеві, а може вже був привчений до сповнених формалізму, але водночас персонально-зорієнтованих штампів: “На жаль, бюджетом розвитку міста не передбачено виділення коштів у поточному році на...” чи “Розгляд цього питання передано до профільної комісії для більш детального вивчення і прийняття розумного рішення”, а від подібних квінтесенцій він взагалі шаленів: “За матеріалами Вашого звернення проведено службове розслідування, винуваті особи притягнуті до відповідальності згідно чинного законодавства”.

Цілком природно для таких випадків удома в Івана Васильовича жінка зачала влаштовувати сцени, мовляв своїми переписками, нікому не потрібними, він уже повністю захарастив хату. Сварки, майже щоденні, були запеклими і думка про розлучення вже не полишала голови борця за справедливість і людські цінності – так він себе зопалу називав. Ба більше, він став викривати “проіски” якихось ворожих агентур, які ще раніше, відчувши його інтелектуальний потенціал і дюжий альтруїзм, підсунули йому для знайомства молоденьку Зою, яка зараз своїми надокучливими претензіями та образами виправдовує довіру тих, хто не хоче ладу в державі та її процвітання на засадах поваги до особистості та спільноти. Через це він спересердя готовий викинути манатки своєї колись ненаглядної, бажано з нею, лиш не листи зі зверненнями та відповідями, які колись оцінять вдячні за зміну системи нащадки та дослідники епохи. І, звісно, він шкодував, що не побачить тих змін і того розвитку суспільства, до якого він, безумовно, належав, випереджаючи свій час. Але як гріло душу переконання, що він цей час нового життя наближає, офіруючи себе, свій добробут і родинний затишок. Навіть останній відпочинок на морі, і той умудрився голова сім’ї провести під знаком турботи про душевний спокій відпочиваючих. І які пишні форми він вжив, звертаючись до місцевої мерії із пропозиціями: “Шановні пане голово, народні обранці та члени відповідної комісії!... Не сприйміть, що моє звернення до вас викликано мотивами навчити вас чомусь у

вашій же вогчині, ні, зовсім, запевняю вас, лише сповідую єдине бажання – долучитися до тих процесів, аби зробити ваше курортно-рекреаційне містечко ще привабливішим і чітко проявити заслужені ним ознаки гордості і самобутності... Топоніміка є одним із головних атрибутів упізнаваності та віддання належного тим діячам чи подіям, які приклалися свого часу до розвитку чи прославлення вашого краю... Ба більше, зроблені вами дії сприятимуть подальшому формуванню позитивного іміджу С., як споконвіку європейського містечка, а на сьогодні потенціал залучення туристів з успішних держав континенту навіть не прорахований. Тож, якщо керуватися відомим Законом “Про засади республіканської політики у мовній царині”, всі найменування вулиць, площ, скверів повинні виконуватися республіканською мовою і, за бажанням, крайовою. А для зручності орієнтування європейців у місті доцільно скористатися практикою найбільш розкручених у туристичному відношенні міст нашої республіки, наприклад м. Д., яке подає назви і республіканською, і англійською. Звісно, що переклад іноземною мовою, згідно з тим же Законом, здійснюють із республіканської... Таке туристичне нововведення доцільно сумістити із перейменуванням низки об’єктів містечка через те, що існуючі назви навряд чи мають відношення до історії С. Наприклад, вулиці Дзержінського краще повернути стару назву “Штапельна”, а вулиці 26 бакинських комісарів – “Боспорська”, далі, назвати іменем Лесі Українки, яка зупинялася під час лікування своєї тяжкої недуги в містечку С., вулицю Рози Люксембург, яка, на жаль, так і не спромоглася відвідати цей благодатний край. Також буде приємно для громади міста пошанувати його уродженців – всесвітньовідомого нейрохірурга К-на, який похований в Санкт-Петербурзі, та не менш знаного скульптора І-ва, шедеври якого прикрашають майдани як міст республіки, так і, навіть, Гданська, Генуї, Глазго та інших міст-побратимів – для молодого покоління це дієвий чинник виховання патріотизму та пошани до свого краю”. Ось така довга в’язанка цитат показує, які процеси бурлять у нутрі Івана Васильовича, як він переймається різноманітними покращеннями вже сьогодні. Шкода лише, що адресати звернення цього не зрозуміли і позбавили усю громаду містечка С. нового іміджу, відписавши пораднику буквально кількома рядками:

“Ваше абраццєнє внімательно расмотрєно в камісії па дєлам абустройства. На сєводняшній дєнь нєобходімє пєрєімєнованія намї асуцєствлєні. Паскольку сама працєдура пєрєімєнованія пєрєдлагаєт значітєльніє дєнєжніє їздєржкї, то в настаящіє врємя нєабхадїмїх срдєств в бюджєтє, в связї с увєлічєнієм саціальных виплат, нє пєрєдусмотрєно”. Нє зовсім врубавшїсь у причїнно-наслїдковї зв’язкї, що розумїлїся за пїдтєкстєм його звєрнєннєя, добродїй Іван усє ж порадїв за тих грємадян, які, начєбто, отрималї якусь соціалну допємогу.

Надїлївшї сєбє подїбнїмї рїсамї, Морозюк також нє вагався взятї пїд своє крїло ї “молоду в бюрократїчних павутїнах” лїудїну, яка дозрївала до потрєбї щось у владцїв з’ясуватї. Його колєга порєкомєндував знайємому, що бїдкався стосовно свого особїстого пїтаннєя, рїшєннєя якого якраз ї залєжало від чїновнїцької братїї, звєрнутїся до Івє – так, за їнїціаламї, часєм велїчають профї у дєякїх пїтаннєях.

– Допєможїть, прошу Вас, судьба сім’ї залєжїть.

“Вїд цього” – доповнїв подумкї Іван Васїльовїч Мїшу, як той назвався, одночасно відзначаяучї його, м’яко кажучї, нєгараздї з граматїкою та лєксїчним запасєм. Як чїтач уже зрозумїв, звєрнєннєя Івє булї нє тє, що взїрцєвїмї – шєдєвральнїмї: багатство мовї ї мїстєцтво нєю послуговуватїся так ї лїнуло з аркушїв, напїсанїх рївнєсєнькїм охайнїм почєрком – нє вїзнавав Морозюк сучаснїх прїнад набору тєкстїв на комп’ютєрї. Ї нє дївно, що побачївшї надрукованїй на двох сторїнках тєкст звєрнєннєя, навїть нє вчїтуючїсь у змїст, вїн уже закїпав – нї абзацив, нї вїрївнїювань по шїрїнї, навїть тїп шрїфта, кєгль ї мїжрядковїй їнтервал – ї тї рїзнілїся в тєкстї! А вжє пєрші фразї вїродїлї в Івана Васїльовїча компєтєнто-бєзапєлящїє: “Трєба правїтї”.

– Правтє, як то трєба, абї справа сє рїшїла.

За пївгодинї тєкст було ані впїзнатї, ані прочїтатї, алє будьтє пєвнї, що всї граматїчнї, лєксїчнї бє, навїть, стилїстїчнї помїлкї булї вїправлєні (скажу чєсно, що цїх помїлок вїстачїло б на дїктантї для цїлої шкєолї, абї кожєн її учєнь отримав нєзадовїльну оцїнку).

– Ось так, – витер з чола крапельки поту “маестро Зіз”, а так його і, здається, сарказмом називали деякі адресати у владі, виводячи прізвисько від “заяв і звернень”. – Внесіть поправки і надсилайте. До речі, я знаю, що на комп’ютері є програма, яка сама перевіряє правильність – підкреслює червоною хвилястою лінією, майже, як я Вам тут, то Ви хоча б нею не користуєтесь?

– Та воно мені дуже рябить в очах, але потім само відключає, – дуже вже стурбовано дивився на своє творіння Міша.

...Якось за кілька місяців Іван Васильович, прогулюючись, вочевидь вишукуючи підстав для чергового листа, надібав на своїй дорозі Мішу, який дуже квапився.

– Добрий день! Та ось завершую на днях реалізацію звернення, все добре, там погодили, – виявляв свою радість ошелешеному, це ж чи не вперше він бачить позитивний ефект від дії, може нарешті вдалося йому пробити стіну черствості чиновництва, Морозюку.

– Вітаю! Вражає, у Вас же складне питання було. До речі, тоді внесли всі мої! – мимоволі підкреслено вирвалося в Іве – правки?

– Не успів. Але подякував, у другий раз. Біжу, – весело потис дивом простягнуту руку маестро Зіза громадянин, який таки достукався до своєї цілі.

ВІРСЬКИЙ

Амвросій непомітно плівся вуличками вечірнього Львова, які, також непомітно, затягувалися сніговим пилом. “Прийняте на грудь” з нагоди чоловічого “свята” уже більше не гріло і студинь все наполегливіше проривалася під поли демісезонного пальта, якому хоч і було віку стільки ж, скільки дню защитника Отечества, однак воно незле збереглося, на відміну від дня, котрий не зважаючи на потуги владних рудиментів повторно “ввійти в одну річку” з ідеологічно втовкмаченим у голови та серця празніком доблесті та військової слави в “обіход” “тубільного населенія”, відзначало дедалі менше молоді, тобто воно відмирало разом з його сповідниками. Цьому, звісно ж, сприяла і кон’юнктура сьогodenня, коли армійськими лавами щорічно охоплювалася ледь десятина із призовного контингенту, а без армії ототожнити дорослого мужчину із доблестю та військовою честю ставало в державі з кожним роком все важче.

Із протилежного боку вулиці долинав альт зі словами якогось українського попсового шлягера. “Українська кухня, – чи то згадав про наявність на Рогатинців цієї ресторації з доброю кухнею, чи просто уявив денну вівіску Амвросій – цього ми вже сьогodenні не встановимо – й поліз у кишеню рукою, згадавши, що десь мала ще бути канапка з відбивною, яка, на здивування Амвросія, чомусь не пішла разом з оковитою – канапка, мов гумка, подалася під стиском міцної долоні цього кремезного, вже не раз битого долею чоловіка, та, зрештою, і думка подалася під тиском уже зголоднілого шлунка, – треба зайти. Хоч кип’ятку попросити”. В кишенях же справді лишень вітер гуляв, наповнюючи їх студинню.

У кафе – в розпалі бенкет, хоча в іншій залі були вільні столики. Формальних причин власниця у неочікуваному проханні захмелілого відвідувача відмовити не мала і, щоб від гріха подалі, аби, не дай Боже, цей пияцюга, як майнуло в її голівці, не зіпсував веселий настрій компанії, що відпочивала і замовляла пісенні композиції, вона швиденько підготувала кип’яточок і, одночасно, порадила за себе, що минулої

суботи на гуртівні таки взяла упаковку одноразових стаканчиків – про всяк випадок. От цей “випадок” зараз перед нею і стояв.

Амвросій з окропом, що ошпарював руку, підійшов до найближчого до виходу столика й... увівся за нього, виклав канапку і подумки насолоджувався уже власною трапезою.

Роксоляна – так звали кобіту, що тримала цей бізнес, – рвучко підійшла до Амвросія і вказала йому місце поза межами кафе, пояснивши, що поруч із ним сидіти не бажає. Відвідувач теж виявився солідарний з Роксоляною і не менш переконливо відповів, що і він з нею не має жодного бажання сидіти поруч, а такого дикунства, коли дали гарячої води і не дали при цьому цукру, за свій уже битий долею вік не пам’ятає. Розвиватися перепалці далі запальна кобіта не дозволила і, вхопивши принесену канапку, подалася за барну стійку, Амвросій схопився і, наскільки це можливо мужчині напідпитку, пошпацитував за Роксоляною чи, відав, за своєю канапкою. Може і барна стійка його не спинила б – він уже зачав викрикувати брутальні вислови та погрози наслати з перевіркою спадкоємців обехеесесу, як залунали перші акорди іншого запального шлягера. Кінцівки, а за мить і весь тулуб Амвросія стали рухатися в такт і при цьому настільки злагоджено і гармонійно, що інші засідателі попіднімали очі від своїх страв. Ще через хвилину і вся бенкетна вилізла повитріщатися на танок із пластиком від Джексона майже дідуса. Останні акорди заглушили овації.

Амвросій завмер, напевно вирішуючи чи потрібна йому канапка, бічним зором уловив зосередження навколишніх, тож промовив: “Три роки в “Юності”, сім років в ансамблі Вірського, індивідуальні хореографічні заняття – та ви не знаєте, з ким зв’язалися. Кип’ятку без цукру подали! Скільки жив – такого не бачив. Як і ви не бачили тут досі такого танцюриста, як я”, – і почалапав до свого столика, взяв уже напівохололий пластиковий стаканчик, повагався ще мить, немов оцінюючи, чи залунає “На біс!”, і вийшов з кафе.

...Канапку йому винесли навздогін.

КОСТЮМ

Михайлові Брику

Хто лишень не мріяв вийти за Петра! Стрункий. Дужий. Веселий. Енергійний. У роботі – перший. Здається, він був усюди. Обвивалися довкола нього дівчата не лише з його села. Нарешті обрав він найщасливішу з усіх довколишніх сіл – молоденьку русяву Марічку.

Весілля відгуляли, як годиться. Молода була вбрана в атласну весільну сукню з глибоким декольте – бо було що показати, а молодий – у строгий чорний костюм когось із відомих модельєрів. І хоча нині модно одружуватися по кілька разів, молодята вирішили побратися назавжди, тому і весільне вбрання було не з дешевих. Марічка і Петро стали стиха вити своє гніздечко. Їм навіть медового місяця не треба було з його поїздками за тридев'ять земель, так вони упивалися щоднини одне одним.

За місяць наспіло нове весілля. Виходила заміж сестра молодого – Оріся. Для весілля упорядкували подвір'я, розставили найзручніше і водночас найтісніше столи, аби побільше місця було для музик і танців. Серед найперших гостей і молода родина Петра. Марічка на цей раз мала ніжну синеньку сукню і лаковані черевички на високих підборах, що сяяли у промінні сонця. Її чоловік одягнув свого весільного костюма.

Не раз на весіллі Орісі музики кликали до танцю, під час якого Петро звично був у центрі уваги, бо виробляв такі курдепляси, що аж дух спирало. І не раз свати гукали до столу, бо на селі зроблять такого стола, що ні очі, ні шлунок не відмовляються. Там – заливний язик і завиванець з голови, фрикасе і полядвиця на рожні, углицька ковбаса і студенець із щупака, маринований лин і надівані кабачки, підливи із баклажанів і сушених печериць, торунський медівник і весільний коровай. І до цього всього частують, припрошують кришталевою оковитою, вигнаюю виключно із зерна і яка ніби шойно викачаним медом розливається по тілі, бо містить не менше п'ятдесяти п'яти ступенів.

Далеко за північ. Півні вже розпинаються. Весілля гуляє. Тіла все менше і менше належать їхнім власникам. А музики грають ще дужче і швидше. А Петро витанцює ще гучніше і вистрибує все вище. Ось і час для його фірмового елемента, коли у стрибку ноги почергово сягають рівня голови і потім цими ножицями він гучно гупає по підлозі. Раз стрибок, два стрибок, три... І Петро якось незграбно зависає у повітрі, крізь запальну коломийку чутно тріск швів і з роздертими між ногами штанами Петро падає на спину.

Догуляв весілля Петро вже сам. Марічка у сльозах забилася вдома у подушку, а її чоловік весільний костюм дотанцював до кінця. Шкода, що знаний модельєр не врахував темпераменту тих парубків, за яких мріють вискочити усі дівчата з довколишніх сіл.

ВСТУП ДО “МІЛІТАРНИХ ПРИГОД МАТВІЯ КОЛОВОРОТА”

І. ПЕРЕВТІЛЕННЯ

- Матусю, а ти мене любиш?
- Ну звичайно, моя красунечко.
- А татко чому не любить?
- Не верзи дурниць – татусь обожнює свою доню.
- Бо ви зі мною не бавитеся, ніколи!
- Ой, почекай хвильку – маленький прокинувся.

Орися похнюплена почалапала, тримаючи ляльку за одну руку, на ганок. Чомусь зараз їй не хотілося допомагати мамі у догляді за братиком. Зазвичай вона старанно приглядалася і з охотою подавала потрібні речі: ножиці або марлю, цуцлика чи м’ячика. І завжди їй найбільше цікавило, чому Павлусь плаче: “Мамо, а чому зараз Павлик плаче? Я не хочу, щоби він так ревів!”

...Повернувся з праці батько і вже з порога до Ориси: “Привіт, моє золотце! Дай, я тебе поцьомаю. Як там наш хлопчик? Доглядала за ним?” В Ориси з оченят бризнули сльози...

Настала субота. Тато лагодив меблі, мама звично біля кухні та біля праски. Орися також звично відбивалася від невтомних потягів рук Павлика, котрий намагався вирвати в неї почергово то пензлика, то скляночку з водою, та аркуша паперу, на якому дівчинка вимальовувала чудернацькі візії буття казкової принцеси. І на Орисине голосне: “А-а-а”, і на мамине: “Не пустуй!” малюк наполегливо не зважав, аж поки сестричка не хлопнула йому в обличчя брунасту воду зі скляночки, в якій розчинилися рештки усіх її чудернацьких візій. Хлопчик розплакався, зарившись обличчям у мамин фартух – матуся вже звично

нагримала на дівчинку, мовляв, братик ще маленький, ніц не розуміє, а ти що за приклад йому подаєш? Павлик відчув себе захищеним, для годиться ще кілька разів схлипнув і затим смачно позіхнув.

– О! Так ти вже спатоньки хочеш! Нуж-бо в люлю, – розвернула мама синулю і легенько підштовхнула в бік дитячої. Козака довго вмовляти бачити сни змужніння не довелося і невдовзі він уже посопував.

Майже водночас батьки завершили свої справи.

– Як давно ми вдвох нікуди не виходили, – традиційну заспівала дружина чоловікові і той, мугикнувши, запропонував вийти в сад. Доні було наказано пильнувати братика і, як він збудиться, погукати батьків.

Розкішно лоскотали ніздрі аромати квітучої липи. Наче підвішений на прищепках, ледь чувся гул бджолиного роя. Хвилька на канапі з коханим немов перетворювалася у день відпочинку десь на морському узбережжі. Спираючись на чоловіка спиною, Світлана отримувала насолоду і легеньке збудження від того, що перебирала пальцями по натруджених та ще не помитих руках, і плечах. Чи не вперше в голові не вирували наміри чи клопоти.

На ганок вийшла Оріся і батько привітно махнув їй рукою, показуючи, що можна підійти. Оріся потупцювала з хвилику і рушила до батьків.

– Мамо, татку, я маю вам дещо сказати.

– І що ж наша красуня замислила? – звично для господаря першим проявив цікавість батько.

– Знаєте, я вас люблю. І ви лише мене любитимете.

...Занурений головою у ванночку, в якій його купали, Павлик не подавав ознак життя. Врятувати його не вдалося.

Орісю віддали на село до бабусі...

– Що таке, моя рідна?

– Мені щойно наснився наш Павлик і...

– Т-ш-ш, заспокійся, голубонько, дай я тебе пригорну.

– Та ні, послухай, що він мені сказав: “Мамко, я тебе дуже люблю! І я не помер, я живий. Через дев’ять місяців я знайдуся в тебе. Але прошу тебе, залиш мені моє ім’я, Павлик”...

– Товаришу капітане! Рядовий Яценко присягу на вірність Українському народові прийняв!

Навпроти урочистої лави сяяли усмішками батьки Павла Яценка. Маленька Катруся все норвила вирвати свою ручку з матеріної руки, тож Оріся звернулася до чоловіка: “Любий, передай мені Богданчика, а сам візьми на руки доню і покажи їй, куди слід дивитися на її дядечка”.

II. ВІЙСЬКОВИЙ

Змалку Миколка не пропустив жодного фільму про війну. Тож не дивно, що щоночі йому снилися або “Ати-бати”, або “Максим Перепелиця”, або “Офіцери”. Та коли однокласники почали ламати свої та батьківські голови, куди піти вчитися, Миколка примірявся до військового училища, що готувало гармашів. Натякали йому воєнкомівці, мовляв, треба підготувати ґрунт для вступу, а не лише вчити мову, математику та фізику, тренуватися бігати три кілометри за одинадцять хвилин і підтягуватися понад двадцять разів.

...З першого разу Миколка не став курсантом омріяної кадетки. Багато хто б на його місці за допомогою родичів вирішив питання вступу до іншого закладу, щоб рік не пропадав і щоб до армії не забрали. Проте не таким був наш герой – адже не такими, як звичайні люди, були герої його улюблених фільмів, які, незважаючи на шалені перешкоди, все ж досягали поставленої мети. Тож, призвавшись до – ось і фарт! – однієї з артилерійських частин, Микола за півроку став зразком дисциплінованості, виконавчості та охайності. І тепер вже командування клопотало, щоб документи їхнього найкращого солдата були подані до приймальної комісії.

Цього разу пощастило, а скоріше – сама доля дала Миколі необхідний первинний військовий вишкіл: на власні очі він побачив життя солдата і перепустив його крізь себе, тому слід було сподіватися, що будучи командиром, він знатиме, що і як вимагати від підлеглих.

П’ять років пролетіло, мов один день. Це справді були найкращі роки для нашого курсанта – і улюблений фах, і вдосталь польових занять, які іноді настільки вимотували, що хотілося втекти і поніжитися десь на Чорному морі, і однострій, в якому він завжди приїжджав у відпустку додому, щоразу доповнюючи його або новими нагородами, або новими погонами – на заздрість друзям-хлопцям, на гордість батькам та до великого зацікавлення красунь-дівчат. Ці роки також принесли Миколі

найголовніше – його Софійку, студентку педагогічного вишу, яка прагнула навчати дітей математики. Позналились хлопець і дівчина в електричці, коли мати навантажила Софійку чималенькими, як для дійсно маленької юнки, валізами, і Микола, нарешті поборовши сором'язливість і набравши вигляду незворушного героя американських кінострічок, якось дуже невимушено вхопив в одну руку обидві валізи незнайомки і попрямував до виходу. Залита рум'янцем Софійка безслівно подріботіла вслід, наздогнала стрункого юнака вже на пероні, якось дуже несміливо вхопилася за ручки білої валізки і ще несміливіше глянула на пляму обличчя попутника – в очах затуманилося чомусь раптово – і лише почула: “Ви з мед чи з пед?”. Кліпала очима, щоб розігнати туман, прагнула щось сказати і затнулася. “Так Ви з медухи чи педухи?”, – по-голлівудськи без емоцій наполягав чорноволосий, виднілося вже ясніше дівчині, юнак. “Тобто, лікарем будете чи вчителькою?”, – згадавши, як викладач іноземної навчав, що шаблонів у мові не буває, хоч й інколи іноземцеві одне і те саме слід сказати кількома відмінними фразами. Перед ним була не чужоземка та лише з третього разу вона увійшла в “мовленневий контакт” (як сказав би вже згаданий викладач-доцент) з Миколою...

Побралися вони наприкінці четвертого курсу. І через рік, майже під самий випуск Софійка подарувала чоловікові милу донечку.

Відбули до частини в невеличке містечко на Волині і вже офіцерською дружиною, про яку складають вірші та пісні, розпочала вити гніздечко у кімнатці сімейного гуртожитку – зі спільними кухнею та коридором (так живуть багато родин військових, а деякі усе життя. Це особливе життя, що має типові для офіцерських сімей, але часом незрозумілі для інших, звичаї та правила: колективні святкування, прибирання, доглядання (за дітьми), інколи, на жаль, колективні стрибання в гречку. Часом хто-небудь з подружжя настільки звикає до такого життя, що цілком звичну для військового зміну місця служби не сприймає і відмовляється залишати “пригріте місце”. Та це не про нашу офіцерську сім'ю...).

Микола Омелянович, як тепер його величали у частині, небезуспішно віддавав більшу частину часу і зусиль службі, а дружина все встигала в домі. Хоча ні, Микола летів додому до своєї лебідки, аби чимось їй допомогти, а особливо, коли в бездоганного офіцера з'явився спадкоємець його військової доблесті – Данилко. Малюк сигналив по ночах тривогу не гірше за командира частини, який пройшов Афган і Балкани, хоча б для того, аби не допустити перетворення частини у “бутафорську”.

Якось на одне зі свят Миколу викликали на службу. А вони з Софійкою готувалися малюка купати, для чого поставили нагрівати воду кип'ятильником у великій такій, ви напевно знаєте, переносній металевій ванні. Микола помчав – там було шикування на плацу і пошук якогось солдатика, який з нагоди свята вирішив причаститися затаєним самогоном. Отримавши від командира “на горіхи” за відсутність контролю над особовим складом і давши відповідні вказівки своїм сержантам, офіцер помчав додому, викидаючи з голови тяготи служби – попереду ж радість від спілкування з улюбленим сином. Одним махом здолав сходи, встрибнув у спільний коридор і, далі як у сповільненому фільмі, спостерігав, як малюк, наблизившись до ванни, спіткнувся і почав падати в неї. Цих двадцять метрів Микола здолав найшвидше в своєму житті – за секунди і встиг вихопити ошпареного Данилка. На крик збіглися всі сусіди, і, як водиться в цих випадках, почали і рекомендувати, і тут же застосовувати різні лікарські засоби: хтось – холодну воду, хтось – олію, хтось – спеціальну мазь. Мати носила і загойдувала сина, і він справді помалу заспокоювався. Нарешті хтось здогадався викликати швидку. За кілька годин хлопчика відвезли до клініки. Ще за кілька годин Микола та Софійка втратили сина.

III. ПЕРЕВІРКА

“Посадив дідо ріпку”, – достеменно таку казку читали нашим героям.

“До нас їде ревізор”, – а це, думаю, вони упустили під час вивчення шкільної програми.

Гаразд, почну.

В одну віддалену частину, яка настільки далеко від столичних центрів прийняття рішень, що про неї під час масових реформувань війська, які чомусь мали вигляд виключно скорочень і ліквідувань, просто забули, і її особовий склад побудував для свого задоволення і потреб своїх жінок найпопулярніше визначне місце – руську лазню, яка пізніше спалахнула через п’яну гулянку молодого лейтенанта, але це вже інша історія... Так ось, в цю частину, яка щороку засмокувала кількох перспективних молодих лейтенантів, які з часом у лісі втрачали і молодість, і перспективність, зібралася, правильно, перевірка.

Напевно американці, які не забули про цю частину, спостерігаючи за кількасотразовим зростанням активності у військовому містечку та порожніми навколишніми озерами, де, зазвичай, після ранкового розводу рибу ловили командир та начальник штабу – велику, і менші командири та прапорщики – чомусь маленьку, дали команду перевести свої частини на посилений варіант бойового чергування (наша ж бо частина була непростою), не розібравшись остаточно чи то сов’єт, чи то рашн, чи н’ю юкрейн, вважаючи, що хтось із них готується до війни. Ви знаєте, часом здається, що війна могла би зірвати ті гнійники на тілі повсякденної підготовки до неї у частинах, коли військових змушують пакувати у тривожні валізи десятки сумнівних щодо корисності речей, які мають бути однаковими у всіх, або коли військові одягають загальновійськові захисні комплекти, які, навряд чи посприяють безпеці його власника, бо маючи таке екіпірування, масою приблизно тридцять... сорок кілограмів, без зброї та достатнього харчового пайку військовий перетворюється в неповоротку жертву на полі бою. Для порівняння: польовий виряд бійця зі складу сотні наймобільнішої пішої армії двадцятого століття – УПА – з усією зброєю та харчами трохи не на місяць складав шість і ще півкіло.

Повернемося до нашої частини, яка готувалася завмерти в очікуванні результатів перевірки, але до її початку – шурхотіла по повній. Солдати білили бордюри та вищипували траву, перефарбовували все, що можна, на продуктовому складі вперше за останні кілька років перебрали картоплю та відділили буряк від моркви, над усіма розетками помістили строги за розміром наліпки 220 В, всі таблички на приміщеннях підняли або опустили на висоту сто сімдесят сантиметрів, усі книги з виконаних робіт, проведених інструктажів, отриманих матеріальних цінностей заповнили одним почерком з початку року, всі плани роботи на місяць привели до єдиного зразка і тепер кожен військовослужбовець у четвер з десятої до одинадцятої займається стройовою підготовкою, з дванадцятої має контрольну стрільбу, з чотирнадцятої – відпрацьовує робочу карту, з п'ятнадцятої – бере участь у ставленні завдань, з шістнадцятої – усуває виявлені недоліки, з сімнадцятої, нарешті, виконує обов'язки, визначені посадою, або покращує матеріальну базу підрозділу...

Останні дні перед перевіркою. Всі вже добряче невиспані та голодні. Але залишаються останні штрихи – зробити естетичний благоустрій території. Привезли стрункі карпатські голубі ялинки, виділили чотири дерева і поставили молодого лейтенанта їх посадити біля входу до частини. Звичайно, що таку відповідальну роботу не можна віддати на відкуп вчорашньому жовторотикові з училища, тому прийшов найголовніший з благоустрою і почав вказувати:

- Ці чотири ялинки посадити на цьому підвищенні, щоб видно було їх всі, зрозумів?
- Так, але яким чином, у ряд?
- В який ряд?! По колу.
- По колу, це значить по кутках квадрата?
- Ви що, не зрозуміли, по колу – це значить по колу!

Завдання було виконано.

Настав день перевірки, командування зустрічає інспектуючого з великими погонами. Гість зі столиці, прийнявши рапорт, звично починає інспекцію: “Гарні ялинки у вас, командир. Але чому посаджені не по колу?”

IV. МАЙСТЕР

Романові Кутному

В училищі таки дійсно був собі курсант Сідоров, який не виявляв ані найменшого бажання до навчання.

...Після чергового переосмислення цінностей в Кремлі, що прийшло услід за опануванням найвищим державним кріслом Л. І. Брежнєвим, до речі колишнім військовим політпрацівником, який ураз прославив Малу Землю, де, як виявилось у сімдесятих, і вирішувалася доля Великої Отчественної, головним уособленням партійної лінії став колективний розум – Політбюро. Розтиражовані портрети мчали до всіх куточків країни. Щось подібне ми мали змогу спостерігати під час приходу до влади у сформованій як особистість у часи застою нинішньої першої особи держави – портрет став зовнішнім атрибутом лояльності власника кабінету до нових застійних часів у квазідемократичній оправі. Природно, що портрети домчали і до колись королівського міста, а тоді важливого промислового, транспортного, освітньо-наукового та культурного центру Союзу, що збаламутив історію ще й тим, що друголітківську футбольну дружину, – вона в часи її творення трохи не стала “Галичиною” лише завдяки пильності та історичній пам’яті чи то першого, чи другого секретаря обкому, який “запропонував” додати ще дві літери “с” перед такою назвою, – привів до здобуття Кубка. І їх, портрети, змонтували саме на тому місці, де відбулася перша на етнічних землях зустріч із копанки шкіряного і де й по сьогодні стоїть алея героїв Союзу – випускників переважно Брянського училища...

Різні у курсанта бувають запити – то на КПП до відвідувачів підійти, то в штаб – якесь доручення зводного виконати, то в бібліотеку з навчального корпусу за книгами для групи податися. І Сідоров також час від часу попадає на такі миттєвості чи завдання. Проте складалося враження, що він прагнув

більше за інших однокурсників мати змогу виконати індивідуально якесь доручення. Адже це для Сідорова був чи не єдиний спосіб засвідчити свою спромогу виправдати висловлену йому довіру у здобуванні чину офіцера-політпрацівника. Підходячи або підбігаючи до алеї з портретами суворих світочів комунізму, курсант Сідоров зачинав чеканити стройовий крок і віддавати військове вітання отцям народу. Навіть якщо довкола, здавалося, нікого не було, Сідоров не зраджував своїй звичці-відданості, бо, як відомо, світлі очі Ілліча постійно переслідують, ні, обмовився, супроводжують всіх нас по життю.

Відрахувати за дійсно безпросвітну неуспішність того, хто, по суті, за все училище віддавав належну шану усьому політбюро, так ніхто і не посмів.

V. СПАСИБІ ПАРТІЇ ЗА ПРАПОР

“За Советів ми, молоді, були іншими”, – так укогре зітхнула пані Оля, спостерігаючи, як її онука збирає лижні причандалля та жіночі хитрунці для, як модно зараз це стало, активного відпочинку на Драгобраті на Різдво.

“Бабусю, ну ти знову починаєш про кутю, колядки, вертепи. Я ж казала тобі, що світ нині інший. Навіщо паритися біля плити, коли смачну кутю можна придбати і в супермаркеті? Життя ж таке коротке! Ти сама навчала, що жити спішити треба, любити спішити треба, ось я і поспішаю... жити”, – весело огризнулася Христинка.
...Жити спішити треба! – забемкало в голові пані Олі.

...Вчотирьох вони збиралися почергово один в одного, зрозуміло, що на кухні. В той час всі чомусь збиралися на кухнях. Найбільше їм подобалося здибатися в Оленьки – вона, зазвичай, до цього готувалася завчасно, тож на столі був не лише чималенький чайничок духмяного напою, а і черговий шедевр її кулінарних талантів – ябченик, сирник, маківник, а інколи, навіть, і щось небачене хлопцями: пиріг з яфинами або гогодзами. Весело гомоніли, ділилися враженнями та перемивали кісточки, як же без цього, планували, планували, мріяли...

– А що як коляду заладнаємо. Бабця повідала, що жили вони передчуттям різдвяних веселощів. І цукерок та й грошенят вдавалося набути.

– Задумка цінна. Уявімо лишень вуса нашого директора, як він зачує – вони сіпатимуться гірше за наші лінійки під час того шиккування, що до “Великого Жовтня” було.

– А нашо нам його ставити до відома? Нам же внушеніє зроблять або даже у кримінал запроторять.

– Та я так, жартую. Проте слід робити цю справу. І я пропоную вертеп! Готовий бути жидом – мій батько і мій дідусь завжди у вертепах грали жида.

– Бізівно то в тебе шось сімейне. В нас, в Космачі вертепи і дотепер ходє. І моцні вертепи. Там і цісар, і дідько з чортом на пару, і вояка, і бозна шо ще придумовують.

– А я кого можу грати?
– Ольку, та ти меш ангелом. Кіко нас є? Тут четверо. Гія ще хоч двох.
– Ромка візьмемо.
– І Катрусю.
– Олю, нашо нам два ангели? Хіба се перевбере пастушком. І най так ме: Василь – жид, Оля – ангел, Катря – пастушок, ти, Степане, меш чортом, бо сам ек чорт дивиссе, я се перевберу в солдата, ньеньо лишив в хаті форму після войска, а Матвієві, як главному організатору, доведесе бути цісарем. Ви не проти, Ваше сйносте?

– Добре! Погодили. Пишімо ролі.
– Заждіть! Завжди, як десь ся збираємо, перше рішаємо, що вдінемо.
– Ольку, ти мислю кажеш. Шо нам треба для ангела?
– Щось біле і блискуче.
– І крила.
– І корону.
– Де ти бачив в ангелів корону на голові? Там одні кучерики?
– Видівим! В мого діда в Космачі є фист давне книга. Там тексти про...
– Про?
– Про Бога. Про рай. І про ангелів.
– Так раю ж немає. І бога нема. Що, забув шкільні уроки?
– Та я не кажу, шо є, я кажу, шо видівим дідову книгу і там ангели намальовані в коронах.
– Годі. Не сперчайтеся. Зрештою, це – моя роль. І я подумала щойно, що маю з торішнього карнавалу костюм Зимы, то я якось його перероблю. А корона, чи кучерики? Ми ж по вулиці будемо ходити? І взимі? Вибачайте, але я не збираюся мерзнути на морозі чи в короні, чи без неї. Так що мій наряд за мною, крила будуть!

– І зірда має бути. Я те зірду зроблю. Я видів, які вони мають бути різних фарб. І даже ме се крутити – я в неня випрошу підшипника, аби з роботи приніс.

– Так це ж “хіщеніє советской собственности”!!!

– Ти мені поговори, – урвався нарешті терпець у Степана, який досі мовчав. – Будуть ще такі підколи, на вертепі – крапка!

– Ич як заговорив, як справжнісінький чорт. Ну і як ти будеш одягнений?

– Моя роль – мої турботи. Чорт буде!

Всі знали, що зі Степана після таких слів більше нічого не витягнеш. Якимось дивом він не відправився разом із батьками до Сибіру і бабусі вдалося пізніше за літри самогону вирішити питання з головою сільради, аби не віддав малого в дитячий притулок. Та і дійсно, кого-кого, а чорта в цей час сірості, що ще від війни явно затягнулася, відтворити в костюмах було запросто.

Пізніше і всі інші діти повторили, що костюми їхні – це їхня особиста справа. Час був такий. Нічого не було, крім винюхань і неприємностей, і кожен сам відповідав за свою долю.

Найскладніше виявилось Матвійкові Колвороту – виготовити достойний царя костюм з атласної чи шовкової тканини шляхетних барв: чи то синіх, чи зелених, а може пурпурових або червоних, погаптований яскравими нитками, увітчаний відзнаками...

Костюми були готові, як і очікувалося. Вдався добрий вертеп, про який потім ще цілу зиму перешіптувалися.

А тим часом голова сільради ще затягіше вибирав свої літри самогону в Степанові бабусі, передчуваючи, що той запій з районним партійним керівництвом, розпочатий сьомого листопада, аби достойно омити подарований за перевиконання плану щодо збільшення кількості знесених курками яєць новий червоний прапор з чистого шовку, вивішений у день свята на будівлю сільради, і після якого він не міг згадати, куди засунув цього прапора – начальство ж-бо порадило вивішувати його лише на великі свята або з нагоди їхнього наступного приїзду, що він, звісно, збирався виконати, – даремно йому не минеться.

СОМАЛІЙЦІ НА АЗОВІ

Тривало типове чергування на пункті збору та обробки інформації на приморському напрямку у частині Прикордонної служби України. Повітряні судна курсували визначеним коридором і відповідно до графіка, надводні суховантажі чекали на дозвіл у нейтральних водах, кілька легкомоторних літаків уже традиційно залітали під державний кордон і далі несли на собі якогось поціновувача повітряного простору над хвилюючим Чорним морем.

“Коли вже зобов’яжуть їх поставити навігатори на борти?” – укотре промовив до себе старший лейтенант Коршун, відриваючись від кросворда.

Час повільно та все ж неминуче наближав кінець зміни. Вже було далеко за північ. Аж раптом запрацювала морзянка і Коршун не повірив своїм очам: “SOS! SOS! Це – судно “30 червня”. Нас захопили сомалійські пірати...”

Коршун кинувся до зали операторів, щоб пересвідчитися. Таки справді УКХ-шка!¹ А це значить – сигнал з відстані щонайбільше двадцять морських миль. “Пеленг!?” – запитально вигукнув начальник зміни до сержанта Білогруденка, – “П’ять градусів”, – доповів той.

– Які в дідька сомалійські пірати в Азовському морі? – не знаючи до кого звернувся Коршун. Але доповідати велено інструкцією, тож Коршун, передчуваючи, що ніч уже спокійною не буде, почав викликати ЦКП².

---

¹ Засіб зв’язку в ультракороткохвильовому радіодіапазоні, забезпечує зв’язок на віддальх прямої радіовидимості, орієнтовно 10...30 км, залежно від місцевості

² Центральний командний пункт

...Поки на ЦКП розбиралися, хто допустив сомалійських піратів у внутрішнє Азовське море, куди дивилися прикордонні застави і кому ще доповісти, росіяни вислали штурмовий загін “Альфа” в район ймовірного перебування захопленого судна для з’ясування ситуації на місці...

...У рубці “30 червня” кимарив капітан Песів, досвідчений морський вовк. Народись років зо двісті назад, Песів гарантовано ходив би під чорно-білим химерним прапором, долав би качку справжнім мальтійським ромом і наповнював би золотими шелягами та дукатами спіднє якоїсь пишногорудої матрони у таверні в тихій гавані. Проте в колись “неділімому” був лиш один прапор – червоний, один протикачковий напій – спирт і жодних тихої гавані, таверни чи матрони. Тому і уявляв собі “повні швартови”, шукаючи очима Вожа, капітан Песів. Судно дрейфувало, наповнюючи неводи кефаллю та оселедцем. “Як добре, що зранку натрапили на ці обалденні косяки”, – тішив себе майбутніми доларами Песів, зажмурюючись і час від часу кладучи голову на стіл. У котре піднявши її, він не повірив своїм очам – на рубку бігли кілька чорних постатей, навіть у світлі ліхтарів вони справді були чорними. “Напевно, ми з ними разом ходили б під тим самим химерним прапором” – майнуло в голові капітана, але руками почав відбивати перше, що загриміло в голові, – про сомалійських піратів. Закінчувати вже потреби не було, бо найшвидша з тіней, спражнісінький негр, лише в джинсах, ухопила його за груди і щось гарчала. Інші тіні зникали за люками трюмів. За кілька хвилин почувся звичний для бійки шум, який складався з вигуків, лайки, гупань і зойків. Не відомо, чия взяла, але за кілька хвилин все стихилося...

...“Альфа” на “30 червня” вийшла на світанку. Штурм вдався: група захоплення вплав добралася до бортів судна, а катер загону почав швидко зближуватися з боку кормової частини. Проте на суховантажі не було помітно жодних ознак життя, тож бійці обережно, але без перешкод за лічені секунди опинилися на палубі. Ще за кілька секунд вони спостерігали в одній із кают справді мертву картину – прямо на підлозі всуголос хропіли сім слов’янських душ і п’ять арабських. Повсюди були розкидані рештки наїдків і пляшки...

...Маріупольські студенти-єгиптяни святкували перемогу народу над Мубареком. Їм допікало, що вони не встигли стати творцями революції на Батьківщині, проте розділюваний народний зрив співвітчизників вирішили замочити. Добре погостившись, Саїд, який вважався неформальним лідером студентів-арабів факультету, запропонував хоча б трішки наблизитися до країни фараонів морем, і хлопці помчали винаймати катер. Отримавши згоду на двогодинне катання, молодь, зрозуміло, помчала на південь, радісно вигукуючи якісь гасла. Хміль із голови вивітрувався повільно і остаточно вивітрився тоді, коли замовк двигун. Виявилось, що до Єгипту не вистачило пального. Таке-сяке покриття мобільної мережі дозволило зробити кілька дзвінків на материкову частину, проте, звикши вже до непоодиноких телефонних повідомлень про підпали чи замінування, працівники міліції ніяк не могли второпати, який стосунок вони мають до моря, дизелю і арабів. Та кому, власне, потрібні в чужій державі іноземні студенти, коли не знаєш як зі своїми раду дати? Ось так два дні і дві ночі п'ятірка "переможців революції" дрейфувала Азовом, поки, зрештою, серед ночі милосердний Аллах не стукнув катер об борт якогось судна. Перша мрія хлопців – пити та їсти, і цього вони кинулися досягати з такою швидкістю!

Ну а далі все відомо. Тільки на ЦКП досі не можуть розібратися, куди поділися сомалійські пірати...

КЛИЧКА

Якось за доброї тітки Австрії... Бр-р-р. Це, не з тієї опери.

Колись, під Польщею... Ні, теж не те.

За батюшки-царя... І це не звідти!

А, згадав, – коли були совети... А, в принципі, яка різниця, за якого окупанта? Це може тільки Варсенію та Симоні якийсь чужинець стане рідним-ріднесеньким, що навіть пам'ятника побілять, якщо він стоїть, або поставлять, якщо до цього часу не зрозуміло, як без нього обходилися, а, нам, маленьким людям, яким пам'ятники точно не ставлять, хіба що надгробні, з чорного-чорного граніту, з золотісінькими літерами, бо рідні нарешті згадали, як сильно любили людину, що відійшла від них, так нам, маленьким австріякам (так нас називали з не під-австрійських теренів), москалям (а так – з не-під московсько-російських), а взагалі-то чи то рутенам, чи русинам, чи хохлам, а може все ж українцям, до лампочки, як говорили в одному відомому комедійному фільмі з Дем'яненком, кому тоді належала влада. Може й тому, через таку нашу любов-дорожіння до історичного набутку, ми досі тримаємо на майданах, де колись гарцювала воля, всіляких корчагіних, кірових, калініних, франців...

Залишу ці роздуми, перейду до суті. Адже треба розкривати назву твору! Наша суть – у ... вусі. Ось так, слухай і мотай на вус.

Колись Василь присягнув Імперії і покинув свої степи заради віддаленого гарнізону на заході. Служив він ревно, як це заведено було в українців. Напевно це знали і чужинці, адже в їхніх арміях частка українців у кілька разів перевищувала частку українців у загальній кількості населення держави. Наприклад, в армії Врангеля, про що писав Л. Полтава у своїй повісті “Над блакитним Чорним морем”, українців було майже 90%. Лише їм забували нагадати, ким вони є...

Тож Василь виправдовував як надії Імперії, так і батьків, які зі сльозами його проводжали до війська: він був кращим у силових вправах, найспритнішим бігуном і плавцем, влучно стріляв, завжди мав охайний вигляд, який міг любовати око не однієї панянки, а коли заступав на вахту – на його очі вважали за краще не потрапляти: підйом солдат вражав своєю оперативністю та знанням справи на противагу звично вайлуватому чи метушливому в часи несення іншими служби в наряді; такі потрібні якомусь солдатіві речі, за звичкою залишені ним на видному місці, враз ставали зайвими у розташуванні та назавжди недосяжними для їхнього власника; на бойовій підготовці підпорядковані підрозділи викладалися під керівництвом Василя так, неначе на стройовому огляді присутній Його Величність, – старші командири у такі дні відпочивали.

Завзятість та здобутки Василя помітило недремне око Імперської безпеки – вони завше все і всіх моніторять, аби виявити якогось зловмисника або, не дай Боже, того, хто посягає на цілісність Імперії. Тож поки у Василеві не прокинулася національна свідомість, його треба ... навчити, вивчити у відданого старшину. Так Василь на початку якогось літа розпрощався з гарнізоном, який так і не проявив усю красу цього парубка місцевим панянкам – все ж бо служба, і відправився у військову школу в глибинці Імперії.

Перше, що запам'яталось новоспеченому кадетові, так це грізні слова начальника школи генерала П., який із високої трибуни на плацу повчав курсантів, мовляв, тут вам не ослінчик, на який мати подадуть запашні пироги, і не соловейки вам тут щебетатимуть, а ми вас муштруватимемо і вчитимемо під удари грізного барабана та пронизливі сурми двадцять чотири години на добу. “Вітчизна довірила вас нам, тому ми за вас відповідатимемо і все за вас визначатимемо”, – вторили йому нижчі командири і справді регламентували повністю діяльність кадетів: де перебувати, що робити, як спати, що їсти, коли відпочивати і т.п. А оскільки вибити “вольняцький” розніжений дух із голів деяких кадетів завжди є складною справою, то зусиль на вишкіл не шкодували і часу для відпочинку не було: “Швидше б до ліжка”, – думав кожен. І не дивно, що вперше покинути на короткий час казарми, отримавши звільнення, кадетам дозволили

тоді, коли надворі вже панувала красуня-зима. Зрозуміло, що Василь зі своїм гартом, отриманим у гарнізоні, одним із перших був нагороджений цим вихідним...

Достеменно сьогодні вже не встановиш, що робив Василь у першому звільненні. Чи відкрились для нього архітектурні та скульптурні цінності древнього міста і ними він любувався, гублячись на безкінечних маленьких вуличках? Чи може він переслідував якусь кралю, пишно вбрану, з надзвичайно спокусливим ароматом і пашінням від милого личка, а може, навіть, і не одну? Чи одразу вдалося нав'язати свою присутність уродливій дівчиноньці і він їй теревенив без упину про свої кумедні походеньки або, може, і героїчні подвиги? Шкода, але це залишилося за завісою звільнення.

Лише одне стало явним. Василь повернувся до казарми з ... відмороженим вухом. Уявляєте, в найкращого кадета військової школи вухо т-а-к-е розплющене та червоне, ніби рак після кількох хвилин в окропі. Довго потім Василь бідкався і картав начальника школи, який вчив їх, молодих кадетів, що, коли відморозите собі що-небудь, то відтирайте його снігом. Ось він собі і натер і так став, за козацьким звичаєм, Красноухом.

...А згодом цей Красноух, коли доба змусила прокинутися все, за чим пильно стежило те саме недремне око, ставив свої полки супроти Імперії, що валилася. І робив це успішно, бажаючи, напевно, при цьому натерти своїм колишнім вихователям снігом їхні відморожені та блимаючі сідниці.

СИСТЕМА

Олександр відчув поклик до служіння, служіння своєму народові. Саме тому він був одним із найпалкіших організаторів вуличних боїв і хованок. В очах місцевих хлопців Сашко користувався беззаперечним авторитетом. Завжди присутні на лавках бабусі, які у паузах між плітками виглядали шибеників із черговими витівками, щоб вволю полаяти молоденьких матерів, котрі, на їхню думку, не так виховували молоде покоління, через що їх, моральні обличчя нашої доби, не шанують, не поступаються їм місцями та ще й зневажають єдиновірними порадами та, насправду безконечними турботами, – давненько вирішили, що бути Сашкові великим командиром – “генералом”.

А коли почалися заняття в школі з допризовної підготовки юнаків, то Сашко ніби перевтілювався. У ці дні ставав серйозним, першим був на шикунаннях, у класному вітанні вчителю чітко було чути його юнацький бас і крокував він настільки вміло, що, здавалося, є гідним парадної шеренги на Красній площі.

Настав очікуваний день – хлопців і дівчат повезли на стрільбище. Юнаки не вгамовувалися, розпитуючи Олександра про тактико-технічні характеристики автомата АК-74, а також про особливості прицілювання, аби влучно стріляти. Перед дівчатами свого класу ніхто з парубків, які час від часу нагадували молодих когутиків, бути осоромленим не хотів. А красуні, своєю чергою, не притихали також, кидаючи у колектив парі на найвлучнішого однокласника. Відстрілялись усі. Враження не давали спокою і в ті миті кожен бачив себе у новеньких вояцьких одностроях, у струнких лавах, які дівчата то з усмішками, то зі слізками проводжали у незвідане – за доблестями і славою.

Не дивно, що, отримавши свідоцтво про середню освіту, Олександр відправився складати вступні випробування в Мінське військово-інженерне зенітно-ракетне училище. Однак одного бажання та вмінь абітурієнтові виявилось замало – інколи у тоді ще престижні училища “поступали” майбутніх лейтенантів, за якими на передвипускному курсі прямо таки полюватимуть наречені, за відомими неписаними правилами.

Не вдалося і наступного року Сашкові одягнути курсантський однострій.

Прийшла повістка в армію. Бездоганна служба. І, звичайно, рекомендації дембелю, з якими відкрита дорога і до міліції, і до навчальних закладів.

Юнак погодився стати міліціонером. Відівчився і отримав призначення на дільничного в райцентрі свого батьківського краю. Нарешті можна служити людям і державі!

Життя не без пригод. В тому числі і не без трагічних. У містечку всіх сколихнула звістка, як вантажівка збила на смерть маленьку школярку на пішохідному переході.

Новоспечений лейтенант взявся розслідувати цей випадок і несподівано за кілька місяців роботи викрив справжні службові зловживання та купівлю без відповідного навчання в автошколі досаафу водійських прав. Справа лягла на стіл начальника райвідділу. А там – прізвища таких знаних і шанованих у місті людей, з якими час від часу на спільних банкетах тостами за здоров'я обмінюєшся або, ще частіше, розділяєш вишуканих жінок. “Молодець, лейтенанте, – відкрито похвалив колегу начальник, – далі справу беру під особистий контроль”. Окрилений офіцер змальовував у своїй уяві очікуваний резонанс.

– Товаришу майоре, дозвольте звернутися. Як там з досаафом? – за два тижні гордовито поцікавився Олександр.

– З яким досаафом? – не приховав здивування майор. – А-а-а, той що права нібито видавав. Так все гаразд. У результаті додаткової перевірки викладені факти не підтвердились, – залишив оторопілого підлеглого майор.

Щоб відновити доказову базу, у Сашка пішло три тижні позаробочих вечорів і ночей. Нові матеріали відніс безпосередньо до районного прокурора, наївно не відаючи, що колись так собі права придбала його дружина, яка залишилася на своєму прізвищі...

– Лєтьоха, слухай. Будеш лізти не в свої справи – голову відірвемо. Поняв? У нас тут все схвачено.

Лейтенант “не поняв”. І потрапив... у психіатричну лікарню, де за тиждень обстежень народилось лікарське заключення про... Ну ви самі знаєте про що, адже з таким діагнозом на жодну роботу, окрім напевно кочегара, і то десь подалі від школи, не приймають. З органів Олександра поперли, аж гай засвистів.

Майже півроку в юнака пішло на те, щоб знайти у вищій сусіднього обласного центру професора, який зміг, а в першу чергу погодився, аргументовано спростувати його неповносправність. Нові документи лягли на стіл першого секретаря райкому партії...

– Ти, видно, точно debil. Так ми ж тебе упечемо в псіхушку пожизненно!

І Олександр відважився. А може, навпаки, виявив слабкодухість і... позбавив себе життя.

Спроба виявилася невдалою. Хоча хтосьна, може Господь вирішив, що хлопець ще не все зробив у цьому житті. Його рятували впродовж годин і опісля лікували довгі тижні. На операційному столі та на палатній койці Олександр утвердив себе у виборі: “Або я – їх, або вони – мене! Жодного компромісу!”

...Система почала тріщати, розвалюватися.

ТВЕРДИСТЬ НАМІРУ

Ігорю Сащуку

– Як набридла вже зима. І в Альпи вже злітав, і на Драгобраті підвіску від свого “Subaru” на їхній автостраді залишив, і навіть з малим сніговика зліпили.

– Я був переконаний, що ти снігову бабу ліпитимеш.

– Та я і ліпив бабу, але наприкінці не знав, куди морквину треба було вставити, так я її хотів все між нижньою і середньою кулею – так добре вже в руці лежала, але малий її чомусь на місце носа причепив. З таким носом – воно або справжній буратіно, або той, у кого бабу “увели”.

– Так як ти свою Маруську у того ботана ухмикнув? – засміявся Влад.

– Не, тут той ботан сам винен – їй хочеться сра, шістдесят шість вирізів під чи для, все плутаю, декольте, party і шаленого сексу, а він їй: “Чого суп не зварений?”, чи ще краще: “Потерпи до зарплати”. Майже, як я на першому курсі – від стипендії до стипендії перебивався, поки не зрозумів, що ця стипендія, і гроші загалом, а разом з ними і тьоли, і нічне життя пролітає наді мною, як фанера над Єлисейськими полями. Так що нині бабки свою справу добре робле – і статус, і баба, яку захочеш. Хоча Маруська моя варта того вкладу, що мені влітає – своє місце знає, головними болями не віднікується, в обществі знає, як себе поставити, а який міньєт витинає – наче справді хрестиком вишиває.

– То всі вони так, поки під вінець їх не візьмеш.

– Може й так, але ми зараз обоє насолоджуємося, впираємося життям. Он навіть круїз на двох запланували, по Дніпрі, на яхті.

– Ти собі вже човника з парусами купив?

– Та подарував їй на восьмє марта. “Спасибі” Кларі Целкін – вона мені за півгодини два оргазма, а потім на вухо шепоче: “А що ми собі у таке свято подаруємо?”. Довелося погодитися на тепер нашу “Флору” на честь того букета, що купив Поліні Аркадіївні за врятовану бухгалтерію, а тут вона, Марусенька недочекана, підвернулася: “Мужчіна, Ви такой імпазантний. Женє наверное? Завідую”. Сам не зчувся, як той букет перекочував до її рук.

– Що значить не зчувся? Ти ж, як чорт ладану після своєї першої став боятися не лише одруження, а й самого натяку на нього. Це для тебе, як гіпноз, точніше, як для нормального бика червона шмата, до того ж із серпом і молотом. Ось вона тебе типу інтуїцією і підловила. До речі, а як ти тоді з Поліною Аркадіївною дав собі раду.

– Та як, як? Довелося, як завжди – і чек виписати, і тут же її обділати – хоча запевняв себе, що до цього більше не доведу.

– Я б на твоєму місці так не зарікався – з нашою податковою вона тобі ще не раз знадобиться. А тоді невідомо, чи баба, якій в голову вже клімакс стукає, згодиться лише на офіційні відносини.

– Але ж я їй не донжуатор-жеребок за викликом, тим паче, що тепер в мене є Маруська.

– Ой, яка вірність заговорила. Та лишімо ці твої фіскально-інтимні розбірки. Набридає. Скажи краще, коли ви відпливаєте, десь на початку літа?

– Та яке літо? Моя прям таки негайно хоче випробувати, чи увійде наша качка в резонанс з качкою суденця. Тож в цю суботу відвожу яхту з автостоянки на дачу на Київське море.

– Чи не ранувато? Тільки двадцять третє березня буде. На Дніпрі ще холодно.

– Головне, що комарів не буде, – засміявся Костик. – А чи тепло? Тут навіть готовий поспорити, ану, дивись як сонце жарить – ще два дні і взагалі в купальниках ходитимем, що вже казати про відкриття сезону романтичних майовок під зорями і серед хлюпаня хвиль об борт.

- Тільки б не об палубу.
- Жалиш? Проситимешся прокатати – не візьму тебе з твоєю на вікенд.
- ...Цього дня ніхто нікуди не поспішав, окрім...

Потяги запізнювалися всі, деякі навіть на час свого перебування в дорозі. Тролейбуси та трамваї, які вчора під вечір пригальмували через погіршення видимості і швидке накочування снігових кучугур, жовтогарячими та яскраво-червоними кольорами міжвіконних перемичок якимось невесело визирали з-поміж пухнастих хутер Снігової Королеви. Із Мінської в бік Виноградаря таксисти брали 300 грн. за машину і то лише до “Макдональдза”, далі ж бо починався підйом по Правди і долати його ніхто із неповноприводних не наважувався – машину хоч і не вкрадуть, але доведеться назад вертатися пішки. Хтось, нарешті усвідомивши, що і малі діти можуть стати в нагоді, пісочною лопаткою намагався відкопати хоча б прохід до свого авта, аби прогріти його. На перехрестях стовбичили екземпляри із тієї самої тисячі штатних одиниць комунальної техніки, які в спішному порядку дядьками з голубих екранів були виведені на рішучу боротьбу зі стихією. Біля них так само стовбичили комунальники, очікуючи чи то на буксир, чи на відлигу, чи на відкриття хоч якоїсь крамниці, аби зігрітися за чаркуваннями: “За сніг!” і “Щоб відкопали!”. На вихід із “Золотих воріт” мчали – ось хто поспішав – вічно спрагли адреналіну студенти зі сноубордами – коли ж бо ще буде шанс послаломити по Трьохсвятительській із крутим віражем на Поділ?

Костянтин, який ніколи собі не зраджував, окрім хіба що ситуацій із Поліною Аркадіївною – але в такі миті він собі уже не належав, ближче до обіду вирулив із автостоянки на своєму “Лендкрюзері” і взяв курс на Вишгородську. Дорога була дійсно цілком вільною – нікого навіть підрізати своїм причепом. Так-так, на причепі гордо височіла новенька “Флора”, успішно долаючи своє перше море – море снігу.

БАНДЕРІВКА

Ой якою дівчиною на все село була Даринка!

Скільки парубоцьких сердець за нею мліли!

Скільки матусь синів загадково шепотілися з жіночками, які вибороли для себе право заходити до будь-якої оселі з ненав'язливими твердженнями на кшталт: “А кіко снігів впало сеї зими, відав фьист се вродить!” або “Тежко нашому панотцю геть аж три парафії тримати, тож він і не попускає дівчатам файно виспівувати херувімську”.

Було справді за що. Робота, як це в бойківчаночок було заведено, в руках горіла, а по роботі – все краса та чистота. Ніби це не руки дівочі, а чарівна паличка небесної феї перетворила купи бруду або пряжі на сьайні сороченьки з вигаптуваними та справді співаючими птушечками, як казала про соловейків і чудернацьких пав мати Дарусі з давнього білоруського роду. І виспівувала Одаринка ще ліпше за тих соловейків на рукавах, зібраних з усіх гаїв її м'якенькою рученькою. А усмішка, ця Даринчина усмішка! Вона настільки очікувана і водночас несподівана! Вона настільки щиро-тепла і водночас виключно особистісна, спрямована, здається, лише тобі. Вона так манила, до вуст...

...Вкотре цей худорлявий з таким наївно-дитячим, як вперше зауважила Дарина, лицем і дещо збільшеними волошковими очима, в яких не можливо не потонути, влупив її по зашкарублій від синців щоці:

– Гаварі, где Лемко. Гаварі, а то порешу!

...Степан торкнувся її руки дуже несміливо, але відпустити вже не зумів. Вона сама потягнулася до нього. Одяг не вмщав їхніх тіл і, дарма, що на них були легкі свитини, а надворі цієї ранньої осені віяло крижаним північним вітром, його хотілося позбутися. Даруся, обволікаючи легіня ніби збільшеною собою, закриваючи увесь простір і галявини, і часу, пручалася.

– Степанку, потерпи, милесенький. До неділі. Вітець нас повинчає і тоді я назавжди твоя!

...Тривога все зростала. Цей “Явір”, який вийшов на зустріч, бентежив її. Що саме її турбувало, вона не могла визначити, але коли вела його, здавалося, що її потилицю чимось просвердлюють. “Явір” не залишав жодних слідів. Коли Дарина, ніби випадково, зламала гілочку в чагарнику, через який їм зараз доведеться пролізти, він акуратно підрізав її біля самого стовбура і замастив глиною, надаючи пошкодженню давності. І все ж... І все ж вони вже два роки з останніх сил, змагаючись і з ворогом, і зі стихією, і з голодом, безсонними ночами вели освячену кров’ю її краян війну, а її зв’язковий, здавалося, є безжильним або таким, що лише вчора взяв кріса, хоча партизанка в ньому простежувалася у всьому.

“Молода” “заблукала”.

“Якщо йому треба вийти на “Лемка”, то виведу його наступного разу, – вирішила, – коли сніговіятиме, “Лемко” ж у зимівнику”...

...Під час перших побоїв Дарину ні про що не питали. Відчувала – мстять за невдалу операцію. Били недовго, однак люто. Переважно лупцювали по голові, руках, ногах. Тіло неначе “берегли”...

...Коли слідчий на ім’я Альоша ввійшов у неї, вона знепритомніла – не від болю, а від образи, образи на себе. “Чому ж не віддалась тоді Степанкові?” – гупало десь в підсвідомості...

– Зажімай ей пальці, сейчас всьо-о-о скажет...

– ...В соляной погреб ейо, с-с-суку, пускай пакурортітся. Немци за такіе працедури ілі деньгами, ілі натурой берут, а у нас – всьо бесплатна, народна, га-га-га...

– ...Ну чому ти так впираєшся, глянь, на тобі ж живого місця немає? Мене теж так мучили, хотіли, щоб схрон видала. А вони про цю криївку все знали. Перевіряли мене...

– ...Узнайошь?... Малчишь? Па глазам вижу, узнайошь сваєво Стъопку. Жіво-о-ой. Хочєшь увідєть? Всьо вазможно... Гд-є-є-є Лемка!?

– ...Подумай про майбутнє. Ти ще молода, життя попереду. Влаштуємо тебе в технікум кравчинь, ти ж золоті руки маєш. В Полтаві, на землі Котляревського житимеш. Сім'я, діти, садок вишневий коло хати...

– ...Висшюю меру наказанія замініть двадцятью п'ятью гадами ісправительних работ і п'ятью гадами лішення прав...

– ...Ти, с-с-сука, не разлагай мене лагерь. Сдесь все стучат і ти не ісключеніє. Ето у ніх не било времені, а у нас ево не пересчитать. І сдесь часов не наблюдают – все счастливіє...

– ...Ну тебе ещю павезло – ви, бандеровці, крепкіє і жізненніє. После такова воспаленія і істасченія жівімі астаются єдінці с тысяч. Так что жіві, Дар'я Тімофеевна, і малісь сваєму Богу, что Он не бросіл тебя ещю в лагерную яму. Сестра, дай укол...

– ...Скажі, ну какім образом ти ету пісульку палучіла? Зачем уславліватся с другім заключьонним о мнімой встрече пад названієм “винчанія”? У нас же демократіческая страна, нікаму не запрешено женітєся і вихадіть замуж. Вот, срок закончітєся і пажалуйста. І Орлік Степан нікуда не денетєся. А то крести на стєнах малювать, калєні пачкать, свєчі паліть – камеру ещю спалілі б...

– ...Господи, помилуй душу раба Божого Степана, що безперестанно боровся за святу Правду і Свободу та загинув у своєму останньому бою, місце поховання якого Ти знаєш, Господи...

– ...Думаєш, перестройка Вас спасла? Ошібаєшся! Пасмотрім, куда твая хахляндія заедіт...

– ...Іменем Української радянської соціалістичної республіки Орлик Дар'ю Тимофіївну, засуджену за статтею шістдесят другою Кримінального кодексу УРСР, на підставі параграфу першого статті першої Закону... “...політичних репресій на Україні” реабілітувати у зв'язку з відсутністю складу злочину...

– ...Ми Вас дуже поважаємо і пишаємося Вашою мужньою поставою. Але гляньте, який зараз час: руйнуються споконвічні цінності, культ родини, у всьому запановує “його величність доляр”. Відповідною має бути і робота з дітьми. Сьогодні для нас, у школі, насамперед, важливими є приклади сімейних

цінностей, поваги до батьків, старших. А війни, боротьба... Ми стільки лихоліть зазнали в нашій історії і нарешті заслуговуємо на мир. Його, до речі, наш уряд вмiло зберігає, не піддаючись на небезпеки міжнародних та історичних розборок...

– ...Разом нас багато, нас не подолати!...

– ...Подайте руку один одному! Нація сильна своєю єдністю...

... У трамваї номер дев'ять вулицею Степана Бандери, чи то Героя України, чи ні, їхала згорблена бабуся. Виднілися її зарубцьовані руки, шия, обличчя. Парубок віком її Степанка в юності у чорній вишиванці з мобільним біля вуха, не соромлячись довколишніх, переконував когось на тому боці "дроту" в потребі "спішити жити", а час усе цінніше розставить на свої місця. Від бабусі повіяло відчуженістю...

ЗІЗНАННЯ

– Хутчіше роздягайся, “Калино”, є важкоранений.

Дівчина звично, не сповільнюючи поспіху, уловила присутніх у ледь освітленій каганцем кімнатці: “Василь”, що повільно одужував після відрізання по лікоть схопленої гангреною правої руки, напівсидів, тримаючись здоровою рукою за руків’я пепешки – не бачив себе без хлопців і тренувався, аби все ж колись стріти загин, “Смерека”, що вже давно проситься до чоти, але на рішення “Ярого” забезпечує як оборону шпиталика у разі загрози, а скоріше якнайдорожче віддання їхніх життів коштом червонопогонників, так і, що більше відповідає дійсності, опіку над хворими до часу, поки сніг зійде, стояв біля ліжка раненого, тримаючись за верхній брус, “Гамсела”, що чудом урятувався, отримавши осколок у ліву вилицю, коли його чота потрапила під мінометний обстріл (лікар “Модест”, який після звільнення з гетто вірний УПА вже четвертий рік, незважаючи на дозвіл, оголошений для всіх осіб єврейської національності, легалізуватися, – запевняв, що на “Гамселі” ми спостерігаємо нове чудо непоступливості смерті), лежав, здавалося, без тьми. Так, троє її “опікуваних”, так вона жартувала, були в очікуваному стані.

“Тоді хто ж ранений? Звідки?” – але часу на ставлення запитань і віднаходження відповідей не було.

На нижніх нарах лежав хтось, накритий шинеллю. Навіть при ледь мерехтливій гасовій лямпі було видно, як дріж гуляла під шинеллю – медсестра швидко відкинула полу і уздріла закривавлені, ба більше – вологі від крові бинти, якими була обмотана черевна порожнина. Навіть не медичному працівникові було очевидно, що людина спливала кров’ю. Швидко діставши ножиці з торбинки для ліків, своєрідного варіанту медичної сумки, “Калина” відрізала доволі таки професійно накладені бинтові пов’язки, які легко подалися – кров не встигала ні згортатися, ні засихати. На медсестру зяяла рвава рана живота по всій його ширині – такі рани із життям нічого спільного не мали. І хлопчина – парубок літ до двадцяти, не більше, з руденькою і тому дуже теплою чуприною, через його стулені повіки навіть у сутінках прозирали живі, дійсно

спрагли молодечого життя очі кольору полину, будова тіла легіня вгадувалася спортивною – ця ж дитина на жорстокій війні дорослих, дійсно згасав із кожним подихом присутніх, які хоч і намагалися його затамувати – продовжити бодай на миті все затихаючий пульс у жилах – проте та з косою уже відшукувала вхід до схрону.

“Калина” взялася до своїх обов’язків – промила рану, чим викликала повернення концентрації у раненого – з вуст вирвався заглиблений стогін, вочевидь горлом кричати хлопець уже не міг, очі відкрилися, блиснули і він нахилом повернув голову в бік медсестри:

– Любо, і ти тут?.. Я знав, що ти мене знайдеш.

“Калина”, звісно Любою вона не була – батьки нарекли її Христинкою, від несподіваної асоціації аж вклякла. Та наступні слова миттю повернули її до дійсності – потреби накласти перев’язку:

– Як тільки ти торкнулася мене – мені вже не болить.

– Потерпи, мій рідненький, потерпи, все буде гаразд. Я швидко.

– Любо, а я тебе любив .., – говорилося воякові важко, – ще з останньої кляси. Пригадуєш, як ... перед матурою ... ти допомагала мені підготуватися ... із латини? Ми тоді ласували ... порічковим джемом твоєї бабусі, – силкувався усміхнутися юнак, – накладаючи його ... якнайбільше на такі манюнькі коржички. Ми ще запивали цю ... лакомину молоком. А ти тоді сказала: ... “Богданчику, се печиво для мене найсмачніше”. Я тоді .., дурень, не зрозумів .., дуже хотів почути, що я ... подобаюся тобі ... не розумів, що се ти мені так про те, що я хотів, кажеш. ... А потім ... ти напакувала усі мої кишені ... тими коржичками, казала: “Ми з мамою ще спечем”. Пригадуєш?

– Так, Богданчику. – І перед очима Христинки немов завірюхою пронеслися інші, але такі ж близькі за відчуттями дні, проведені в часи школи з її навів, як тоді здавалося, Олексою.

– Любо, ... , Любусю, – усю ніжність вкладав у ці два слова Богдан, – а скажи-но мені, ... тільки не гадай, що мені важко ... що мене треба жаліти ... – ліпше тоді нічо не кажи, – несподівано твердо це

пролунало на всю криївку, що аж “Гамсела” затих (до того він уже постогнував), – ти мене ... кохаєш? – і свої очі від хвилювання парубок закрив.

Христина багато чого бачила на цьому, позбавленому меж і правил, фронті. Фронті, який тримали юнаки та мужчини, дівчата та жони, відмовившись від родинного затишку – та, зрештою, хіба він міг бути під окупантом? – якоїсь його подобі таким людям не хотілося – “Або все, або зараз нічого, по перемозі будемо святкувати”, – слова Петра Полтави із летючки лише виразнювали ту поставу борців. Бачила “Калина” і покалічених до невпізнання хлопців, і дівчат, які зазнали наруги, і вимасакрований люд якогось села, і полишене на морозі немовля із “бандерівського кодла”, як це вигукував сп’янілий чи від крові, чи дійсно від самогону, а швидше і від того, і від іншого, оперуполномочений, але вже ніщо так не зворушувало, як це прохання зізнатися в коханні чи, може, лишень викрити його. І чи можна кохати ще когось, коли в її серці – лише він, Олекса, лицар як для народу, так і для неї, його сонечка? Пауза затягнулася, навіть “Василь” від напруження аж підвіся і небавом зачепив головою підвішену на гачку лампу – жовтувате світло, проміжками із сіризною від кіптяви, попливло по зволожених стінах їхнього земляного пристановища – весна пробуджувалася. І зараз ця весна пробуджувалася в останніх ударах серця повстанця, який, може, навіть і не пізнав любові кохання, вже точно не зможе потримати на зтруднілих від чину руках плід своєї любові, такий маленький, не більше п’ятдесяти сантиметрів, який зиватиметься і руцями, і нозями навколо свого пуп’янка і верещатиме, спираючи дихання у вітців. Христина мусила...

– Так, мій милий, – вона поклала руку на чуприну, що її пестити мала інша, – так, я тебе полюбила одразу, як тільки побачила. Полюбила так, що жити не могла і не можу без тебе. Я дуже дякую долі, що ти зустрівся на моєму шляху. – Клубок сліз підкотив до горла усім, хто затамував подих зараз під землею. – Ще трохи, ти потерпи, одужаєш, і пан отець нас повинчає...

Усмішка із чудними рум’янками, які дивом засяяли навколо ямок обох щік Богдана, на його сполотнілому обличчі, поволі застигала.

ДИТИНСТВО ЮЛІАНА ГОЛОВІНСЬКОГО

(Початок)

Після “весни народів” на європейському континенті без усталеного самоусвідомлення залишався чи не єдиний великий нарід між Віслою та Доном. Поляки час від часу бралися за зброю на теренах колишнього Варшавського герцогства, чехи вшановували Яна Гуса та плекали нових сподвижників, болгари та серби усамостійнювали свої православні церкви як протиставлення ісламському впливові. І лише народ колись козацької держави, що в обороні своїх цінностей посягав і на Порту, і на ляхів, і на татар, і на Московію, у складних протиріччях і у всеохоплюючій протидії все ще визначався зі своїм етнонімом – власною назвою. Розділений поміж сусідами, цей господар ланів, степів, соснових борів і смерекових верхів’їв приглядався більше до чужої праці та, навіть, традиційно плідно долучався до напрацювань в інтересах тих, хто опанував краєм. Скільки бачила ця земля різноманітних реєстровців, декабристів, народовців, москвофілів та інших, які закривали очі на право рідного народу самому вершити свою долю! Скільки і зараз ми таких бачимо!

Але ми відволіклися, адже в самому куточку цієї землі – вже не Русі, але ще не України, – там, де вододіл між колись вкритим козацькими чайками Чорним морем і Балтійським, побережжя якого скувало козацький дух на будовах нової імперської столиці, так ось, у куточку нашого краю, у передгір’ї мальовничих, що вабили у ті часі й Івана Франка, і Лесю Українку, й Ольгу Кобилянську, і Василя Стефаника, і багато ще кого Карпат, поміж охопленими звивистими та сріблястими Сяном і Бугом, мешкала одна руська родина. Містечко під звичною руському вухові назвою Радимно лежало на півдорозі між Перемишлем і Ярославом. Розказували люди, що тут король Данило радився зі своїми воєводами, коли йшов у переможний бій проти тевтонців під Ярославом ще за кілька років до “розкрученого” пізніше переможця “латинських хрестоносців” князя Александра, якого прозвали Невским. На честь успішної ради, відвернувши ворогів від руського краю, король Данило звелів поставити капличку, довкола якої з часом виростали хатинки майбутнього Радимно.

Батькові цієї родини, Миколі, завдяки опануванню науки в польській гімназії та непомітності у проявах якоїсь руської окремішності, якої так чи то боялися поляки, чи то просто прагнули всіх перевиховати на лад омріяної “Третьої Речі Посполитої”, вдалося зайняти урядову посаду на пошті. Мати, яка рано вийшла за вже зрілого урядовця в синьому мундирі зі сріблястими блискучими гудзиками та кашкетом барви найвишуканішої гави, бавила маленького сина, пильнувала оселю та непосидючого старшого сина, а також начищала гудзики на завжди випрасуваному мундирі свого любого чоловіка. А немовля, назване на честь переможця всякої нечесті, захоплено розглядало блискучі цяцьки, часом прагнуло їх підтягнути, але, зазнавши невдачі в цьому, переключалося на чорнісінький кашкет. Батько не менш захоплено примовляв: “Юрасю, солодесенький! Ось, виростеш, і сам зодягнеш такого однострою. А поки що, набирайся сил, смочки мамку”. Здавалося, Юрко не хотів відкладати на далеке грядуще приміряння подібного одягу, тому з подвоєною енергією та навіть жадібністю заходився коло маминих грудей.

Ось так би і жила родина, якби не раптовий відхід у вічність глави сім’ї. Після прощань ще декілька днів мати з синами плакали – то водночас, то по черзі поміж сном, а за тиждень, засвідчивши своє право на вдовину пенсію, молода, але вже побита горем вдова перебралася до Любачева, до своєї кузини пані Мороз. Пані Мороз своєї сім’ї не мала, – якось в юності всі дівчата виявилися за неї шустрішими, поки вона віддавалася витворенню чудернацьких вишивок, мріючи, щоб хтось розповідав про чужі краї та як люди живуть, а балакучі вдівці чомусь на дорозі не валялися, тому вона з радістю поділилася помешканням зі своєю уже трішки призабутою ріднею.

Найменший козак справді набирався сил, всмоктуючи одночасно мудрість і журбу, жарти та відгомін звитяг, що лилися з пісень, якими мати приколисувала сина. А співала вона гарно і знала, як і кожна дівчина, що зростала в гуртовій праці, дюжини дюжин пісень. Саме співаючою примітив її майбутній чоловік.

За рік Теофіла з роду Шрамів, коли Юліанчик вже міг бавитися самостійно під пильним оком тітки Стасі та у герцях зі старшим братиком, отримуючи перші синці, відновила свої уроки для дітей, адже мала диплом учителя...

По-різному можна було проводити час на курсантській лаві – або навчатися азам військової професії, або просто відбувати п'ятирічний номер. І якщо за цей час не допустити яких-небудь зальотів на кшталт бійки у місті у стані сп'яніння з подальшим затриманням у КПЗ або крадіжки, то незалежно від успішності лейтенантські зірочки курсантові гарантовані. Бо як де, а у військових вишах пряма або прихована династійність поколінь “у погонах” зберігалася практично цілком і для того, щоб бути хорошим командиром, більшість гадала або спостерігала це, мешкаючи у віддалених військових гарнізонах, що не було потреби зубрити якісь формули чи інші твердження, а просто мати тверду волю, щоби змусити підлеглих бездоганно втілити намічену ціль чи поставлене зверху завдання. Тож не було нічого дивного, що Олексій Куральов не виділявся серед одногрупників стремлінням до науки – у конспектах, щоправда охайно і гарно оформлених, за які він неодноразово отримував свої державні оцінки, було лише те, що давали викладачі на заняттях, на картці ж бібліотечного читача та у часи самостійної підготовки у нього були тільки художні книги. Олексій віддавав перевагу історичним романам або повістям про недавню війну. Вибирив книги своєрідно – переглядаючи книжкові полиці, до яких його допускала моложава бібліотекарка Клавдія Григорівна Репіна, брав яку-небудь і відкривав, де попало, читаючи сторінку-зо-дві. Якщо така наживка юнака зацікавлювала, то книга знаходила місце між його конспектами. Іноді книги рекомендувала Клавдія Григорівна і однією з таких книг, яка запала в душу парубка, стала повість Шолохова “Судьба человека”. Не раз, пізніше, закриваючи очі після команди “Відбій”, майбутній офіцер малював собі власні героїчні вчинки, що зроблять з нього справжню людину, про яку, можливо, хтось також напише історичну повість...

У 1960 році наприкінці п'ятого курсу Олексій Куральов, син командира полка, що, як говорили, був ядерним щитом великої миролюбної країни під назвою Радянський Союз, одружився на Насті Репіной,

доньці Клавдії Григорівної та відставного генерала, який у Велику Вітчизняну викрив не одного шпигуна і після війни отримав доручення організувати спецфакультет як кузню резидентських кадрів. Звичайно, про це не трубили, де лиш можна, військове училище мало цілком спокійний артилерійський нахил, але кого потрібно, скеровували для проходження військової служби у місця, не доступні навіть мріям курсантів “пролетарського” або робітничо-селянського походження.

Відбувши відпустку після випуску, а заодно і медовий місяць на генеральській дачі, що на узбережжі Невської затоки, подружжя Куральових відбуло в одну з частин ОГВР, дислокованих у Берліні. Настя не могла натішитися молодечими митями життя: з чоловіком і до театру, і до кіна, і навіть у Дрезден – у славнозвісну мистецьку галерею. А скільки насолоди давали відвідини крамниць! Німецький трикотаж, такий легесенький і барвистий, так тендітно лягав на струнке, п’янке, палаюче тіло красуні. А не доступні в Союзі французькі косметика та парфуми! Рай!

Чоловік теж знаходив собі задоволення поміж не такою вже важкою і, що головне, регламентованою, бо знав, коли закінчується робочий день, службою. Це і більярд, і рибалка, і, звичайно, знане баварське пиво. Його розливали без обмежень у пристойних берлінських ресторанах.

Чергове завдання, щойно обмивши своє нове звання, старший лейтенант Куральов прийняв звично з гумором – погуляти з групою літнім гарним днем, а це були початки серпня, містечком Дальгов, а заодно “попасти” одну парочку, яка мала перебувати на визначеному, в усякому разі прогнозованому для групи, маршруті: особняк – цвинтар, з можливими випадковими відвідинами певної крамниці або установи. Простіше простого. Подружжя, так в усякому разі здавалося, бо жінка якось знесилено горнулася до чоловіка, прибуло вчасно. Куральов зауважив – привезені “своїм” таксі. Фрау, одягнена зі смаком, видно німкеня, мала в наряді елементи журби і заплакані очі. В особняк вони зайшли дуже пригніченими. Інструкцій стежити за діями в будинку у групи не було, тому довелося очікувати, поки “об’єкти нагляду” залишають оселю. Минали години. Сонце хилилося до заходу. Листоноша приніс вечірню пошту і Куральов

саркастично зауважив, що в цій оселі читають “Правду”. Подружжя з виходом чомусь барилося. Покликав Тіщенка, який досконало володів німецькою, і дав вказівку зіграти ролю: ніби заблукав чи що, подзвонивши в двері. Юнак досить артистично пройшовся вулицею, немов шукаючи якогось будинку за своїми спогадами, зупинився перед ошатним особняком і сміливо попростував до дверей. “Хто ж відчинить, мадам чи месє?” – чомусь французькою повіяло на Олексія, а в душі відчув, що хотілося б йому “шерше ля фам”. Проте... не відчиняв ніхто. Тіщенко завмер розгублено. За мить до нього підскочив Куральов з іншими хлопцями. Двері були замкнені. Підваживши їх трохи, хоча старлей знав, що в НДР за порушення приватної власності німецьких громадян загрожувало висилання до Союзу, група вломилася до особняка. За хвилину з’ясували, що в домі нікого живого – лише дитятко, до року часу, мертвим лежало у маленькій труні. “Шерше ля фам”, – без іронії вже промайнуло в голові офіцера...

У забайкальському окрузі з подружнім життям у Куральових не склалося. Надто вже різючими були для Насті порівняння між вітринами Карл-Маркс-штрассе і перекошеними дрібними вікнами понурих ізб Барнаула. Після розлучення не склалося у старшого лейтенанта Куральова, командира взводу в артилерійському полку, він же – випускник артучилища, і зі службою. Солдати – з нацменів, підкорялися тільки грубій силі і гартування характеру та усвідомлення переконань їм було до одного місця, яке вони навіть не соромилися показувати за бажанням...

Отак одну долю людини поламала якась парочка, що полишила непохованим плід своєї любові.

...Із розвалом Союзу у Куральова, якому вже перевалив п’ятий десяток, пішов бізнес. Отримавши контроль над рядом підприємств і отримавши консультації від нової федеральної служби безпеки, він вирішив особисто відвідати Львов у незалежній Україні, аби переконатися, що конкуруючі підприємства будуть доведені до ручки. Працювати в Галичії виявилось нескладно: владці декларували глибокий патріотизм, уквітчували свої кабінети портретами відроджених героїв і, в той же час, за цілком реальною для клієнта сумо присуджували результати приватизації, як потрібно.

До потяга на першопрестольну залишалися ще години і Куральов вирішив пройтися центром Львова, який у всі часи манив і дивував чужинців. Краківська, Вірменська, Староєврейська, Сербська, Руска відбивали колишні впливи та інтереси людей, які ходили цими брущатими вулицями, – так міркував бізнесмен, вируливши на проспект Свободи. В центрі, напевно звично, тривали шахові баталії, хтось годував голубів, а хтось продавав націоналістичну атрибутику. Куральову чомусь захотілося чогось бандерівського на сувенір і щоб полякати москвичів заодно. В око впала в червоно-чорній обкладинці книжечка з портретом, напевно, Бандери, про що свідчила назва книги. “Цікаво, як склалася доля цієї людини, що про неї повісті пишуть”, – чимось з юнацтва повіяло на Олексія Владленовича. Умостившись у купе, він, за звичкою дитинства, відкрив книжечку, де попадеться, і прочитав з початку сторінки наступне: “...отримав від Інги таку телеграму: “Петро помер, прошу приїхати”. Не пустити батька на похорон своєї дитини не могли навіть радянські спецоргани. Тим більше, Сташинський натякнув, що Інга Поль, його дружина, яка уже багато знає, в стані нервового шоку може наробити дурниць. З ним погодилися, пустили в Дальгов, – Куральов відчував, як йому поволі холоділо, незважаючи на спекотність днини, – але оточили дім, де жили батьки Інги, пильною сторожею. І тоді Богдан Сташинський з дружиною полишають свою дитину непохованою...”, – закінчити хоча б абзац Олексій Владленович уже не зміг – перед очима яскравими барвами миготіла Доля Людини.

ЛАСКАВО ПРОСИМО

– Як я ще можу краще представити людину, за яку говорять її ж книги, виставлені ось на цій полиці? І це лише дешифрація від творчого наробку письменника, якого в митецьких колах іменують патріархом української літератури. Тому краще одразу надати Володимирі Федоровичу слово, яке від давно зробив своєю зброєю...

...Впродовж академгодини Володимир Федорович розповідав про авторський бік усіх своїх двадцяти одного історичного роману: як була залита водою з перекинутої вази з квітами від коханої дружини уся картотека планованого роману про середньовічний Кам'янець-Подільський з відьмами і чаклунами, що звільнило його від тиску історичних фактів і “увімкнуло” вінцевий вимисел в панно сюжету; як випрохав дозвіл у Бориса Григоровича ночувати в імператорських покоях в Олеському замку за обіцянку не водити туди дівчат, аби відчутти миті облоги та падіння твердині; як потайно відвідував Соловки, аби подивитися на приполярне сонце з казематів останнього кошового; як віддав належне одному з дуже небагатьох позитивів радянської дійсності – організації творчих міжнаціональних зустрічей письменників, завдяки чому він героя свого роману, кирило-методіївця, побачив у несподіваній іпостасі визначного наукового діяча народу, письменники якого цього разу приймали в себе письменницьку братію, а він, Володимир, бачте двадцятилітнім юнаком служив у цьому містечку і пропадав ночами поміж чудернацькими східними вуличками з коханою Арзи; як заблукав у рідному містечку на Поділлі і, щоб не осоромитися, пошепки випитував у жвавої, сповненої крові та молока, молодиці-крамарки, де ж та рідна ратуша, чим знайшов таку недонаснвшу назву своєму новому романові; як втікав від реальних бойових звершень підпілля до інтелектуальної війни, до боротьби думки, образу та слова в першій із епопей про УПА, як...

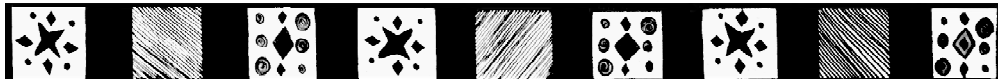
Вояки слухали захоплено, передчуваючи, що їхні провокаційні питання приречені на миттєве розчинення, наче піни від набігаючої на берег морської хвилі – така глиба знань випробує їх своїм творчим різцем.

– З мертвими не воюють. Може за життя він і був би моїм ворогом і ми зіткнулися б у страшному двобої, але тепер з ним поквиталася земля, накривши його надмогильним горбиком. А постаменти – це наруга над нашою українськістю, найкраще, як в Прибалтиці – звести їх до спеціального парку, огородити, виставити охорону і... брати гроші за квитки на територію – плати і хоч цілими днями молися своїм божкам...

– Дуже Вам дякуємо, вельмишановний Володимире Федоровичу. Вкрай, вкрай цікаво! І дуже потрібно нашій молоді. Як правильно Ви підмітили – ще з двадцять років назад відбою від інтелігенції не було – всі хотіли виступити перед захисниками Вітчизни. А сьогодні... Ніхто не зголошується. Всім байдуже.

– А може ви не запрошуєте? Я ось цих двадцять років тільки і живу в Кам'янці, ніде не виїжджав. Запросили – прийшов, – так подякував за пам'ятний дарунок відповідальному за патріотичне виховання маститий гість.

Дружині

Я уловив її погляд. Точніше мій шукаючий погляд був зупинений її очима. Рідко коли я поступався. Зазвичай, вдивляючись прямисінько в зіниці, я дочікувався або наче збайдужілого відведення очей, або їх сором'язливого опускання, або різкого висловлювання, близького до: “Чого витріщився?”. Але сьогодні я відчув, що не можу перемогти, але не можу і позбавити її свого вдивляння. Ми поєдналися очима. Її блакитні, мов кришталь, очі були незвичайними. Вони були сповнені...

– Матусю, чому я не заслуговую на радість?

...Враз синява захопила мене всього. Її стало дуже багато, настільки, що не відчувалося ніг. “Як я хочу..., хочу..., хочу...” – читалося у її очах.

– Матусю, мені лячно, він на мене так дивився, – шепотіла під Херувимську, притягнувши маму за руку.

Погляду вже не було, але його слід, слід, слід. Незважаючи на освіжаючу блакить, він палив, обпікав. Призив очей вимагав рівності! А могло б...

– Дівчино, вам так пасує до оченят жовта суконка. І чому би нам не познайомитися?

...

– Ні, ні, ні! Я не можу знайомитися! Хіба ви не бачите?!?! Я хочу, але ж не можу, можу, можу.

...Донька, намагаючись витримати поставу, але міцно вхопившись за простягнуту материнську руку, кволо пошкандибала спотвореною ходою у супроводі своїх херувимів. І роз'ятрених ілюзій.

МОВНИК АБО ЯЗИЧНИК

Едійці

Крим – багатонаціональний край, колиска для багатьох народностей. А скільки за свою історію ця земля прийняла як добрих гостей різних переселенців. А яких тільки культур не увібрали в себе ці дійсно родючі звичайних, мускатних та ізабельних сортів винограду землі?! Гармонійно сплелися крізь віки надбання та світогляд кочівників з азійських степів і гір, елінів і римлян, адептів культу цивілізацій, русичів, як віно за жону віддавши завойований Корсунь, на місці якого в одній із сусідніх бухт через століття “створили” нове місто ще донедавна московити, а тоді вже рускі, що теж прищеплювали свої риси, а також народностей тюркського світу, західного світу через скороминучих повойовників з Британії, Франції чи Німеччини та, навіть, і, особливо зараз, мешканців Піднебесної, кромом якої заповнені усі ринкові площі, навіть екзотичні для Криму вишиванки і ті штампуються найчисленнішою нацією світу.

– Could you tell me where I am? – Звично почувеш на теренах рідної землі української від ласкаво-прошеного гостя, що якогось дива зазирає в мапу місцевого краю та, видко, не може дупля в ній дати.

І в милозвуч цим фразам суголосять...

– Proszę powiedzieć, jak mogę dojść do stacji autobusowej?¹

– Ich muss mit der Burg so schnell wie möglich zu bekommen².

– Perdón, cómo puedo llegar a la estación?³

---

¹ Прошу сказати як пройти до автостанції (пол.)

² Мені потрібно доїхати до замку якнайшвидше (нім.).

³ Вибачте, а до станції як дістатися? (ісп.).

– Signore, signore, tu sei buono come ruzha e cos? bello che basta chiedere di aiutarmi a trovare la tua libreria preferita.⁴

І раптом:

– Перепрошую, я Вашою маршруткою доїду до Симеїзу?

Стоп. Це вже з іншої опери. На таке милий до мозаїчних гостей із цілого світу водій транспорту загального користування може вам відвалити щось на зразок:

– Къырым – бизим ана-Ватанымыз. Гузель топрагъымызгъа хош-сефагъа кельдинъыз. Мусафир олунъыз. Лякин, мусафирликте булунгъанынъызны бир дакъикъагъа унутманъыз.⁵

– Вибачте, я вас не зрозумів. Питаю, чи з Вами можна доїхати до Симеїзу?

– ... Не умєєш по-челавеческі спрашівать, не єздї к нам.

...І навіть незважаючи на те, що вже і Тетерятники, останній бастион життєвого чинного кредо “свій до свого по своє”, відважилися в цьому році податися до берегів Егейського моря в Анталії, ми все одно наступного літа вистоїмо довжелезні черги, за звичкою чомусь не зменшувані, хоча потоки відпочивальників на український південь ступенево з року в рік тануть, напевно їм вторять пасажирські вагони, що вдруге-втретє повичерпували свій ресурс на перегонах чумацькими шляхами, і подамося до таки повернутого нам віна князя Володимира, аби впізнавати та кланятися українським слідам-пам’яткам, зрошеним і трудом, і кровію, і слізьми по всій землі від Корчева до Хаджибея.

---

⁴Пані, пані, ви така гарна як ружа, і така приємна, що мушу лише вас попросити допомогти мені знайти вашу улюблену книжкову крамницю (іт.).

⁵Крим – наша Батьківщина. Гостинно просимо на нашу прекрасну землю. Проте ні на хвилину не забувайте, що ви тут гості (крим.-тат.).

Едійка, двадцятишестилітня кримська татарочка, що несподівано озвалася дуже мило на іншому кінці мобільного дроту, коли я через неуважність з запису на листочку замість б набрав на клавіатурі мобільника 5, яось, у затишній кав'ярні-цукерні “Арзи” бездоганною українською, ще кращою, ніж її можна почути на вулицях галицького П'ємонту, підтримала таке наше рішення, мовивши по хвилі задуми: “Казан гудінням повниться пустим, коли він не наповнений нічим”.

– Так мені тато казав. І пояснював: “Повернувшись на землі наших предків, ми з пошаною мусимо ставитися до тих, хто зберіг цю землю, як і зберіг право повернутися”. І ми вивчили мову вашого народу. Хоча, хто зна, може і раніше ми її знали, не усвідомлюючи цього, бо від віків співіснування чи, – тут вона не змогла підібрати, вочевидь, адекватного слова, – состязаній в жилах і нашого народу мусить струменіти, виразнюючись у наших поглядах і діях, кров, здобута тогочасною тимчасовою перемогою над взятими бранцями і полонянками.

Ми мовчки допивали чай, кидаючи до рота усю мозаїку рахат-лукуму, і кожен був замислений у своє спільне.

МАТИ МИЛОСЕРДЯ

Присвячую 100-річчю запрошення митрополитом Андреем до Львова Олекси Новаківського

– Вибачайте, мій дорогий, н-е м-о-ж-у, – із неприховуваним роздратуванням протягнув митець.

Перед ним стояв отець-декан самої Свято-Юрської гори у дещо незвичній позі прохача.

– Але ж Ви бралися завершити проєкт до храмового празника.

Гнів блиснув із очей Новаківського, а це був саме він.

– Як Ви, святий отче, смієте перекладати свої прорахунки на інших? Я Ексецеленції вже повідомив – їду до моїх дітей-пластунів у Дору, в Карпати. Ця робота вимагає мене всього. Я віддався їй цілком. А нині – мушу вже Вас полишати. Я ж бо не розмноженням копій Богородиці займаюся.

Олекса, повернувшись, припинив розмову і підтюпцем, не зважаючи на свій поважний вік, почав збігати до вхідної брами, начебто втікаючи від сорому за незакінчену роботу. Підмайстри із підрамником Богородиці милосердя, яка мала бути оздобою Свято-Юрського собору, гордістю парохіян і львів'ян, не вправлялися в тому, аби наздогнати вчителя. Новаківський дійсно був дуже незадоволений собою, бо замість того, щоб згідно з творчим задумом, парити над українською землею і людом, стопи Свято-Юрської Мадонни опинилися фактично на подвір'ї зображених храмів, затіняючи їх.

Це був тисяча дев'ятсот тридцять п'ятий. Із Карпат Новаківський повернувся хворим і після невдалої операції помер. На твір, який мав стати підсумком життя, часу Творець більше не відвів.

* * *

Прошло півтора десятиліття і другі совіти, розправившись із бандами бандер і саботажниками-куркулями, вдалися до ідеологічної зачистки. Під ревізію стали потрапляти і твори мистецтва,

і система формування критичних поглядів на творчість, і, звісно, самі творці, мертві, забиті чи ще чомусь живі.

– Рукописи не горять. – З тріумфальним сміхом кидали ці слова в обличчя історії сатрапи імперії колективного рабства та однодумства, одночасно спалюючи все, що відхилялося від канонів, – слово таке видумали!, – мистецтва соцреалізму, не забуваючи більш-менш вартісне, із минулих століть, до хранилищ імперських столиць облікувати – досвід попередніх двадцятих-тридцятих показав, що у разі потреби на них можна добряче підзаробити – в загниваючому капіталізмі знаходилися бездумні та грошовиті поціновувачі штук і штуки. Щодо мистецтва свіжої доби, то тут домінувало пророче “Не било, нет і бить не может”.

* * *

Імперія завалилася спокійно, не поховавши під своїми уламками її adeptів.

Церква вийшла з підпілля і вступила в добу храмових війн, які руйнівні пройшли у масштабах міст, громад, колективів, родин на благодатному ґрунті такого дивного плюралізму та само-необмеженості.

– Скажіть, а Ви до якої церкви ходите? – Питання враз відрубувало від усіх попередніх тем і зацікавлень і на години пожвавлювало, а не рідко і загострювало, атмосферу за столом.

– Як до якої? До православної, – відповідав якийсь вусань, нариваючись на заготовлене: “Добре, але відомо ж бо, що наші герої, вояки УГА і УПА, були греко-католиками...”

– Ну звісно, що до нашої, до греко-католицької, – лунала відповідь якогось заможного дядька, що в часи перебудови вчасно відкрив кілька крамниць і забігайлівок, а зараз вважався найбільшим меценатом у розвитку церковної інфраструктури. На таку свою позицію він обов’язково отримував з пантелику збивче: “Ясно. Але не ясно одне – козаки ж то, якими ми пишаємося і славимо, обороняли-то віру православну”.

Дискусії долали тривалості дня, тижня, місяця і навіть року, а в той час режисери нової реальності собі усміхалися в вус.

У Львові, толерантному від віків до всіх народностей – гляньте лише на топоніміку міста, на надгробки Личаківського та Янівського цвинтарів, на пам'ятки, що для нащадків залишили і українці, і поляки, і росіяни, і євреї, і вірмени, і молдавани, і греки, і австріяки, і, навіть, американці, – повертали збережені сакральні будівлі для молитов і релігійних потреб. Надійшов час і для приміщення фондів Музею народного мистецтва у Львові – ансамбль Вірменської церкви мав належати її фундаторам, громаді з північно-західної долини гори Арарат.

Відсунувши ...надцятий стелаж, який підлягав винесенню, робітники побачили довжелезний, десь на два метри, сірий від порохів паперовий згорток (підрамник із натягнутим полотном, відвернений лицем до стіни).

* * *

– Як, Ви ще досі не бачили цього шедевр? Він же саме на Вас чекає в майстерні, де творив митець – якраз навпроти Свято-Юрського собору та Митрополичих палат. На тому місці стіни своєї оселі, де колись Новаківський намалював ескіз Мадонни милосердя вуглем. Пізніше, цьому творові не пощастило з щасливими власниками оселі – це вуглетворне диво на віки було затерте, зберігшись лише у світліні Шалабавки.

НАРОД МІЙ БУДЕ

(сценарій міні-сценки до 150-ліття Євгена Петрушевича)

Дійові особи (відрекомендовуються перед початком):

Євген Петрушевич

Цинік

Діти майбутнього – дівчинка, троє хлопців

Співачка, лауреатка “Сурм звитяги”

Журналіст-історик

Львів, 2004 рік.

Євген Петрушевич виходить на сцену і розмірено долає її. Назустріч йому виходить Цинік і промовляє:

– Не думаю, що Ваша поява є доречною.

– Доброго дня, вельможний пане. Якби я з Вами щодо Вашого бачення доречності погодився і тоді, у крах імперії Габсбургів, то моя поява сьогодні тут, на відтвореному у вуличній основі лабіринті поміж Франком, Грушевським і Костомаровим, була б неможливою.

– Про що Ви, пане диктаторе, кажете? Та Ви долі маєте дякувати за поразку від Польщі та за зраду Галичини Петлюрою, що урятувала Вас від неминучого розвінчування культу особи та вождізму!

– Дивуюся, які ж ви живучі – за будь-якої влади ви, мов риба у воді. Тільки уловлюєте, куди флюгер з чергового олімпу вказує, те й висміюєте, а чому не вдається вам іронії піддати, на те сумнів напускаєте. Не розумію лише одного – ваші справи – це за гроші чи за спробу шкуру зберегти? А може, щоб хазяїн

халявки дозволив лизнути? *(заглядає в очі)*. По очах бачу, що в останньому ви вправляєтеся не без насолоди, – а не лячно, коли хазяїна заморозить, язика свого залишити на чоботі?... *(Цинік починає знижуватися і присідати)*. Наскрізь таких бачу *(тим часом входить Журналіст)*. Йому захотілося про УГА, про Петлюру розкукурікатися.

– *(Журналіст)* Ну звісно, перепрошую панство, що вриваюся у вашу близько-смертельну сутичку, але й мені згадалося *(звертається до Петрушевича)* їхнє зневажливе “моська, яка хоче прилучити до себе слона” чи “пусть гібнут, мамкі ещо нарожают” *(Цинік остаточно змалів, але зиркає з-під лоба люто)*. Ось-ось *(показує на циніка)* їхня реальна височінь, але через те, що крадькома чи гвалтом залазить воно в душу кожного, орду творячи, ми і досі плентаємося на манівцях позачасової дійсності, а другою рукою тяглом виступаємо для чужих поїздів бистроїзних. Згинь, нечисте, нудить від тебе *(Цинік рачки зникає)*.

– *(Петрушевич)* Аж не віриться, що серед писак-одноднівок можуть з’являтися особистості?

– Не в писаках справа, справа в зростанні – вичави з себе раба, однак, гадаєш, це легко? Вам простіше було, коли над головами кулі та стрільна літали. А нам, як це зробити, коли навіть коментар до статті чи в соцмережі має свою ціну?

(Петрушевич хоче відповісти, але не встигає. На сцену вибігає співачка)

– *(Журналіст)* Спокійно, митці зараз заправляють. Ця – з тих, що на барикадах – талант, відкритий “Сурмами звитяги”. Це наш дарунок тобі з нагоди повернення в рідну, зрошену кров’ю, потом і слізьми, землю – став же початком тепер твій кінець.

– Не бійся жити, світ для тебе

(На сцену вибігають діти)

– *(Петрушевич)* Хто вони?

– *(Хлопчик до журналіста)* Ми самі відповімо.

– *(Дівчинка)* Так, ми разом.

- *(Хлопчик до аудиторії)* І нас багато.
- *(Петрушевич)* Де той цинік, ти чуєш?
- *(Всі, за чергою)* Чуєш? Чуєш? Чуєш?
- Народ наш не подолати!

(Всі виконують “Гей, у лузі червона калина”)

*Спеціально для львівської команди Джур-2013
2 липня 2013 року*

СТЕПАНІВНИ

Ніч. Біля ліжка мерехтить свічка. Видно силует дівчини, що схилилася над книгою. Перегортає сторінки. Раптом піднімає голову і задумливо:

– О, не журися за тіло!

Ясним, вогнем засвітилось воно,
чистим, палючим, як добре вино,
вільними іскрами вгору злетіло.

Легкий, пухкий попільць
ляже, вернувшись, в рідну землю, –
в купі з водою там зростиш світлицю
стане початком тоді мій кінець.

Замовкнув, по паузі сонливо:

– Грай же, коханий, благаю!

Засинає.

Вбігає дівчина, одягнена у стрій Пласту. Підбігає до сплячої і починає трясти.

– Вставай! Вставай ж-бо. Ну, прокидайся.

Піднімається. Сідає на ліжку. Потягується.

– Що сталося? Що за напруга?

– Ти що, забула? Сьогодні починають запис до других Січових Стрільців! Ти ж знаєш, яка маса народу бажає долучитися. І всіх можуть не прийняти.

– Чого тобі хвилюватися. Ти ж їм такого перцю завдала тоді, коли вони спочатку відмовляли тобі у членстві старшинських Січових Стрільців.

– Та ти нічого не розумієш. Треба надати допомогу. Відібрати дійсно найкращих. А Роман сам не справиться.

– Ти сказала РОМАН! (*чуттєво, дуже стиха*). Він що, там організувати буде? Не відповідай, сама знаю, що він завжди в тих місцях, де найбільше потрібно зваженості та рішучості. (*Замріяно*) А який він гарний!

– (*Жартівливо*). Раз-два-три, закохалися ми! Як ти можеш так говорити про нього, коли ти його ще навіть не бачила.

– Так. (*Піднімається поволі. Загадково*). Але ж він сниться мені щоночі. Такий стрункий і дужий. В очах – іскринки, а в руках, в його руках – згорає праця вся! Як хочеться з ним до танцю, тільки не на маленьких вечорницях у “Бесіді”, а на справжньому балі в Народному домі (*кружляє, в темпі вальсу*). Раз-два-три, раз-два-три (*зупиняється*). “Роман Дашкевич!” (*розвертається на півоберта, киває головою, імітуючи відрекомендування*). “Оленка, (*заширившись і потім гордо*) Олена-Марія Степанів!” (*начебто подумавши і злегка цинічно*) “А Ви, поза сумнівом, є постійним учасником таких забав, чи не так?” (*знову розвертається на півоберта*) “Важко Вам повірити буде, однак я тут вперше. Не можу віддаватися розвагам у час передчуття великих змін” (*наступні півоберта*) “Великих змін?”

– Так і сказав: “Великих змін?” Як хвилююче це звучить. За таке справді варто покохати.

Лунає лірична пісня (“Маєва нічка” або перші два куплети “Накрила нічка”). Під її звуки з протилежних кінців сходяться, шукаючи один одного, дві постаті. При світлі видно, що вони одягнуті в стрілецькі однострої. Спочатку він:

– Де ти, моя любове?

– Де ти, мій голубочку? Мій Романчику? Як важко тут, у неволі, без тебе, моя радосте.

Підходить до дівчат.

– Чи немає вісточок з краю? (*вбік*) Може Ромусь про себе якусь вісточку подав?

Одягнена в суконку дівчина.

– Зачекай. Щось я в своїй купі паперів бачила.

Обидві дівчини починають вдивлятися, як та перелистує і перетрушує книжку, аж поки не випадає трикутник.

– Ось! (*читає на конверті*). Тут перекреслено, адресата записано наново: “Елене Степанов. Туркестан”.

– Так, так! Це мені. (*Хапає трикутника, розгортає і починає читати*). “Люба наша Оленонько! Нарешті дійшла до нас вістка через французький Червоний Хрест, що ти жива і здорова...”.

Продовжує озвучувати написане чоловіча постать, яка сидить за столом і, схилившись, пише.

– ...що доля занесла тебе аж до далекого Ташкента. Ти не повіриш, але твоє ім’я фактично не сходило зі шпальт віденських і, навіть, краківських газет, а що вже говорити про львівські та станіславські часописи. Усі дописувачі вкотре переповідали, як ви вибили з Маківки москалів, але не обходиться без домислів і прикрашань, мовляв, перемогли виключно тому, що на останній штурм стрільців повела сама хорунжий Олена Степанів. І наші хлопці через свою парубоцьку вихованість просто не змогли тебе саму полишити, тож так гналися, аби стримати від небезпеки, що не зчулися, як подолали всі ворожі осоружні загороди, а ворог перед таким натиском вдався до панічної втечі.

Постать перестає писати і піднімає голову. Тим часом дівчата:

– Невже так було, подруго хорунжий?

– Ти справді неслася під кулі ворогів? Тобі не було лячно?

– Я вам можу сказати лише одне: свій страх я залишила тоді, коли добивалася вступу до лав Січових Стрільців. І ми довели нашим чоловікам, що дівчата можуть на рівні з ними гідно служити своєму народові. Але чому він нічого не пише про мого Романа?

Військовий знову проходить повз дівчат у зажурі.

– Де шукати тебе, моя ладонько?

– Як я його кохаю!

– Як я його кохатиму!

Постать знову схиляється над столом, продовжує писати і промовляє:

– Проте поспішу тобі головне повідомити. Твій чоловік, сотник Роман Дашкевич також потрапив нещодавно до московського полону. Дехто навіть схиляється до думки, що цього він прагнув, аби віднайти і порятувати свою дружину. Я допускаю такі його думки, бо знаю про вашу святую любов, проте не йму цим судженням віри, адже добре знаю Романа, його ставлення до присяги і до покликання – він покликаний до збройної боротьби і віддасть себе вичерпно. А справи власної душі він давно віддав в руки Господні. Тому ви і пошлюбилися. І, якщо Богові буде те угодним, то ви побачитеся, хоча боротьба наша триватиме ще довго. Ти питаєш, де він у полоні?

Нестримно:

– Де?

– Де?

– Де?

– Точних відомостей немає, як і про тебе не було довгих три місяці. Але чутки ходять, що десь на Забайкаллі.

Лунає пісня (“Ой у полі нивка”). Постать підходить до Степанівни, вдивляється по черзі в кожну і зрештою хапає за руку старшу і відводить вбік.

– Я мушу тобі сказати те, що завжди носив у серці, але ніколи не наслідуювався відкрити. Можливо і не відкрив би, якби не війна...

(відлунням)

– Війна...

– Війна...

– Пам'ятаєш ті ювілейні Шевченківські дні, коли на наддніпрянській Україні заборонили вшановувати пам'ять Кобзаря. І ми, нутром відчуваючи прагнення соборності, мусили зорганізувати дефіляду у Львові.

– Дійсно, потужно то виглядало. Стільки нашого люду вулиці Львова з часів Хмельницького більш не бачили...

– Так, і ти стала у витоків цього Майдану. Мене тоді це так пройняло – я зрозумів: ти або будеш моя, або нічия!

Лунає марш. Проходять вояки, зупиняються, виконують вправи зі зброєю. Коли закінчується показ, до пари підбігають обидві дівчини і почергово:

– Це була я...

– І я.

Всі беруться за руки в коло і починають розкручувати гуцульський танок (типу аркану), що набирає швидкості. Музика може лунати сучасна, наприклад, Руслани. З останнім акордом, коли коло розривається для шикуння в лінію, та після поклону, падає завіса.

Масва нічка

Написано 1916 р. в Тудинці, біля Соснова, над Стрипою

25
1. Ма - є - ва ніч - ка ле - го - том ди - ше, ген - спи - ва со - ло -
28
вей - ко, піс - ня ко - хан - ня до сну ко - ли - ше.
31
ой, лю - лі мо - є сер - деч - ко, ой лю - лі, піс - ня ко - хан - ня
34
до сну ко - ли - ше, ой, лю - лі мо - є сер - деч - ко. Ой
37
лю - лі, лю - лі, лю - лі, спи сер - це мо - є
40
спи, до сну ко - ли - шуть ту - ї, ой
43
лю - лі сер - це мо - є

2. Вечера блакит в мрійнім безкраї,
Зорі мигочуть ясененько.
Тремтінням душу жага проймас,
Ой люлі, моє серденько.

3. Люлі, кохана, тільки думками
До тебе з поля долину,
Під зоряними небес світами
в вечірню, тиху годину.

Накрила нічка

Написана у пам'ять поручника УСС Осипа Яримовича,
що загинув під Конюками коло Бережан в липні 1917 р.

Вірші та мелодія Романа Купчинського

40 На - кри - ла ніч - ка тай ти - хе - сень - ко зем - лень - ку кру -
52 гом, лиш ві - тер мря - ки же - не але - гень - ка
55 над ро - зі - спа - ним лу - гом. Там до лю - бо - ви пак
58 на - кли - ка - є: че - рв - ни - чень - ко со - ло - вій,
на до - ли - ні сто - пть по - руч - ник мо - ло - дий,
61 з мі - сяць сріб - ний роз - та - та - є ча - рив - ну про - жу
ю - му, що хви - ля, ви - лі - та - є за - хва - ніч - ко згру -
64 мрій, _____ Спи, дві - чи - но, спи, ко - ха - на,
дві, _____
67 зло - ті мрі - ї сні, _____ і про ме - не,
_____
го - лу - бонь - ко, не _____ за - будь, спи - ни _____

2. А там у Львові музики грають,
Танець жваво йде.
Дівочі очі як зорі сяють,
Любка всім перед веде.
І усміхається чарівно,
І клонить голову на грудь,
А сотник просить, сотник молить:
“Кохана, не забудь!”
Сіріє ранок, світла гаснуть,
Тяжіє сонна голова,
А сотник шепче ще до ушка
Прощальні слова:

3. Ударив гранат як грім гремучий –
Землю розгорнув,
Збудив окопи і ліс дрімучий,
І ставок, що вже заснув.
Там при окопах на долині
Лежить поручник молодий,
Йому потічком випливає
Червона кров з грудей.
І знову стихло все довкола,
Ставок заснув, здрімався ліс,
А тільки вітер на соснині
Зітхання тихе ніс.

Ой у полі нивка

Народна пісня, залюбки співана в цілій УГА

The image shows a musical score for the song "Oy u poli nivka". It consists of four staves of music in a 4/4 time signature, with lyrics written below each staff. The lyrics are in Ukrainian and describe a scene in a field where a girl is being courted by a Cossack.

13
А
1. Ой у по - лі нив - ка, ро - сте сте - бе -

16
лин - ка. Там дів - чи - на жи - то жа - ла

19
са - ма чор - но - брив - - ка. Там дів - чи - на

22
жи - то жа - ла са - ма чор - но - брив - ка

2. Жала вона, жала, стала спочивати,
Їхав козак з України, мусів шапку зняти.
3. Мусив шапку зняти, добридень сказати:
“Помагай Біг, дівчинонько, яре жито жати”.
4. А дівчина встала, встала, відказала,
Ще й до того козаченька серденьком назвала.
5. “Як підеш додому, не кажи нікому,
Бо рознесуть воріженьки, як вітер солону!”
6. “А вітер буйненький, солома легенька, –
Возьмуть мене люди в зуби, я ще молоденька”.
7. А вже тая слава по всім світі стала,
Що дівчина козаченька серденьком назвала.

Їхав стрілець

Станіслав Людкевич

Пісня зложена в пресовій квартирі УСС у Тудинці над Стрипою при кінці 1915 р.
і прийнялася опісля по обидвох боках Збруча у війську та серед народу

Marciale

1
Ї - хав стрі - лець на вій - нонь - ку про - шав сво - ю дів - чи -
4
нонь - ку. Про - шай ми - лень - ка. чор - но - бри - вень - ка
7
я їду в чу - жу сто - ро - нонь - ку. Про - шай ми - лень - ка
10
чор - но - бри - вень - ка. я їду в чу - жу сто - ро - нонь - ку.

2. Подай, дівчино, хустину,
Бо як у бою загину,
Накриють очі темної ночі,
Легше в могилі спочину.

3. Дала дівчина хустину,
Стрільчик у бою загинув,
А серед поля гнеться тополя
Та й на стрілецьку могилу.

ЦУКЕРКИ ДЛЯ ПОЛКОВНИКА

(сценарій вистави до 120-ліття полковника Євгена Коновальця)

Лицедії: Коновалець, “Валюх”-Судоплатов, Ольга, стрілець, батько, Олена Теліга, Бандера, голос за штору, два голодранці

У кав'ярні “Лем'єр” за столиком з філіжанкою кави і читаючи велику газету сидить Євген Коновалець.

Лунає голос читця за штору:

Ми вийдем жорстоке зустріти,
Заховане в ранковій млі,
І стануть не луки, не квіти –
Каміння саме на землі.
І будуть не сонце, не обрій,
А сірість похмурого дня

(на сірім граніті хоробрі
Різьблять своє мужнє ім'я).
Шляхи – велетенські гадюки...
Невгнутий, розмірений крок...
Діла і змагання сторуки,
І смерть, як найвищий вінок. *(Олег Ольжич)*

Заходить відвідувач у темних великих окулярах, з кепі на голові, тримаючи в руці валізку. Звертається до аудиторії: “Я – “Валюх”. Будьте тихіше” і прикладає вказівний палець до вуст. Зненацька повертається і стрімко йде до Коновальця, протягуючи руку.

В.: Слава Україні!

К.: Героям слава!

В.: Я Вас уявляв іншим.

К.: Я Вас теж.

В.: Маю для Вас маленький дарунок. Сподіваюся, Ви любите солодощі (*дістає з валізки коробку цукерок*). Цукерки – “Красний Роттердам”, чоколядові (*розпаковує*).

К.: Ніяк не звикну до радянських назв. Хоча прагнення Москви бути всюди – цілком очікувані (*пильно дивиться у вічі Валюху, той погляд витримує і повільно промовляє*).

В.: Пригощайтесь. Вони дійсно смачні – зроблені для експорту.

К.: Дякую (*бере цукерку, нюхає*). Запашні, як та весна 17-го, коли ми жили стрілецтвом (*починає помаленьку відкусувати*)

*Вбігає радісно **стрілець**, розмахуючи руками і викрикуючи:*

Ранок, ранок! Час світання...

О, який прекрасний час!

Криком щастя і страждання

Україна кличе нас.

Голос страдниці лунає,

Голос Матері, сини,

Під корогви вас скликає

Стати в грізні буруни.

Час горіння... час світання,

О, який прекрасний час!

Криком щастя і змагання

Україна кличе нас! (*Олександр Олесь*)

Стрілець сідає за сусідній столик і тужливо дивиться.

К.: Скільки надій в нас тоді бурлило. Як п’янила голову думка (*захоплено*) “Україна”. Куди все поділося?

В.: Я Вам скажу, куди. Ось, дивіться (*бере в Коновальця газету і читає*): “Приїхавши до Кам’янець-Подільського, наш курінь одержав почесну функцію охороняти Директорію і владу Західної України.

Наші вояки за цей останній місяць виконували свою службу сумлінно, гідно й дисципліновано. Я під своєю командою мав першу сотню, яка складалась з гуцулів. Наш курінь мав інший військовий однострій і місцеве населення уважало нас за чуже військо, чому послужив і той факт, що наші вояки поводитись чемно та не пиячили. Служба вояків не була легкою. Часто приводило до кривавих інцидентів, які спричинювали пристрасні дискусії між вояками і цивільним населенням, з яких кожний по-своєму хотів будувати Україну і визначав її тільки по програмі своєї партії. Такого роду дискусії нас розчаровували. Вони вносили в ряд наших вояків пригноблюючий настрій. Такими дискусіями різні елементи думали притягнути і наших стрільців до своєї групи і так розладнати дисципліну. На це булавний І. Гундек, син бідної вдовиці з Ясіня, зауважив: “Мені здається, що тут усі будують партії, а не Україну. Так України ми не збудуємо, а якби вона була, то ми її самі зруйнували б”. Тодішні керівники в той вирішальний і критичний час одне забули, що не партії збудують Україну, але залізна єдність національно свідомих мас під керівництвом дійсних патріотів, а не засліплених вузькопартійних вождів”.
(*Степан Клочурак*)

К.: (*встає і починає походжати з газетою в руці*): Так, саме так. Послухайте, як я писав (*читає*): “Сумної пам’яті отаманію зродив мобілізаційний наказ Директорії. На тлі повної неприготованости апарату та безсилля військової влади взяти в руки маси мобілізованих, появились самочинні коменданти менших і більших збройних гуртків, які вели всякого роду самочинні операції та швидше або пізніше розходились додому, або переходили на бік большевиків. Показалось, що особистий склад Директорії є, безумовно, невдалий, і що в такому вигляді Директорія буде не здібною вивести Україну з небезпеки кількох воєн та закріпити державність. З її складу лише Петлюра – людина криштално чесна, безкорисна, доброї волі, великої віри й енергії, не маючи потрібної підготовки для керма військовими й політичними справами Української Республіки, мав велику віру, що була тим чинником, який мимо неспіхів Української влади спаював усіх в одну цілість і дав змогу, не дивлячись на незвичайно не сприятливі обставини, вести

визвольну боротьбу на українській території більш ніж півтора року... А коли розпочалась найстрашніша сторінка визвольної боротьби Соборної України – період духовної прірви поміж двома частинками нації, антагонізм, що існував досі тільки поміж політиками, які групувались біля двох урядів, перенісся після денікінської угоди в низи, а в першу чергу – в стрілецьку масу. Січові Стрільці пробували боротися проти цього. І, зрештою, з усіх наших цілей і завдань перед нами лишалась тільки одна мета – “зберегти себе, як військову одиницю, щоб відсунути якнайдалше неминучу катастрофу та вийти з неї з честю”.

В.: Що було, то сплило. Ми мусимо врахувати цей досвід. Треба готуватися до всеохоплюючого повстання на Україні...

К.: Ти сказав Ук-ра-ї-ні. Як хапає серце! Як там на золотих ланах Слобожанщини? Як там оповита ревучим Славутичем Наддніпрянищина? Чи є хоч один залишенець на Кубані чи в Холодному Яру?

В.: Ой, не питайте товаришу. Голодомор та індустріалізація цілковито змінила народ. Всюди панує страх і сірість. “Не висовуйся і може по тебе не придуть цієї ночі!” *(з їдає цукерку)*.

Вибігають на сцену двоє голодранців. Коновалець зупиняється. Голодранці по черзі промовляють (в той час Валюх викладає на стіл з валізки різні речі: пляшки, фотокартки, листи, пістолет та ін.):

Перший: Ми не брешем, не лукавим – // Що подумаєм, берем! // Ми сьогодні світом правим, // Все жерем, жерем, жерем!

Другий: Тільки ми од страху вільні, // Ми – сини Європи! // Ми *(вдавано велично)* – могутні, // Ми *(гордо, викликаючи)* – всесильні, // Ми *(стишено, загадково)* – пітекантропи!

Перший: *(швидко)* Нам живеться ласо й любо, // А на совість ми плюємо – // Що потрапило на зуби, // Те жуєм, / Жуєм, Жуєм!

Другий: Тільки ми від глузду вільні, // Ми – сини Європи! // Ми – могутні, // Ми – всесильні, // Ми – пітекантропи! *(Василь Симоненко)*

Стрілець цілиться в голодранців, які втікають.

К.: *(киваючи, стрільцеві):* Як важко проти цієї азійської зарази боротися! Проте мусимо. Хто, як не ми? *(з'їдає ще цукерку).*

Входить солідний чоловік, підходить до Євгена і кладе йому руки на плечі, промовляючи:

О сину мій, тобі на спину
Важкий тягар кладе Господь.
Пишайся ним: ти нині
Почвари йдеш збороть.
Твердий ти будеш і упертий,
Як струм води, що рік-у-рік

Довбає кремінь мертвий.
Згуби рокам тим лік.
Працой. Клади на камінь камінь.
Як запахущий срібний крин,
Розквітне над віками
Твій подвиг і твій чин. *(Юрій Клен)*

К.: Дякую, батьку!

Чоловік: Тримайся, сину. А хто це? *(киває головою на Валюха. Віддаляючись, лунає: “Хто це? Хто це? Хто це?”)*

К.: Хто ти? *(Валюх протягує цукерку, раптом звучить все голосніше вальс Штрауса).*

Вбігає дівчина

Ольга: Євгенчику, твоя улюблена мелодія. Ми так рідко танцюємо. Давай покружляємося *(Коновалець вклоняється батькові, потім дружині та бере її до танцю. Роблять коло, зупиняються).*

Ольга: Євгенчику, скільки кілометрів ти вже зробив у цій кав'ярні? *(сміється).* А я принесла тобі твоє найулюбленіше *(протягує яблуко, Євген цілує Ольгу. Вальсують ще коло).* Щось мені не спокійно. Ти ж сьогодні не зміниш звички допізна не працювати? Ну скажи, що ні. Юрко, твій скарб, радітиме.

Лише ти, таточку, вмєш бавитися з ним, як мала дитина. Ми так радїтимемо, коли ти повернешся (вальсують ще коло і Ольга завертає за штору).

К.: (підходить до свого столика, бере валїзку Валюха і змахує туди всі його речі):
Не люблю, щоби на столї лежало багато речей (падає лист, Коновалець його піднімає і читає вголос):

Тут обелїсків ціла рота.
Стрижі над кручею стрижуть.
Високі цвинтарні ворота
Високу тишу стережуть.
Звання, і прїзвища, і дати.
Печалї бронзове лиття.
Лежать наморенї солдати,
А не проживши й пївжиття!

Хтось, може, винен перед ними.
Хтось, може, щось колись забув.
Хтось, може, зорями сумними
У снах юнацьких не побув.
Хтось, може, має яку звістку,
Які не сказанї слова...
Тут на одному обелїску
Є навіть пошта польова. (Лїна Костенко)

К.: (вдумливо): Про що це?

В.: Буде війна.

К.: Війна триває завжди. Але може мати рїзні прояви і форми. (По хвилї мовчанки) Треба подумати над вїдповїддю. Як там під Крутами? “Сипле снїг м’який, ласкавий, бїлий снїг. // Всї долини засипає, вже й нема дорїг...”

Стрїлець піднімається і дивиться у далину. Поволї виходить Ольга. Коновалець зникає за шторою і невдовзі з’являється з квітами, які встановлює на сусїдній столик. У той же час з-за штори продовжує голос:

...Рівномірно, безупинно
Налітає, що аж страх,
Щоб наш спомин не загинув,
У сніжинках,
У крижинках,
В молодих серцях.
Так давно і так далеко...
– Чуєш?
Чуєш битви клекіт
У сніжаній млі!
Здаля станція чорніє,
В'ються зимні рейки-змії,
Світ захлинувся в завії...
– Там, ось там – вони!
– Наші!
Такі, як з нами, у школі
Ганяють м'яча по спортовому полі,
З нами танцюють під звуки пластинок.
Ледве видні у снігу...
– Приціл!
– Наказ!
І – постріл!
– А що, коли згинуть?

Впав один!
Криваве чоло
Розцвітає на білому полі...
– Лиш один?
– Що – один?!
Стоять на сторожі волі!
Смалить холодний метал
Скостенілі руки.
Над колискою в них
Ще козацькі шаблюки,
Над труною у них...
Скільки ж їх?
Згублені чорні цятки
У всесвітній завії.
За плечима в них –
Київ від жаху німіє:
– З Бахмача йде Муравйов!
– Арсенал вибухає криваво!..
На незвичних плечах
Спочиває сьогодні держава.
Невправна сьогодні рука
Накладає стрічку кулемета...
Летять із Берестя вістки

І скиглять, наче птиці, на лету:
– Пи-тає-світ,
Роз-ка-жїть! –
Стукотять телеграфів питання,
– Чи-Ки-їв-ще-наш?... Стогоном їм:
– Київ наш, пе-ре-ка-жїть!..
А надїя остання
Триста гарячих сердець –
Ранку непевне світання...
Роздирають повітря іскристо
– Приціл!
– Готові!
Вистріл!
Це – Крути –
Пліч-о-пліч зійшлося минуле з майбутнім.
В ніч котру вже безсонну,
Що довго її не забути,
Світ підпис кладе під порукою миру.
Усмішки... прихильні усі,

Вїтають послів України.
Дроти гудуть звідусіль,
Вїстка у Київ спішить,
Невідібрана гине.
Київ мовчить...
А під Крутами
В снігу покинуті квіти –
Милі дівчата,
Сестрам брати,
Матерів постріляні діти
Наші...
Зловіщими рейками
Мчать вагони ворожі...
Нїхто не перейме,
Нїхто не поможе –
В постелі білій сплять
І тиша над ними,
Як колись була,
В невоєнні зими... *(Леся Храплива)*

Ольга: Ти знову з цвинтаря? Мене так дивує, чому ти завше читаєш написи на гробах?

К.: Щоб пізніше в капличці помолитися за варту молитви людину.

Ольга (*викрикуючи*): А хто за нас помолиться? Чому за все життя ти лише двічі, у далекому 33-му і в ще дальшому 28-му дав нам змогу насолодитися спільними вакаціями в горах? Чому, щоб вийти до театру, я мушу чекати, поки на гастролі не привезуть Пучіні? Чому для тебе важливіший солом'яний тризуб, ніж я? (*плаче*).

Коновалець підхоплює дружину і починає погладжувати по голівці.

Ольга: Вибач, я просто так хочу щастя. Так хочу, щоби ти завжди був поруч, а ти (*з гнівом, показуючи на Валюха*) – з оцим! (*звук удару барабану*).

К.: (*підбігає до Валюха*): Мушу з'їсти ще цукерку (*швидко бере і кидає до рота, розвертається і за кілька кроків опиняється біля стрільця. Говорить швидко*): Пам'ятаєш, друже, як наші душі переплавляла “Самостійна Україна” Міхновського? Пригадуєш, скільки побратимів ми полишили на полі бою? Усвідомлюєш, скільки зрад і злочинів нам принесла незрілість нашої політичної верхівки, надмірність власних містечкових амбіцій і несприйняття інакодумства? Розумієш, ми програли лише битву, проте справжня війна за Україну ще попереду. І або ми творитимемо обставини цієї боротьби, або станемо їхніми заручниками! Ти розумієш, про що я!? (*майже криком*). Нам потрібна нова організація, новий орден, справжня посвята на боротьбу на все життя! Нам не до мемуарів! Нам треба, щоб було так: “Думка – думкою, меч – мечем!”. Тоді за нами підуть. Тоді нам навіть не страшним буде і таке (*підбігає до Валюха, кидає в рот цукерку, відбирає валізку, дістає звідти газету і кидається назад до стрільця*) – читай!

Стрелець: “Вандали нависніють”. Пам'ятник борцеві за волю України полковнику Євгенові Коновальцю у Зашкові був урочисто відкритий 14 червня цього року – на сторіччя від Дня народження. Тепер на його місці – купа каміння, а хата-музей – в тріщинах, з вибитими дверима і вікнами. Це сталося о другій годині п'ятдесят хвилин ночі. Розповідає свідок події, голова осередку Товариства української мови села Юрій Подільчак: “З-за рогу будинку навпроти вискочили четверо в масках і з криком

В.: “Ложись!” (*якось злякано*)

Стрілець: почали стрілянина з автоматів. Двоє стрімко подалися до пам'ятника, накинули торбину з вибухівкою і підпалили шнур. З криками

В.: “Ложись!” (*впевненіше*), “Стреляєм!” (*ще впевненіше*), “Уходим!”

Стрілець: ... всі так само раптово зникли і тут же пролунав вибух”. Володимир Савчук, “За вільну Україну” від 11 липня 1991 року.

Батько хапається за голову, Ольга закриває обличчя руками, підкошуючись, Коновалець встигає її підхопити. Поспішно заходить Бандера.

Бандера: Друже провіднику, Україна повстає! Більше не буде багатообіцяючих, але порожніх зустрічей з окупантом. Хто з мечем до нас прийшов, від нього ж загине! На пацифікацію, організовану польським окупаційним режимом, ми вже відповіли не лише саботажем і трусом урядових пошт, а й усуненням поліціантів Чеховського та Перацького. Завісу мовчанки щодо нищення селянства у підсоветській Україні ми розршили через “постріл у справі мільйонів” – вбито кремлівського консула Майлова.

Вбігає Олена Теліга.

Теліга: Друже провіднику, чула слова Степана й засвідчую пробудження України! Сойм Карпатської України проголосив незалежність і Січ не завагалася стати в обороні держави супроти союзника Берліна. На заході УПА веде постійні бої з гітлерівцями, червоною і польською партизанкою, та отрядами НКВД. Фактично зірвано наміри Райху перетворити край у сировинний придаток та наміри совітів вдатися до примусового виселення всіх українців до Сибіру. Народ підтримує боротьбу і в самому краю готується референдум про підтримку незалежності і за нашими даними це волевиявлення заб'є останнього цвяха в труну московської імперії. Правда, потрібен ще час на очищення і на кілька Майданів.

К.: Як радісно! Але як довго!

Теліга (*взявши за руки*): Не треба слів! Хай буде тільки діло! // Його роби – спокійний і суворий, // Не плутай душу у горіння тіла, // Сховай свій біль. Зломи раптовий порив...

Бандера (*взявши за одну руку Телігу, за іншу – Коновальця*):

Терпи, терпи – терпець тебе шліфує,
Сталить твій дух – тож і терпи, терпи.
Ніхто тебе з недолі не врятує,
Ніхто не зіб'є з власної тропи.
На ній і стій, і стій – допоки скону,
Допоки світу й сонця – стій і стій.

Хай шлях – до раю, пекла чи полону –
Усе пройти і винести зумій.
Торуй свій шлях – той, що твоїм назвався,
Той, що обрав тебе навіки-вік.
До нього змалку ти заповідався,
До нього сам Господь тебе прирік. (*Василь Стус*)

К.: (*до Валюха*): Де там остання цукерка (*той дає, полковник відходить*)

Стрілець (*підспівуючи, підходить до Валюха, роблячи паузи на наступні слова Ольги, Бандери, Теліги*): Українське військо, мов з могили встало, // Загриміло в бубни, в сурмоньки заграло, // Розгорнуло прапор сонячно-блакитний... // Прапор України! Рідний, заповітний!

Ольга (*підійшовши до Валюха*): Він взагалі не ставив до життя великих вимог (*повернулася, стала спиною*).

Стрілець (*продовжує наспівуючи*): Вільну Україну не скують кайдани // В оборону волі наше військо встане, // Заревуть гармати, закричать шаблі, – // Не дадуть в наругу рідної землі.

Теліга (*підійшовши до Валюха*): Не прощу тобі зневаги мови мого народу (*стала поруч з Ольгою*).

Стрілець (*завершує голосним співом*): Від дощу, від грому оживе руїна, // Зацвіте квітками вільна Україна, // Творчий Дух народу із могили встане, // І здивують всесвіт рицарі-титани.

Бандера (*підійшовши до Валюха*): Зустрінемося в Мюнхені (*став між Ольгою і Телігою*).

Стрілець стає поруч з Телігою. Коновалець рішуче підходить до Валюха.

К.: Як добре те, що смерті не боюся я
І не питаю, чи тяжкий мій хрест,
Що перед вами, судді, не клонюся
В передчутті недовідомих верст,
Що жив, любив і не набрався скверни, *(накидає у валізку розкидані речі “Павлуся”)*
Ненависті, прокльону, каяття.
(звертається до глядачів) Народе мій, до тебе я ще верну,
Як в смерті обернуся до життя
Своїм стражденним і незлим обличчям.
Як син, тобі доземно уклонюсь *(кланяється шляхетно)*
І чесно гляну в чесні твої вічі
І в смерті з рідним краєм поріднюсь. *(Василь Стус)*

(піднімає валізку і віддає Валюху) Тобі, товаришу, час іти.

Валюх полишає кав'ярню. Звучать акорди “Зродились”. Всі обертаються обличчям і стоять непорушно. Коновалець вкидає в рот цукерку. Чути звуки вибуху та видно світлові спалахи, можна через проектор. Батько іде в зал. Інші підходять до полковника і беруться за руки: посередині – Коновалець, зліва – Ольга та Бандера, справа – Теліга та стрілець. Всі виконують “Зродились”. Батько залучає до виконання інших учасників постановки (глядачів).

17.6.2011

З ОДНОГО ЛИСТА

Шановний Володимире, нарешті із запізненням прочитав Ваші новели. Як на мене, маєте трьох китів, на яких планета Вашої прози надійно тримається. Перше: чуття мови – нині це риса рідкісна. Добре використовуєте гуцульський діалект – не часів “Тіней забутих предків”, а сьогоднішній. Ризикуєте навіть нинішній суржик вживати, бо в Криворівні таке чути на кожному кроці, тому поруч у Вас “бізівно” і “месні” – і то навіть не у прямій мові. По-різному можна ставитися до подібних експериментів, але у Вас таке не “випирає” – це важливо. Друге: деталь – точна, вихоплена із самої магми існування. І третє: характери. Про це пишу числом три, бо мало хто з них запам’ятовується – більшість не мають поки що рис, які виділили б Ваші персонажі в теперішньому натовпі літгероїв. Але всі вони – живі люди, а до того ж, є прозаїки, які ставлять перед собою саме таку мету – зобразити людину з натовпу. Ваша проза не є “моєю” за уподобанням, але я її сприймаю.

Герасим’юк Василь

ПІСЛЯСЛОВО

Прозова збірка “Словодієм” Володимира Тимчука – перша у його літературній творчості, тому про неї варто висловитися, і дати їй літературознавчу оцінку. Із розміру, колізій, манери авторської художньої мови, способу викладу внутрішніх суперечностей героїв, зображення їхнього життя і суспільно-політичних обставин, в яких вони діють, напрошується висновок, що літературні твори збірки належать до розповідного жанру і написані, згідно з творчою манерою та відповідною кваліфікацією, у стилі оповідань і їхніх різновидів, зокрема новел, новелеток і навіть етюдів. Бо всі, вміщені у збірці літературні твори, невеликі, написані в оповідній манері і зображають або якусь одну, або кілька важливих життєвих подій. Характери персонажів переважно вже сформовані, мотивація їхніх поступків хоч скупа, але промовиста, такого ж стилю й описовість життєвих подій, в яких діють літературні персонажі.

Творчій манері авторської мови Володимира Тимчука властивий лаконізм, стислість, відсутність ліричних відступів від розгортання подій, картин і образів, у якому письменник має можливість безпосередньо від себе особисто висловити свої почуття у зв'язку з долею героїв його творів. Бо така манера творчого зображення якраз властива коротким літературним жанрам, а твори Володимира Тимчука – не просто, повторимося, стислі, а дуже коротко висловлені, небагатослівні, лаконічні, лапідарні, але яскраво і чітко висловлені.

Оповідання та новели Володимира Тимчука, хоч і невеликі за своїми розмірами, зате чітко, виразно і переконливо зображають описані життєві події, які часто мають несподіваний фінал. Більшість персонажів його літературних творів, за невеликим винятком, уже цілком сформовані людські характери, які потрапили в складні життєві обставини,

тому їм властиві глибокі переживання, часто-густо невеселі настрої, сумніви, непевність щодо вірогідності та можливості скоїти щось важливе, видатне та цінне. Але майже всі літературні герої оповідань та новел Володимира Тимчука вміють своєчасно перемагати свою нерішучість і поступати правильно, хоч нерідко доводиться діяти в напруженій та драматичній обстановці.

Тематика оповідань та новел збірки “Словодієм” переважно охоплює різностороннє громадсько-політичне життя України, зображає теперішнє життя-буття українців, його об’єктивну реальність, яку автор відтворює у характерах, діях, поступках, поведінці своїх літературних героїв. Приділяє увагу також військовій тематиці, вихованню молодого офіцерського поповнення української армії і це закономірно, бо В. Тимчук – працівник львівської Академії сухопутних військ, тож цілком закономірно, що взявся за висвітлення її світоглядних позицій, обрав тему для зображення у своїх літературних творах теперішніх, властивих військовим, проблем, ідейних позицій. Крім військової, автор заторкує тему, пов’язану з дотриманням законності, тему діяльності правоохоронних органів, зокрема міліційних структур. Про те переконливо засвідчили читачеві вже прочитані ним, опубліковані у збірці “Словодієм” оповідання та новели, зокрема “Військовий”, “Сомалійці на Азові”, “Система”, “Перевірка” тощо.

Тема кожного літературного твору нерозривно пов’язана з його ідеєю, себто з основною думкою автора, його сприйняттям і зображенням життєвих явищ, з його глибокими роздумами над самим змістом кожної написаної ним фрази. Адже ідея художньо-літературного, незалежно від його жанру, твору – не якась абстрагуючо-абстрактне узагальнення описуваної теми, а її вибіркова суттєва важливість, яка впливає з переживань читача за долю героїв та персонажів самого твору, з його заглиблених роздумів над змістом

того, що зображає письменник. Від того, чи автор літературного твору вміє викликати у душі читача відповідні, зображені на його сторінках, імпульсивні відчуття, залежить сама цінність обраної ним теми і уміння переконливо висвітлювати пов'язану з нею ідею.

Ще слід додати, що окремі твори Володимира Тимчука присипані пригодницько-детективним сюжетом, від чого вони сприймаються читачем ще з більшою цікавістю та інтересом. Адже прозові пригодницькі твори завжди приваблювали широке коло читачів, особливо молодого віку.

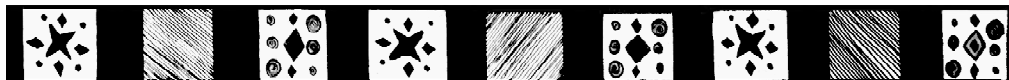
Тож побажаємо разом з читачами Володимиру Тимчуку подальшої плідної літературно-творчої праці і видання ще багатьох різножанрових творів.

**Роман Коритко,
член Національної спілки письменників України.**

ЗМІСТ

МЕЛОДІЇ ЧОРНОЇ ГОРИ. <i>Дмитро Пожоджук</i>	3
З'ЯВА	7
ЖИТИ!	9
БУТИ	10
БІЛКА	14
ТРАМВАЙ	16
ЗУБ	20
ФІКУС	22
ЗРАДА?	24
СТЕЗЯ ВИПУСКНИЦІ	26
ДУШУ УСОПШОГО	29
ВІРУЮ...	31
ВИКЛИК	35
УКУС БДЖІЛКИ	38
ДАЛІ	40
ОБЕРЕЖНО: ЛАЗНЯ	43
ПІШКИ ДО КРИВОРІВНІ	48

МЕДВЕДІВКА – ПОРТОВЕ МІСЦЕ	51
СЕКСУАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ	54
НЕВИДАНА	56
РОЗІГРІВ	61
ПРИСТРАСТЬ	64
ПОДОЛАЙ У СОБІ ГАДА	66
МОЦАРТ	69
ВИЩА КОМПЕТЕНТНІСТЬ РУЛИТЬ	71
ВІРСЬКИЙ	76
КОСТЮМ	78
ВСТУП ДО “МІЛІТАРНИХ ПРИГОД МАТВІЯ КОЛОВОРОТА”	81
I. ПЕРЕВТІЛЕННЯ	81
II. ВІЙСЬКОВИЙ	84
III. ПЕРЕВІРКА	87
IV. МАЙСТЕР	89
V. СПАСИБІ ПАРТІЇ ЗА ПРАПОР	91
СОМАЛІЙЦІ НА АЗОВІ	95
КЛИЧКА	98
СИСТЕМА	101

ТВЕРДІСТЬ НАМІРУ	104
БАНДЕРІВКА	107
ЗІЗНАННЯ	112
ДИТИНСТВО ЮЛІАНА ГОЛОВІНСЬКОГО	115
ДОЛЯ ЛЮДИНИ	117
ЛАСКАВО ПРОСИМО	121
ОЧІ	123
МОВНИК АБО ЯЗИЧНИК	125
МАТИ МИЛОСЕРДЯ	128
НАРОД МІЙ БУДЕ	131
СТЕПАНІВНИ	134
ЦУКЕРКИ ДЛЯ ПОЛКОВНИКА	144
З ОДНОГО ЛИСТА. <i>Василь Герасим'юк</i>	156
ПІСЛЯСЛОВО. <i>Роман Коритко</i>	157

У підготовці та виданні цієї книги авторіві сприяли і надали допомогу:

Раду Будяну

Михайло Бунтушак, мол.

Микола Бурковський

Михайло Ваврин

Євген Вахняк

Руслан Вінтоняк

Наталія Гаврилко

Андрій Гриців

Михайло Дуриш

Володимир Звонар

Юрій Звонар

Едуард Зелінський

Світлана Йовенко

Сюзанна Кіцера

Юрій Климютюк

Ігор Козут

Петро Кравець

Юрій Криворучко

Євгенія Криниця

Василь Кухта

Василь Лис

Тарас Лозинський

Микола Манівчук

Юрій Манівчук

Сергій Мартиненко

Ігор Матала

Василь Мельник

Володимир Онищенко

Василь Павлюк

Ігор Паньонко

Роман Піняжко

Дмитро Пожоджук

Андрій Рой

Олексій Сайко

Іван Тимчук

Олена Тимчук

Андрій Трач

Володимир Турецький

Дмитро Хаустов

Петро Ференц

Богдан Чума

Василь Чучман

а також доброчинець, який побажав залишитися не названим.

**Щиро вдячний цим шляхетним людям
і зичу їм многая та благая літа.**

Володимир Тимчук
6 січня 2014 року

Літературно-художнє видання

Тимчук Володимир Юрійович

СЛОВОДІЄМ

Відповідальний за випуск – *А. Трач*

Редактор – *Н. Мисик*

Художник – *Н. Гаврилко*

Комп'ютерне верстання – *О. Іванків*

Дизайн обкладинки – *Ю. Суцєнко*

Підписано до друку 30.12.2013.

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура TimesNewRoman. Офсетний друк.

Умов.-друк. арк. 9,5. Обл.-вид. арк. 8,6

Замовлення № 24/12.

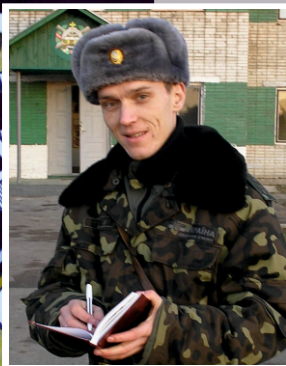
Виготівник і видавець – ТзОВ “Тріада плюс”

79016, м. Львів, вул. Митр. Ангеловича, 28, тел. (032) 243-17-49, e-mail: triadaplus@hotmail.com

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2712 від 07.12.2006 р.*

“Маєте трьох китів, на яких планета Вашої прози надійно тримається...”

(Василь Герасим'юк)

Володимир Тимчук, підполковник, офіцер Збройних Сил України, проходить службу в Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Науковець, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник. Автор понад 100 наукових і навчальних праць.

Автор і упорядник книг: поезія "Весняні коловороти" (2009), "Спільчанські світлини та документи. Спогади та роздуми побратимів (Львівська обласна організація Спільки офіцерів України: 20 років – Дієвість! Принциповість! Патріотизм!)" (2011), "Ясіня у гомоні віків" (2013) за результатами конференції "Ясіня – столиця Гуцульської республіки... і не тільки" (2012), поема "Гуцульське повстання" (2014).

Мешкає у Львові.

Одружений. Виховує сина.